

Kuva: Eija Ojanlatva

164. Käsivarren suurtunturien maisemat

Käsivarren suurtunturien alue on luontoarvoiltaan ja geologialtaan ainutlaatuinen alue, joka on myös tärkeää poronhoidon maisemaa. Kilpisjärven Saanatunturi on valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys (Saana, 1995). Muilta osin alue on ehdolla uutena kohteena valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi.

Maakunta	Lappi
Kunta	Enontekiö
Maisemamaakunta	Peräpohjola–Lappi
Maisemaseutu	Käsivarren ylätunturien seutu
Pinta-ala	84 579 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 2 225 ha maatalousalueita: 2 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 77 177 ha rakennettuja alueita: 58 ha vesialueita: 5 118 ha

Luonnonpiirteet

Suurtuntureiksi kutsuttujen Käsivarren kärjen ylätunturien kallioperä poikkeaa koko muusta Suomesta. Seutu on Köli-vuoriston reunaa, jonka korkeimpien tunturien huiput ovat Suomen nuorimpiin kuuluvaa kallioperää. Alueen geologista yleiskuvaa dominoi kaledonidisen vuorijonon arkoosikvartsiittinen ylityöntölaatta, jota reunustavat hiekkakiviset, sinikvartsiittiset, amfiboliittiset ja muskoviittigneissiset vyöhykkeet. Työntymän rakenne näkyy hyvin muun muassa Saana-tunturin kerroksellisessa profiilissa. Käsivarren pohjoisimmassa kohdassa sijaitsee granaattikiillegneissin päälle työntynyt, Suomen oloissa ainutlaatuinen Vaddas-laatta, joka koostuu mafisista ja ultramafisista syväkivistä. Vaddas-laatta muodostaa Suomen korkeimman tunturin, Haltin, huipun, joka kohoaa noin 1 324 metrin korkeuteen merenpinnan yläpuolelle. Haltin lisäksi alueella on monia muitakin yli 1 000 metrin (mpy) korkeuteen kohoavia tuntureita, kuten Jollánoaivi, Dierpmesvárri, Meekonvaara, Kahperusvaarat ja Saana.

Suurtunturien luoteisosat kohoavat usein laakeamuotoisina, kun taas kaakkoisrinteet ovat pystysuoria kallioseinämiä, pahtoja. Tunturilaaksot ovat pyöreäpohjaisia ja jyrkkärinteisiä U-laaksoja. Alueen maaperä on moreenivaltaista, mutta korkeimmat tunturiylängöt ovat käytännössä paljaita tai ohuen tunturikankaan ja rakan peittämiä. Jokilaaksoissa on laajoja hiekka-alueita, joiden päällä on paikoin turvemaata. Tunturien kainalossa sijaitsevat kirkasvetiset laaksojärvet, tunturilammet ja joet muodostavat monimuotoisen vesistökokonaisuuden, jonka vedet laskevat Rommaenon ja Poroenon kautta Lätäsenoon ja edelleen Muonionjokeen. Maisema-alueen länsireunalla, Suomen ja Ruotsin rajalla sijaitsee Kilpisjärven ja Ala-Kilpisjärven muodostama järvikokonaisuus, jonka vedet laskevat Muonionjokeen Könkämäenona. Maisema-alueen joet virtaavat paikoin vuolaina putouksina, joista näyttävimpiä ovat 17 metriä korkea Pihtusköngäs Pihtusjoella sekä Kitsijoen ja Tsahkaljoen putoukset. Suurtunturien alueen suot ovat palsasoita.

Maisema-alue on ilmastollisesti omaleimainen kokonaisuus, jonka ilmasto-oloihin vaikuttavat Jäämeren ja Atlantin valtamerten läheisyys sekä alueen maastonmuodot. Merellisen vaikutuksen takia lämpötilan vuosivaihtelu on vähäisempää kuin Keski-Lapissa. Alueen vuotuinen sademäärä on keskimäärin 600–700 millimetriä. Käsivarressa on mitattu Suomen suurimmat lumimäärät ja tunturien paljakoilla on paikoin monivuotisia lumilaikkuja. Alueen termien kasvukausi on vain 90–100 päivää, mutta suuri valon määrä kompensoi jossain määrin kauden lyhyyttä.

Käsivarren ylätunturien alue on lajistoltaan poikkeuksellinen ja rikas. Nuorehkon kallioperän kalkkipitoisuus näkyy alueella rehevänä kasvillisuutena. Suurtunturien alueelta tunnetaan noin 40 putkilokasvilajia, joita ei tavata missään muualla Suomessa. Kilpisjärven kylän ja Norjan rajan väliin jäävällä Mallatunturien alueella kasvaa subalpiinista koivumetsää sekä ala- ja keskialpiinista paljakkakasvillisuutta. Tunturiylängön keskellä, noin 16 kilometriä Haltin eteläpuolella sijaitsevalla Annjalonjin suojelualueella esiintyy uhanalaisia pahtojen, kalkkikankaiden ja tunturiniittyjen perhoslajeja. Alueen tunnusomaista eläinlajistoa ovat muun muassa sepelrastas ja tunturisopuli. Kilpisjärvellä sijaitsee vuonna 1964 perustettu Helsingin yliopiston biologinen asema, jonka tutkimustoiminta keskittyy pikkunisäkkäisiin sekä kasvi-, maaperä- ja vesistötutkimukseen.

Kulttuuripiirteet

Suurtunturien alueella on tehty viime vuosina arkeologisia inventointeja, jotka ovat huomattavasti muuttaneet käsitystä tunturiylängön esihistoriasta. Suurin osa tällä hetkellä tunnetuista runsaasta sadasta kohteesta sijaitsee Kalottireitin varrella sekä Čáhkálgávrin ja Kilpisjärven ympäristössä. Alue on entistä Tornion-Lappiin kuuluneen Rounalan lapinkylän aluetta, jonka toiminnalliseen luonteeseen valtioiden rajat ovat vaikuttaneet vasta 1860-luvulta lähtien. Alueen porosaamelaiset ovat jutaneet ennen rajasulkuja kesäksi Jäämeren rannikolle ja talvella sisämaahan. Vuoden 1852 rajasulku Norjan ja Venäjän välillä sekä vuoden 1889 rajasulku Ruotsin ja Venäjän välillä lopettivat nykyiset valtakunnanrajat ylittäneen vuotuismuuton.

Tunturialueella on edelleen suuri porotaloudellinen merkitys. Esimerkiksi Saanan rinteet ovat Käsivarren paliskunnan kesälaidunalueita ja Mallatunturit vasanmerkitysalueita. Talvilaidunalueiden tukikohta sijaitsee maisema-alueen ulkopuolella Raittijärvellä. Poronhoidon historiallisista rakenteista muistuttavat kaksi maisema-alueella sijaitsevaa puuttomaan tunturiin ladottua kivikaarretta, Bihčosjávri ja Bierfejavri. Kaarteiden välittömässä läheisyydessä ei ole muita rakennelmia. Bihčosjávrin kivikaarre on hyvin matala, mutta sen muoto on edelleen helppo havaita. Vielä 1950-luvulla käytössä ollut aita on halkaisijaltaan noin 20–30 metriä.

Kilpisjärven ympäristö on rajankäynti- ja sotahistorialtaan arvokasta aluetta. Suomen, Norjan ja Ruotsin erottava Kolmen valtakunnan rajapyykki sijaitsee noin 11 kilometriä Kilpisjärven kylältä länteen. Rajapyy-

kin sijainti on peruja 1700-luvun rajakiistoista, joiden seurauksena vuonna 1766 vedettiin raja Kilpisjärveltä Utsjoen Golmmesoaiviin. Myöhemmin siitä tuli Suomen pohjoisraja. Matkailukohteena kolmen valtakunnan rajapyykki on ollut tunnettu jo 1800-luvulla. Nykyinen pyykki rakennettiin vuonna 1926.

Kilpisjärven ympäristössä ja Torniota Kilpisjärvelle kulkevan Valtatie 21:n (Neljän tuulen tien) tuntumassa on runsaasti toisen maailmansodan aikaisia rakenteita ja jäännöksiä, kuten saksalaisten vuonna 1943 tekemä yksiaukkoinen Ahdaskurun kiviholvisilta. Siltaa ja sen ympäristöä on kunnostettu nykyliikenteen ja matkailukäytön ehdoilla. Alueella on myös niin sanotun Kilpisjärven pamauksen muistolaatta, jolla muistetaan suomalaisten jääkärien tekemää iskua venäläiselle sotatarvikevarastolle Kilpisjärven Siilastuvalla kesäkuussa 1916. Siilastuvan läheltä löytyy tuhotun sotamateriaalin jäännöksiä edelleen.

Käsivarren länsireunaa pitkin on kulkenut vanha Tornion ja Jäämeren rannikon välinen kauppareitti ja talvitie, joiden linjausta nykyinen Valtatie 21 myötäilee. Kulkuyhteyksien myötä alueelle kehittyi matkailutoimintaa jo varhain. Kilpisjärven rannalla on sijainnut vuodesta 1916 alkaen valtion rakennuttama levähdyspaikka, Siilastupa, jonka ympärille Kilpisjärven kylä on myöhemmin rakentunut. Varsinaiseen matkailusuosioon alue nousi sotien jälkeen, kun tieyhteydet sekä erämaaretkelijöiden ja luonnonystävien kuvaukset tekivät seutua tunnetuksi. Kilpisjärven myöhäisfunktionalistinen matkailuhotelli rakennettiin vuonna 1947. Kilpisjärven ympäristössä on lyhyitä retkeilyreittejä ja matkailupalveluita. Käsivarren erämaa-alueen pääreitti on Kalottireitti, jonka varrella on vaeltajille autiotupia.

Maisemakuva

Käsivarren luoteisosan suurtunturit ovat Suomen ainoa Skandinavian vuoriston vedenjakajaan, Skandeihiin, kuuluva alue. Geologisesti nuorta tunturimaisemaa hallitsevat ylityöntövyöhykkeet, joiden alueella kohoavat Suomen ainoat yli 1 000 metriä merenpinnan yläpuolelle nousevat tunturit. Suomen korkein tunturi, Halti, sijaitsee maisema-alueen pohjoiskulmassa. Kilpisjärven koillisrannalla kohoava Saana on muodoltaan erikoinen ja tunnistettava, ikoninenkin Käsivarren tunnus.

Alueen ainoat puut ovat tunturikoivuja, joiden kasvuraja kulkee 600 metrissä. Puurajan yläpuolisilla alueilla kasvillisuus on yhtenäistä varvikkoa ja pensaikkoa noin 850 metrin korkeuteen asti. Tämän jälkeen kasvillisuus muuttuu aukkoiseksi. Suurin osa alueesta on puutonta paljakkaa. Käsivarren avaria maisemia hallitsevat vihreänharmaat kivikot. Alueen vesistöt ovat erittäin kirkasvetisiä. Ne muodostavat useiden purojen, järvien ja lampien kirjoman verkoston, jonka vedet virtaavat paikoin korkeina putouksina. Tunturien juurilla levitäytyy myös palsasoita.

Kilpisjärven pitkä nauhamainen kylä on kasvanut Saanatunturin kupeeseen vanhan Torniota Jäämerelle kulkeneen kauppareitin varteen. Pääosa alueen asutuksesta on sijoittunut Kilpisjärven kaakkoispäähän, jossa on myös suurin osa kylän palveluista. Kylän rakennuskanta on nuorta. Vanhempaa rakennettua kulttuuriympäristöä edustavat maisema-alueen kiviset poroaidat sekä valtion rakennuttama levähdysmaja, Kilpisjärven Siilastupa.

Arviointi

Käsivarren suurtunturien alue on luonto- ja geologisilta arvoiltaan ainutlaatuinen alue koko Suomessa. Alueella sijaitsevat Suomen korkeimmat tunturit, ja alueen lajistossa on useita kasvi- ja eliölajeja, joita ei tavata muualla Suomessa. Maisema-alueella kohtaavat saamelais- ja poronhoitokulttuurin synnyttämät kerrostumat sekä rajankäynnin, sotatoimien ja matkailun maisemat. Ylirajaisella maisema-alueella konkretisoituvat saamelaiskulttuurin pitkä historia sekä valtioiden kilpailu Saamenmaan omistamisesta.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 116 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Jatkosodan tapahtuma- ja muistopaikat (Ahdaskurun silta); Kilpisjärven matkailuhotelli; Poroerotuspaikat ja -aidat (Pihtusjärvi, Bihčosjávri)

LPU Luonnonpuistot: Mallan luonnonpuisto

ESA Erityiset suojelualueet: Annjalonin luonnonsuojelualue; Saanan lehtojensuojelualue; Mallan luonnonpuisto; Saanan luonnonsuojelualue

LHA Lehtojensuojelualueet: Saanan lehtojensuojelualue

EMA Erämaa-alueet: Käsivarren erämaa

ERA Erityisesti suojeltavien lajien esiintymispaikkojen rauhoituspäätökset: Saana (pohjansurviaisloi)

HSO Harjajensuojeluohjelma: Valtijoen harjalualue

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Saanan lehdot

RSO Rantojensuojeluohjelma: Käsivarren tunturijärvet

KOS Koskiensuojelulla suojellut vesistöt: Tornionjoen ja Muonionjoen sivuvesistöt

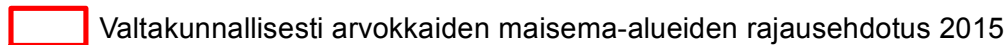
IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Käsivarren tunturit

MOR Arvokkaat moreenimuodostumat: Meekonjärven kumpumoreeni; Kovdajohkan päätemoreenit

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Käsivarren erämaa; Tornionjoen ja Muonionjoen vesistö; Malla; Saanan luonnonsuojelualue; Saanan lehtojensuojelualue

Tiedot haettu 26.5.2015

Kunta: Enontekiö
Maakunta: Lappi

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (MAPIO-työryhmän ehdotus) © SYKE
Tiekartta (GT) © Karttakeskus Oy

Čuovgagovva: Eija Ojanlatva

164. Giehtaruohttasa stuorraduoddariid duovdagat

Giehtaruohttasa stuorraduoddariid guovlu lea luondduárvvuid ja geologiija dáfus áidnalunddot guovlu, mii lea maiddáí dehálaš boazodoalu duovdda. Gilbbesjávrrí Sánáduottar lea riikkaviidos-aččat árvvolaš duovddaoainnus (Sáná, 1995). Eará osiid bealis guovlu lea evttohuvvon ođđa čuoáhahkan riikkaviidos-aččat árvvolaš duovddaguovlun.

Eanagoddi	Lappi
Gielda	Eanodat
Duovddaeaganagoddi	Nuorta-Lappi–Lappi
Duovddaguovlu	Eanodaga alladuoddariid guovlu
Viidodat	84 579 ha, mas lavttabáikkít ja jalges jeakkit: 2 225 ha eanadoalloguovllut: 2 ha vuovddit sihke jalga guolbanat ja bákteeatnamat: 77 177 ha huksejuvvon guovllut: 58 ha čáhceguovllut: 5 118 ha

Luondduešvuodát

Stuorraduottarin gohčoduvvon Giehtaruohttas geaži stuorraduoddariid baktevuoddu spiehkka olles eará Suomas. Guovlu lea Gielas-váriid ravda, man alimus duoddariid čohkat leat Suoma nuoramusaide gullevaš baktevuoddu. Guovllu geologalaš almmolašgova dominere kaledonalaš várreráiddu arkosakvarcihttalaš badjehoigasánrákta, man ravdan leat sáttogeađe, alitkvarcihttalaš, amfibolihtlaš ja muskovihtagneaissa avádagat. Hoigašumi ráhkadus oidno bures earret eará Sána-duoddara profiillas, mas leat gearddádagat. Giehtaruohttas davimus báikkis lea granáhtageallagneaissa ala huigášuvvon, Suoma diliin áidnalunddot Vaddas-rákta, mas leat mafisaš ja ultramafisaš čiekŋalisgeađggit. Vaddas-rávtat dahká Suoma alimus duoddara, Hálđi, čohka, mii ollá sulaid 1324 mehtera allodahkii meara dásis. Hálđi lassin guovllus leat mánŋa earáge badjel 1000 mehtera (mdb) allodahkii olli duoddariid, dego Jollánoaivi, Dierpmesvárri, Megonoaivi, Gahperusrášša ja Sána.

Stuorraduoddariid davveoarjeasit badjánit dávjá viiddeshápmásažžan, go fas máttaoarjjabeale vielttit leat ceakko bakteseainnit, bávtit. Duottarleagit leat U-hámis, doppe leat jorba botnit ja ceakko vielttit. Guovllus eanavuoddu lea eanaš moreana, muhto alimus duottarbadjeeatnamat leat geavatlaččat bálját dahje asehis duottardakŋasa dahje juova vuolde. Johkalegiin leat viiddis sáttoguovllut, maid alde lea báikkuid darfi. Duoddariid gaigniris leat šerresčázat leahkejávrrit, duottarláddot ja jogat, mat dahket mánŋgahámat čázádatoppalašvuoda, man čázit golget Ropmaeanu ja Boazoeanu bokte Leahttasetnui ja ain viidáseappot Muonáetnui. Duovddaguovllu oarjeravddas, Suoma ja Ruota rájás lea Gilbbesjávrrí ja Vuolle-Gilbbesjávrrí dahkan jávreoppalašvuolta, man čázit golget Muonájohkii Geaggáeatnun. Duovddaguovllu jogat golget báikkuid vahkadis goržin, main fiidnásamosat 17 mehtera alu Bihčosgorži Bihčosjogas sihke Gihcijoga ja Čáhkáljoga goržžit. Stuorraduoddariid guovllu leakkit leat balsajeakkit.

Duovddaguovlu lea dálkkádaga dáfus iešlágalaš oppalašvuolta, man dálkkádatdiliide váikkuhit Jiekŋameara ja Atlántta váldomeara lagašvuolta ja guovllu eanahámit. Mearraáimmu váikkuhusa dihtii liekkasvuoda jahkemolsašuddan lea unnit go Gaska-Lappis. Guovllu jahkásaš arvemeari lea gaskamearálaččat 600-700 millimehtera. Giehtaruohttas leat mihtidan maidái Suoma stuorimus muohtameriid ja duoddariid báljes báikkiin leat mánŋgajahkásaš muohtadielkkut. Guovllu terminála šaddoáigi lea dušše 90-100 beavvi, muhto stuorra čuovgga mearri kompensere muhtun muddui oanehaš šaddoáiggi.

Giehtaruohttas alladuoddariid guovlu lea šlájaid dáfus earenoamáš rikkis. Nuorralágan baktevuodu kálkka sisdoallu oidno guovllu veahkkái šattolašvuoltan. Stuorraduoddariid guovllus dovdat sulaid 40 bohcešattu, mat eai dihtto gosge eará sajis Suomas. Gilbbesjávrrí gili ja Norgga rájá gaskka Gihcibávtti guovllus šaddá subalpiinalaš soahkevuoddi sihke vuolle- ja gaskaalpiinalaš báljahasšattolašvuolta. Duottarbadjeeatnama guovdu, sulaid 16 kilomehtera Hálđi máttabeale Ánnjaloanji suodjalanguovllus dihttojit áitatvuloš bávtiid, kálkaguolbaniid ja duottarniittuid beaiveloddešlájat. Guovllu dovddus eallišlájat leat earret eará čierggesrásttis ja goddesáhpán. Gilbbesjávrris lea jagi 1964 vuodđuduvvon Helssega universiteahta biologalaš stašuvdna, man dutkandoaibma lea siktejuvvon smávvanjiččehasaid sihke šaddo-, eanavuoddo- ja čázádatdutkanuššii.

Kulturiešvuodát

Stuorraduoddariid guovllus leat dahkan mannan jagiin arkeologalaš inventeremiid, mat leat nuppástuhtán olu ipmárdusa duottarbadjeeatnama ovdahistorjjás. Stuorámus oassi dál dovdojuvvon ráhpadis čuođi čuožahagas leat Kalohttamáđidja guoras sihke Čáhkáljávrrí ja Gilbbesjávrrí birra. Guovlu lea ovddeš Duortnus-Lappii gullan Rounala siidda guovlu, man doaimmalaš lundui stáhta ráját leat váikkuhan easkka 1860-logu rájes. Guovllu boazosámit leat johtán ovdal rádjagiddema geassái Jiekŋameara riddui ja dálvet siseatnamii. Jagi 1852 rádjagidden Norgga ja Ruošša gaskkas sihke jagi 1889 rádjagidden Ruota ja Ruošša gaskka heaittihedje dálá váldegotterájaid rasttildeaddji jahkodatjohtima.

Duottarguovlluin lea ain stuorra mearkkašupmi boazodollui. Ovdamearkan Sána vielttit leat Giehtaruohttas bálgosa geasseguohtumat ja Málladuoddarat miessemearkunguovlu. Dálveguohtonguovlluid doarjjabáiki lea duovddaguovllu olggobealde Ávžžášjávrris. Boazodoalu historjjálaš ráhkadusain muittuhit guokte duovddaguovllu geađgegárdi, mat leat bardojuvvon muorahis duoddari, namalassii Bihčosjávrris ja Bierfejávrris. Gárdiid lahka eai leat eará ráhkadusat. Bihčosjávrrí geađgegárdi lea oalle vuollegaš, muhto dan hámi lea ain álki áicat. Vel 1950-logus ánus leamašan gárdi čadamihtu lea 20-30 mehtera.

Gilbbesjávrrí biras lea rádjeavvan- ja soahtehistorjjá dáfus árvvolaš guovlu. Suoma, Norgga ja Ruota earuheaddji golmma váldegotti rádjegeađgi lea sulaid 11 kilomehtera Gilbbesjávrrí gilis oarjjás.

Rádjegeadggi báikki duohken leat 1700-logu rádjeriiddut, man čuovvumuššan jagi 1766 gesse rájá Gilbbesjávrris Ohcejoga Golmmešoaivái. Maŋnelis das bodii Suoma davverádjá. Turismabáikin golmma váldegotti rádjegeadgi leamašan oahpis jo 1800-logus. Dálá rádjegeadgi lea ráhkaduvvon jagi 1926.

Gilbbesjávrris birrasis ja Durdnosis Gilbbesjávrrái doalvu Váldegeainnu 21 (njeallje biekká geaidnu) lahkasiin leat valjit nuppi máilmmisoađi áigge ráhkadusat ja bázahusat, dego duiskalaččaid jagi 1943 ráhkadan ovtaráigásaš Baskesskurčču geađegeavlešaldi. Šalddi ja dan birrasa leat ordne dálá johtolaga ja turismaanu eavttuiguin. Guovllus lea maiddá nu gohčoduvvon Gilbbesjávrris bávkkeheami muitorákta, mainna muitet suopmelaš jeagáriid dahkan falleheami ruoššaid soahtegeavvuorokái Gilbbesjávrris Siilastupai geassemánu 1916. Siilastupa lahka leat ain duššaduvvon soahtemateriála bázahusat.

Giehtaruohtasa oarjeravdda mielde johtán boares Durdnosa ja Jiekŋameara rittu gaskasaš gávpemáđidja ja dálvegeaidnu, maid linjena dálá Váldegeaidnu 21 čuovvola. Johtinoktavuođaid mielde guvlui lea gárganan turismadoaimma jo árrat. Gilbbesjávrris gáttis leamašan jagi 1916 rájes stáhta huksen vuoinŋastanbáiki, Siilastupa, man birra Gilbbesjávrris gilli lea maŋŋá huksejuvvon. Aitosaš turismadoaimmii guovlu lovttai sodiid maŋŋá, go johtinoktavuođat sihke meahcevánddardeaddjiid ja luondduustibiid govvenat dahke guovllu dovddusin. Gilbbesjávrris maŋnefunkcionalistalaš turismahotealla huksejuvvui jagi 1947. Gilbbesjávrris birrasis leat oanehaš vánddardanmáđidjat ja turismabálvalusat. Giehtaruohtasa meahcceatnama váldomáđidja lea Kaloahttamáđidja, man guoras leat ávdinstobut vánddardeaddjiide.

Duovddagovva

Giehtaruohtasa davveoarjeoasi stuorraduoddarat leat Suoma áidna Skandinávia váriid čáhcejuogana, Skandiide, gullevaš oassi. Geologalaččat nuorra duottarduovdaga hálldašit badjehoiganavádagat, maid guovllus badjánit Suoma áidna badjel 1 000 mehtera mearadási bajábeallái badjáneaddji duoddarat. Suoma alimus duottar, Hálđi, lea duovddaguovllu davvečiegas. Gilbbesjávrris davvenuortagátti Sáná lea hámmis dáfuš earenoamáš ja earuheami dáfuš álki, ikonalaš Giehtaruohtasa dovddaldat.

Guovllu áidna muorat leat lagežat, maid šaddanrádjá lea 600 mehteris. Muorarájái bajábeale guovlluin šattolašvuohta lea oktilaš dakŋasat ja miestagat sulaid 850 mehtera allodaga rádjái. Dán maŋŋá šattolašvuohta rievdá dielkolágánin. Stuorámuš oassi guovllus lea muorahis bálgas jalgadas. Giehtaruohtasa viiddes duovdagiid hálldašit ruonáránes juovat. Guovllu čázadagaid čáhci lea earenoamáš šerres. Dat dahket mánggaid ádjagiid, jávrriid ja ládduid girjen fierpmádaga, man čázit golget báikkuid alla goržin. Duoddariid vuolde leat maiddá balsajeakkat.

Gilbbesjávrris guhkes báddelágán gilli lea šaddan Sáná gilgii boares Duortnus-Jiekŋamearra gávpemáđidja gurrii. Váldooassi gili ássamis lea Gilbbesjávrris máttageažis, gos lea maiddá stuorámuš oassi gili bálvalusain. Gili huksenmáddodat lea nuorra. Boarrásut huksejuvvon kulturbirrasa ovddastit duovddaguovllu geađggis ráhkaduvvon boazogárdit ja stáhta huksen vuoinŋastanbáiki, Gilbbesjávrris Siilastupa.

Árvvoštallan

Giehtaruohtasa stuorraduoddariid guovlu lea luonddu- ja geologalaš árvvuid dáfuš áidnalunddot guovlu oppa Suomas. Guovllus leat Suoma alimus duoddarat, ja guovllu šlájain leat mánggat šaddo- ja eallišlájat, mat eai dihtto eará sajis Suomas. Duovddaguovllus deaivvadit sáme- ja boazodoallokultuvrra dahkan gearddádagat sihke rádjegeavvama, soahtedoaimmaid ja turismma duovdagat. Badjerájálaš duovddaguovllus šaddet konkrehtalažžan sáme- ja kultuvrra guhkes historjá ja stáhtaid gilvu Sámi oamasteamis.

Dološbázahusregistarii merkejuvvon čuožahagat: 116 čuožahaga

Riikkaviidosaččat mearkkašahtti ráhkaduvvon kulturbirrasat RKY: Joatkkasoadi dáhpáhus- ja muitobáikkat (Baskesskurčču šaldi); Gilbbesjávrris turismahotealla; Bigálušbáikkat ja -gárdit (Bihčosjávri)

LME Luonddumeahcit: Malla luonddumeahcci

SSG Sierra suodjalanguovllut: Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovlu; Sáná rođuidsuođjalanguovlu; Malla luonddumeahcci; Sáná luonddusuodjalanguovlu

RSG Rođuidsuođjalanguovllut: Sáná rođuidsuođjalanguovlu

MEG Meahcceeanguovllut: Giehtaruohttasa meahcceeana

ERÁ Earenoamážit suodjaluvvon šlájaid dihttonbáikkiid ráfáidahttinmearrádusat: Sána (pohjansurviaiskoi)

HSP Hárjjiidsuodjalanprográmma: Válddejoga hárjeguovlu

RSP Rođuidsudjalanprográmma: Sána rođut

GSP Gáttiidsuodjalanprográmma: Giehtaruohttasa duottarjávrrit

GUS Guoikkaid-suodjalanlágain suodjaluvvon čázádagat: Duortnosjoga ja Muonájoga oalgečázádagat

Riikkaidgaskasaččat árvvolaš loddečázit (IBA): Giehtaruohttasa duoddarat

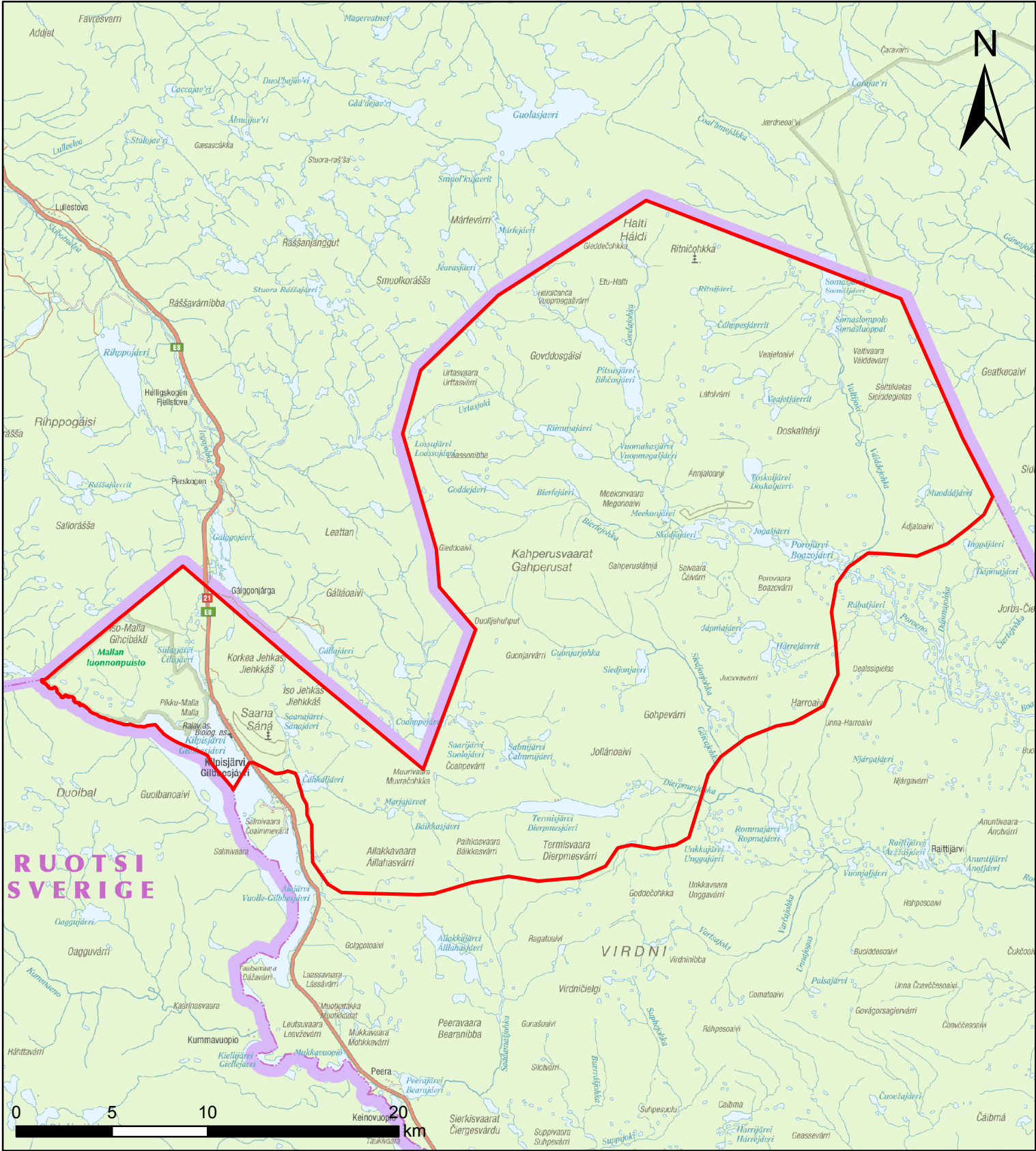
MOR Árvvolaš moreanačoahkkanumit: Megonjávrrit boldnemoreana; Govdajoga geažusmoreanat

FI Natura 2000 -fierpmádahkii gullevaš guovllut: Giehtaruohttasa meahcceeana; Duortnosjoga ja Muonájoga čázádat; Malla; Sána luonddusuodjalanguovlu; Sána rođuidsudjalanguovlu

Dieđut vižžojuvvon 26.5.2015

Giehtaruohttasa stuorraduoddariid duovdagat

Gielda: Eanodat
Eanagoddi: Lappi

 Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid ráddjenevttohus 2015

Kuva: Päivi Magga

165. Iiton palsasuomaisema

Iiton palsasuomaisema edustaa Suomen pohjoisimmalle suoluonnolle erityistä suotyyppiä, palsasuota. Alue on ehdolla uutena kohteena valtakunnallisesti arvokkaaksi maisemanähtävyydeksi.

Maakunta	Lappi
Kunta	Enontekiö
Maisemamaakunta	Peräpohjola–Lappi
Maisemaseutu	Enontekiön pohjoinen tunturiseutu
Pinta-ala	156 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 86 ha maatalousalueita: 0 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 47 ha rakennettuja alueita: 6 ha vesialueita: 18 ha

Luonnonpiirteet

Iiton palsasuomaiseman maisemanähtävyys edustaa Suomen pohjoisimmalle suoluonnolle erityistä suotyyppiä, palsasuota. Palsasuot ovat aapasoiden ja turvekumpujen muodostamia suoyhdistymiä, joita muodostuu iikiroutaisille alueille. Palsasoiden esiintymisalueen eteläraja kulkee Suomessa noin 68° N -leveyspiiriä pitkin. Palsasoille tunnusomaisia ovat routaytimiset, 2–7 metriä korkeat ja kymmenien metrien levyiset turvekummut, palsat, jotka muodostuvat yleensä suon paksuimmille alueille. Palsojen lisäksi palsasoita luonnehtivat sulaneiden palsojen paikalle syntyneet lammikot sekä matalat pounut ja rahkamättäät. Turvekumpujen päällä kasvaa usein rämekasvillisuutta, kuten saroja, vaivaiskoivua, suopursua ja hillaa. Palsojen välisten rimpipainanteiden tunnusomaista lajistoa ovat aapasarat ja suovilla.

Tunturi-Lapin palsasuovyöhykkeeseen kuuluva Iiton palsasuomaisema on edustava palsasuokokonaisuus, jonka palsoista monet ovat yli viisi metriä korkeita. Varsinaista palsasuoaletta reunustavat vaihettumissuot, rantasuot, tunturikoivikot ja puustoiset suot. Iiton palsasuo rajautuu Könkämäenoon, jonka yhteydessä sijaitsevaan Iittosuvantoon virtaa suoalueen läpi mutkitteleva Iittojoki. Iittojoen alimpaan pohjukkaan on kehittynyt pieni suorantainen järvi, Iittovuopio.

Iiton suokokonaisuutta ympäröivät noin 140 metriä korkeat Iittovaara ja Vuovdenjängguhat sekä yli 300 metriä Könkämäenon pinnan yläpuolelle nouseva paljaslakinen Lámmasoivi. Turvemaita reunustavat maaperältään sekalajitteiset alueet, joiden keskeltä granodioriitin, tonaliitin ja kvartsidioriitin muodostama kallioperä pilkottaa paikoittaisina kalliopaljastumina. Iiton alueen suokasvillisuus ja -linnusto ovat monipuolisia.

Kulttuuripiirteet

Soilla on ollut pohjoisessa elinkeinokulttuurissa merkittävä rooli. Saamelaiskulttuurissa soista saatavaa turvetta on hyödynnetty rakentamisessa. Turpeella on voitu eristää kodan seinät kylmää vastaan ja siitä on rakennettu kotaa kiinteämpiä ja paremmin eristettyjä kammeja. Lisäksi soilla on ollut ja on edelleenkin suuri merkitys hillastuksessa sekä poronhoidossa. Viime vuosikymmeninä soista on tullut myös matkailullisesti arvokkaita luontokohteita.

Iiton palsasuot muodostavat pienen, selvärajaisen ja paikallisten arvostaman suoalueen, joka kuuluu Käsivarren paliskunnan poronhoitoalueeseen. Maisemanähtävyyttä halkoo Tornioista Kilpisjärvelle kulkeva Valtatie 21 (Neljän tuulen tie), jonka varrelle suoalue näkyy hyvin. Maantie muodostaa selvän rajalinjan vaara-alueiden ja jokirannan välille. Suoaluetta halkoo pitkospuinen luontopolku, jonka varrella on tulentekomahdollisuus ja suoluonnosta kertovia opasteita. Könkämäenon Alinen Lammaskoski on suosittu virkistyskalastuskohde.

Maisemakuva

Iiton palsasuomaisema koostuu pienestä karuhkosta suoalueesta, jota ympäröivät Muonionjokivarren vähäpuiset tunturi- ja vaara-alueet. Morfologialtaan hyvin kehittyneen suon näkymiä hallitsevat avoimella alueella selvästi erottuvat palsamuodostumat sekä monimuotoinen vesistökokonaisuus, joka muodostuu Könkämäenon virta- ja koskipaikoista, Iitonjoen mutkittelevasta uomasta, Iittojärvestä sekä palsasuon rakenteeseen kuuluvista pienistä kraatterilammikoista. Maisemanähtävyyttä halkovasta Valtatie 21:stä huolimatta alue on edustavaa luonnonmaisemaa.

Arviointi

Iiton palsasuomaisema on näyttävä ja helposti saavutettava esimerkki palsasuosta yllirajaisessa maisemassa. Alueen arvot perustuvat sen ekologisesti ja maisemallisesti arvokkaaseen suoluontoon.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 1 kohde

KOS Koskiensuojelulailla suojellut vesistöt: Tornionjoen ja Muonionjoen sivuvesistöt

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Käsivarren tunturit

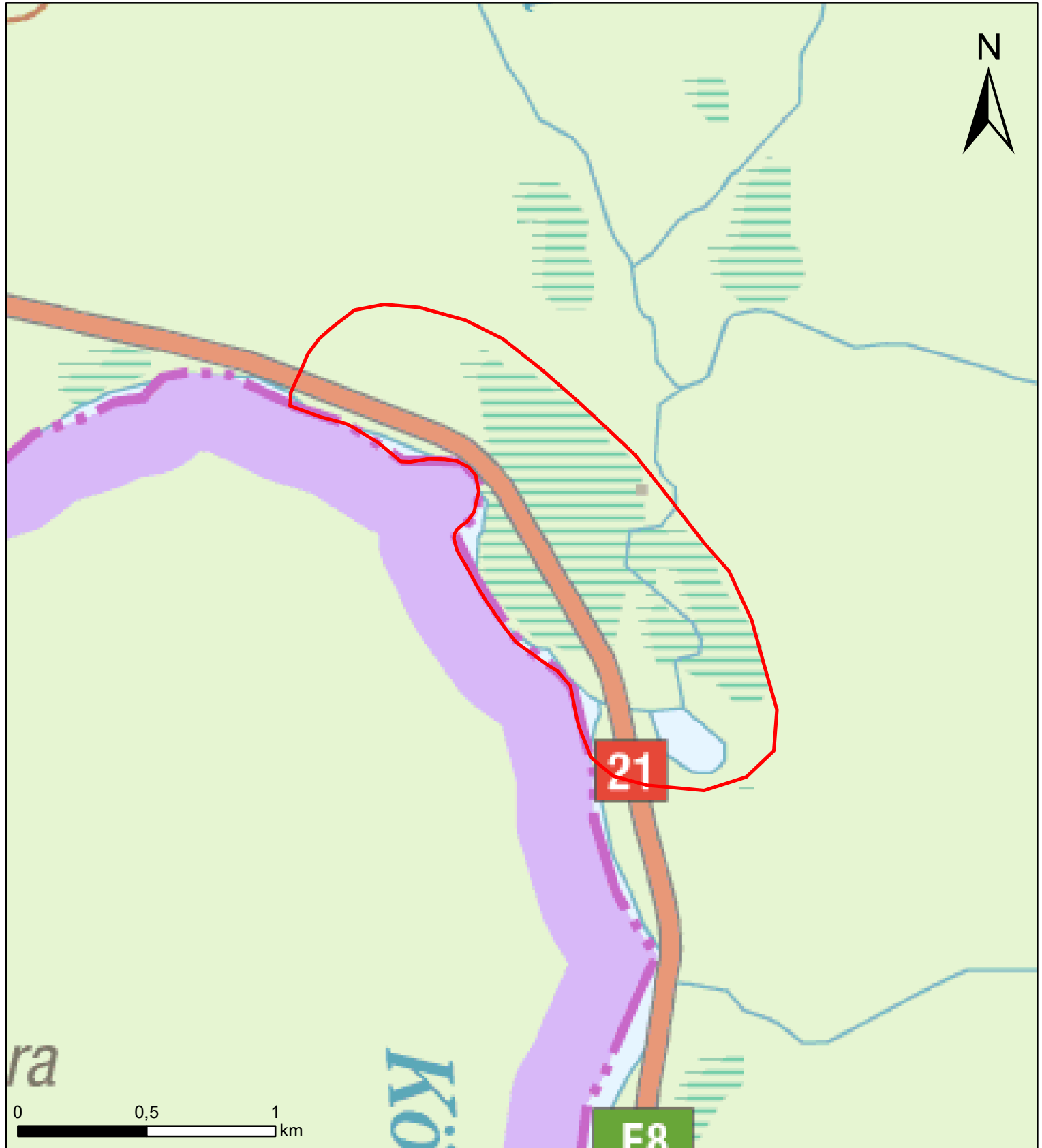
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Tornionjoen ja Muonionjoen vesistö

Tiedot haettu 26.5.2015

liton palsasuomaisema

Kunta: Enontekiö

Maakunta: Lappi

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Čuovgagovva: Päivi Magga

165. Iitto balsajeaggeduovdda

Iitto balsajeaggeduovdda ovddasta Suoma davimus jeaggelundui earenoamáš jeaggetiippaid, balsajeakki. Guovlu lea evttohuvvon ođđa čuožáhahkan riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaoaidnámušat.

Eanagoddi	Lappi
Gielda	Eanodat
Duovddaeaganagoddi	Nuorta-Lappi–Lappi
Duovddaguovlu	Eanodaga davvi duottarguovlu
Viidodat	157 ha, mas lavttabáikkid ja jalges jeakki: 86 ha eanadoalloguovllut: 0 ha vuovddid sihke jalga guolbanat ja bákteeatnamat: 47 ha huksejuvvon guovllut: 6 ha čáhceguovllut: 18 ha

Luondduiešvuodát

Iito balsajeaggeduovdda ovddasta Suoma davimus jeaggelundui earenoamáš jeaggetiippaid, balsajeakki. Balsajekkiid dihttonguovllu máttarádjá johtá Suomas sullii 68° N -govdodatgráda mielde. Balsajekkiide mihtilmasat leat tuollováibmosat, 2-7 mehtera allosaš ja logiid mehteriid govda darfebolnnit, balssat, mat šaddet dábálaččat jeakki assámus guovlluide. Balssaid lassin balsajekkiide dábálaš lea suddan balssaid báikái šaddan láddot ja vuollegaš bovnnat ja sámelbovnnat darfebovnnat. Darfebovnnaid alde lea dávjá jeaggešattolašvuohta, dego luktit, skierrit, guohcarásit ja luomi. Balssaid gaskasaš opmogohpi mihtilmas šlájat leat jeaggelukti ja jeaggeullu.

Duottar-Sámi balsajeaggeavádahkii gullevaš Iito balsajeaggeduovdda dahká ovddasteaddji balsajeaggeoppalašvuoda, man balssain mánggat leat badjel vihtta mehtera allagat. Aitosáš balsajeaggeguovllu ravddain leat muddojeakkit, gáddejeakkit, lagežat ja muorrajeakkit. Iito balsajeaggi rádjášuvvá Geaggánetnui, man oktavuodas lea Iitosavu, go jeaggeguovllu čađa mohkahalli Iitojohka golgá. Iitojohka vuolimus moskái lea šaddan smávva jávri, Iitovuohppi, mas leat njuolggo gáttit.

Iito jeaggeoppalašvuoda birra leat sulaid 140 mehtera alla Iitovárri ja Vuovdenjanguhat ja badjel 300 mehtera Geaggáneanu bajábeallái goargnu Lámmasoaivi, mas lea jalga aláš. Darfeeatnamiid ravddain leat eanavuodu dáfus seahkešládjáš guovllut, maid guovdu granodiorihta, tonalihta ja kvarcidiorihta dahkan báktevuoddu guovlá báikkuid báktebáljázin. Iito guovllu jeaggešattolašvuohta ja -lottit leat mánggabealagat.

Kulturiešvuodát

Jekkiin leamašan davvin ealáhuskultuvrras dehálaš rolla. Sámekultuvrras jekkiin loggojuvvon darffi leat ávkástallan huksemis. Darffiin lea sáhtán skoadaštit goadi seinniid galbmasa vuostá ja das leat huksen gámmiid, mat lea eanet bissovaččat go goadit. Lassin jekkiin lea ain stuorra mearkkašupmi lubmemis ja boazodoalus. Maŋimuš jahkelogiin jeakkit leat dovddastuvvon maiddái turismma dáfus árvvolaš luonddučoazáhahkan.

Litto balsajeakkit dahket smávva, čielgaráját ja báikkálaččaid árvvus atnán jeaggeguovllu, mii gullá Giehtaruohhtasa bálgoša boazodoalloguovlui. Duovddaguovllu ludde Våldegeaidnu 21 Durdnošis Gilbbesjávraí (Njealje biekká geaidnu), man gurii jeaggeguovlu oidno bures. Eanageaidnu dahká čielga rádjelinnjá várreguovlluid ja johkagátti gaskii. Jeaggeguovllu ludde luonddubálggis, mas leat rovvemuorat. Dan guoras leat dolastallanvejolašvuohta ja oahpistantávvalat, mat muitalit jeaggeluonddus. Geaggáneanu vuolit Lámmasguoika lea bivnnuhis lustaguolástanbáiki.

Duovddagovva

Litto balsajeaggeduovdda šaddá smávva guorbbaš jeaggeguovllus, man birastahttet Muonájohleagi duottar- ja várreguovlluid, main leat unnán muorat. Morfologijja dáfus bures gárganan jeakki oidnosiid hálddašit jalges guovllus bures oidnojeaddji balsačoagganeamit ja mánggahámat čázádatoppalašvuohta, mii šaddá Geaggáneanu rávdnje- ja guoikabáikkiin, Iitojoga mohkahalli rokkis, Iitojávrris ja balsajeakki ráhkadussii gullevaš smávva kráhterládduin. Duovddaoaidnámuša luddejeaddji Våldegeaidnu 21:s fuolatkeahtá guovlu lea ovddasteaddji luondduduovdda.

Árvvoštallan

Litto balsajeaggeduovdda lea váikkuheadji ja álkit fáhtehahtti ovdamearka balsajeakkis badjerájálaš duovdagis. Guovllu árvvuidd vuoddu leat ekologalaččat ja duovdaga dáfus árvvolaš jeaggeluonddus.

Dološbázahusregistarii merkejuvvon čuožahagat: 1 čuožahat

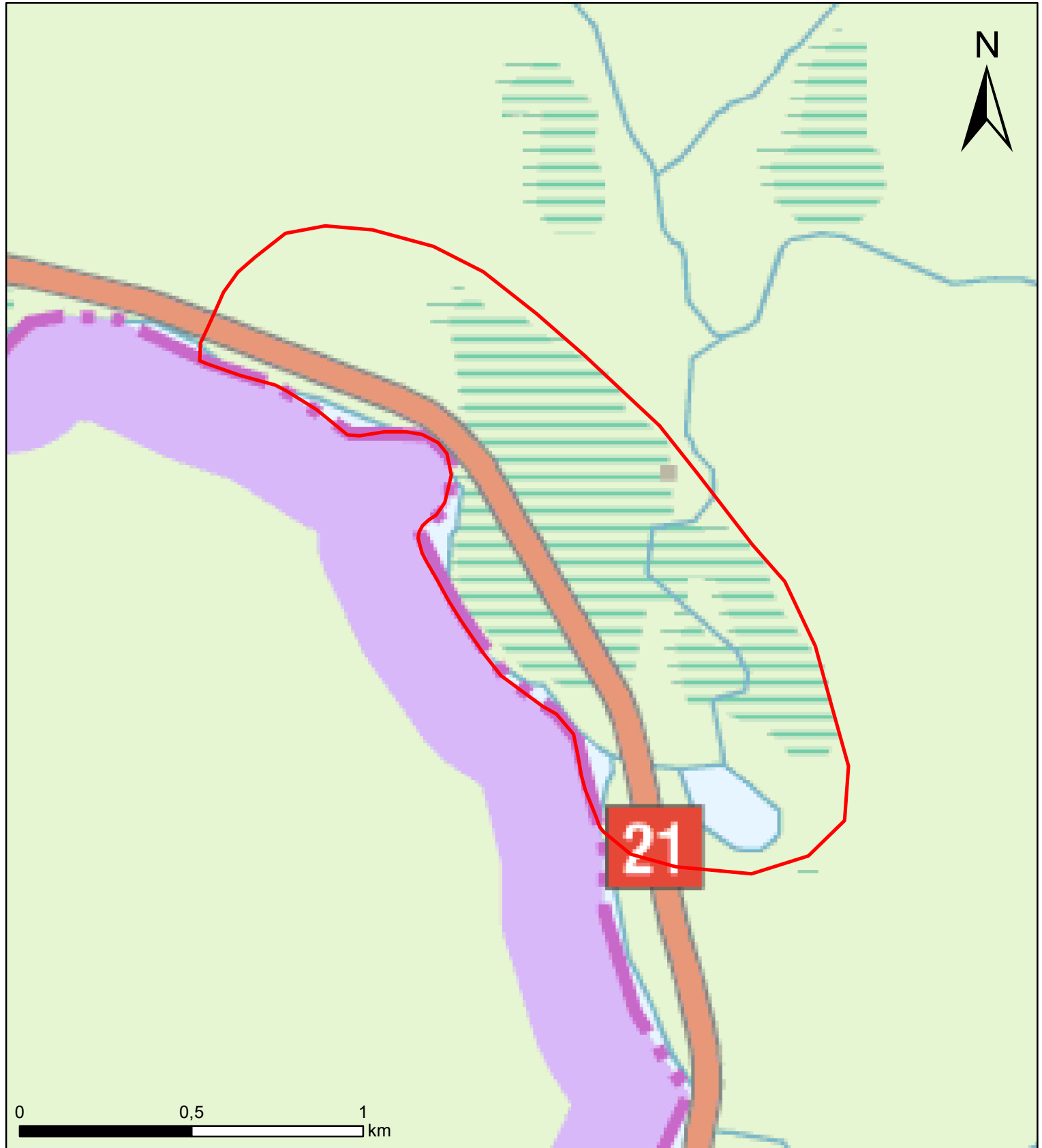
GUS Guoikkaid-suodjalánlágain suodjaluvvon čázádagat: Duortnosjoga ja Muonájoga siidočázádagat

Riikkaidgaskasaččat árvvolaš loddečázit (IBA): Giehtaruohhtasa duoddarat

FI Natura 2000 -fierpmádahkii gullevaš guovllut: Duortnosjoga ja Muonájoga čázádagat

litto balsajeaggeduovdda

Gielda: Eanodat
Eanagoddi: Lappi

 Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid ráddjenevttohus 2015

Kuva: Eija Ojanlatva

166. Enontekiön poronhoito- ja kausiasutusmaisemat

Pöyrisjärven–Kalkujärven, Salvasjärven ja Raittijärven muodostama maisema-aluekokonaisuus edustaa poronhoitoon kuuluvaa kausiasutusmaisemaa. Pöyrisjärvi on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Pöyrisjärvi, 1995), johon ehdotetaan yhdistettävän Kalkujärven maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Salvasjärvi ja Raittijärvi ovat ehdolla uusina kohteina valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi.

Maakunta	Lappi
Kunta	Enontekiö
Maisemamaakunta	Peräpohjola–Lappi
Maisemaseutu	Enontekiön pohjoinen tunturiseutu
Pinta-ala	36 850 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 12 251 ha maatalousalueita: 3 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 20 551 ha rakennettuja alueita: 4 ha vesialueita: 3 772 ha

Luonnonpiirteet

Enontekiön porosaamelaiskylät ovat poronhoitokulttuuriin perinteisesti liittyneen vuotuismuuton synnyttämiä kausiasutuskohdeita, jotka sijaitsevat erämaisilla tunturialueilla Suomen ja Norjan välisen rajan tuntumassa. Pöyrisjärven ja Kalkujärven porosaamelaiskylät sijaitsevat Näkkälän kylän koillispuolella, Salvasjärven porosaamelaiskylä Käsivarren Tarvantovaaran erämaa-alueella ja Raittijärven porosaamelaiskylä Käsivarren Yliperällä, noin 550 metrin korkeudessa merenpinnasta.

Pöyrisjärven–Kalkujärven maisema vaihtelee loivista tuntureista ja vaaroista teräväpohjaisiin V-laaksoihin, alavampiin kumpuileviin moreenimaastoihin sekä laajoihin suoaloihin. Maisema-alueen poikki kulkee kaksi pitkää lounais-koillissuuntaista harjujaksoa. Pöyrisjärven ympäristössä aukeaa avaria hiekka- ja dyynikenttiä, joiden jäkäläpeitettä ja maankuorta porot ovat rikkoneet. Alueen kallioperä on suurilta osin pienten murros-linjojen kirjomaa granodioriittia, mutta valtakunnanrajan tuntumasta löytyy myös arkoosikvartsiittia, graniittia ja mafista tuffia. Maisema-alueen korkein tunturi, 615 metrin korkeuteen (mpy) nouseva Termisvaara on kallioperältään kvartsiittia.

Alueella on runsaasti kirkasvetisiä järviä, jokia ja puroja, joiden rantamailla aukeaa avosoita. Järvialtaista suurin on Pöyrisjärvi, jonka vedet laskevat Pöyrisjokea pitkin Ounasjokeen. Pöyrisjoen latvauomia ovat muun muassa Suomajoki sekä Pöyrisjärveen laskeva Maaterjoki. Joet ja purot kulkevat hiekka- ja suoalueiden läpi voimakkaasti mutkitellen. Maisema-alueen suot ovat laajoja ja paikoin erittäin vaikeakulkuisia. Laajin yhtenäinen suoalue on Pöyrisvuoman, Oivuksenvuoman, Proksinvuoman ja Lautakotavuoman muodostama arvokas kokonaisuus Pöyrisjärven itä- ja kaakkoispuolella. Maisema-alueella on useita edustavia palsasoita.

Pöyrisjärven alue sijaitsee mäntyvyöhykkeen yläpuolella. Alueen puusto on harvaa tunturikoivikkoa. Puita kasvaa lähinnä pounikoissa sekä tunturien rinteillä. Pöyrisjärven kulttuurivaikutuksesta muistuttavat entisten kyläkenttien yhteyteen muodostuneet perinnebiotoopit. Maisema-alueen itäosat rajautuvat Norjan puolella sijaitsevaan Øvre Anárjokkan kansallispuistoon.

Salvasjärven maisema-alue rajautuu kapeaa Salvasjärveä ympäröivien Salvaspalon ja Lumpuvaaran lakialueiden mukaan. Lumpuvaaran ja Salvaspalon puuttomat rinteet nousevat noin 50 metriä Salvasjärven yläpuolelle muodostaen Salvasjärvelle selväpiirteisen maisemallisen kehiksen. Alueen kallioperä on jakautunut gabrosta, amfiboliista ja kvartsiitista muodostuviin vyöhykkeisiin, joiden päälle on kerrostunut ohuenlaisesti moreenia ja turvetta. Järven kaakkoisrannalla moreenimaa kumpuilee jyrkkäpiirteisesti.

Salvasjärvi on pieni ja lievästi rehevä tunturijärvi, joka saa vetensä ympäröivien tunturien rinteiltä sekä osin Norjan puolella sijaitsevasta Salvassaivosta. Salvasjärven vedet valuvat pientä Välijokea pitkin maisema-alueen eteläreunassa sijaitsevaan Siilaslompoloon, ja sieltä edelleen Siilasjoen ja Tarvantojoen kautta Muonionjokeen. Jokien varrella on vähäisiä suoalueita. Alueen kasvillisuus on niukkaa ja matalaa. Salvasjärven rannalla sekä Salvasjärven ja Siilaslompolon välisellä laakealla Pikkupalolla kasvaa paikoin tunturikoivua. Välijoen varressa on pensasmaista kasvillisuutta.

Raittijärven maisema-alueen ytimen muodostaa Rommaenon yhteyteen kehittyneiden pienten järvien kirjo- ma laakea jokilaakso. Laaksoa ympäröivät noin 750–830 metrin korkeuteen merenpinnan yläpuolelle nousevat tunturit, joiden rinteillä ja lakialueilla on laajoja kivikkoja. Maisema-alueen halki kulkee kapea pohjois-eteläsuuntainen harjujakso, jonka tuntumaan Raittijärven kylä on muodostunut. Lajittunutta ainesta on paikoitellen myös muualla alueella. Kallioperältään Raittijärven alue on granodioriittia, tonaliittia ja kvartsi-dioriittia.

Alueen vesistö muodostaa pienistä järvistä, lompoloista ja koskijaksoista koostuvan reitin, jonka suurimpia altaita ovat Aittalompolo, Raittijärvi ja Anuntijärvi. Reitin vedet laskevat Rommaenon ja Lätäsenon kautta Muonionjokeen. Järvien ympärillä aukeaa sirpaleinen ja avara suomaasto, jossa vuorottelevat lompot, purot, kosteikot ja kuivat selänteet. Rehevien ja matalien järvien keskellä on pieniä saaria, joilla kasvaa matalaa koivua. Koivua kasvaa jonkin verran myös tunturien rinteillä. Alueen maisemaan kuuluvat myös vaikeakul- kuiset, pajua kasvavat rakkakivikot. Rommaeno on tunnettu erämaisena kalastuskohteena, jonka kalalajis- toon kuuluvat esimerkiksi siika, hauki, taimen ja harjus.

Kulttuuripiirteet

Pöyrisjärven–Kalkujärven alueella on useita esihistoriallisia ja luultavasti myös historiallisen ajan peura-kuoppajärjestelmiä. Alueelta tunnetaan myös esihistoriallisia asuinpaikkoja, joista on löytynyt muun muassa pronssisia nuolenkärkiä sekä asbestikeramiikkaa. Maisema-alueen pitkistä kulttuurihistoriasta kertovat muinaisjäännösten ohella Pöyrisjärven pohjoispään kolme ruumissaarta sekä alueen monet arvokkaat perinnebiotoopit. Vanhan kulkureitin varrella sijainnut Pöyrisjärvi on ollut aikoinaan vilkas kauppapaikka.

Historiallisella ajalla Peltojärven lapinkylään kuuluneella Pöyrisjärven alueella on kulkenut vuosisatojen ajan vanhoja jutamareittejä, jotka ovat suuntautuneet nykyisen valtakunnanrajan yli. Rajojen yli suuntautunut jutaminen loppui rajasulkujen myötä 1860-luvulla. Tuolloin Pöyrisjärvi muuttui paimentolaissaamelaisten kesäasuinpaikaksi, jossa oli poronhoidon kannalta otollisia lypsy- tai seisotusniemiä. Pöyrisjärven asukkaat siirtyivät talvisin porojen kanssa outamaille myöhempien Näkkälän, Hetan ja Muotkajärven kylien lähistölle. Varsinainen jutaminen loppui, kun 1950-luvulla Suomen ja Norjan välisen poroaidan valmistuminen lopetti ympärivuotisen paimentamisen tunturiseudulla.

Pöyrisjärven porokylän, siidan, laajennuttua 1900-luvun alussa osa alueen perhekunnista siirtyi idemmäs Kalkujärvelle, jonka rannoilta löytyi Pöyrisjärven tavoin seisotus- ja lypsyniemiä. Kalkujärveltä siida jakautui vielä pienempiin paimennuskuntiin esimerkiksi Naltijärvelle ja Pierkkujärvelle. Kalkujärven siida juti talvisin Nunnasen ja Vuontisjärven kylien lähistölle. Kalkujärven kesäkylässä sijaitsevat kotien ja laavujen lisäksi pieniä hirsiaittoja, joista kaksi on vielä jäljellä. Kentän ympäristössä on useita vanhoja kota- ja asuinsijoja sekä seitoja.

Nykyisin Kalkujärvi on Näkkälän paliskunnan jauristunturilaisten itäkylän paimennusaluetta, jonne kyläläiset kokoontuvat kesä-heinäkuussa vasanmerkitykseen. Järven tuntumassa on kaksi merkitysaikaa sekä ympäristymältaan noin 60 kilometriä laaja syöttöaita. Kalkujärvellä asutaan kevättalvella paimennuksen yhteydessä sekä syystalvella porojen kokoamisen, eton, aikaan. Pöyrisjärvelle saavutaan syksyisin myös hillaamaan. Sekä Pöyrisjärven että Kalkujärven kesäkylissä on asuintupia ja aittarakennuksia, joita ympäröivät vanhat kota- ja asuinsijat.

Poronhoidon ohella Pöyrisjärvi on palvellut pitkään sesonkikalastusta. Enontekiön seurakunta rakennutti 1800-luvun lopulla Pöyrisjärven tuntumaan kaikille avoimen kalatuvan, Kunnantuvan, jossa pidettiin myös hartauksia. Suomalaistalolliset kulkivat alueella kalastusmatkoillaan 1900-luvun alusta 1940-luvulle saakka, ja järven länsirannalla sijaitsee yhä paikallisten kalastajien rakennuksia. Vanhan Kenttälompoloiden kentän vakiinnuttua saamelaisten kesäkyläksi suomalaisten sesonkikalastajien tukikohta muutti Isosaareen, jossa on edelleen tupia, aittoja, saunoja ja kalakotia. Niistä vanhimmaksi tiedetään vuonna 1920 Hetasta siirretty tupa.

Pöyrisjärven erämaa-alueella ei ole merkittäviä vaellusreittejä, mutta vuosisatainen käyttö on synnyttänyt alueelle runsaasti merkitsemättömiä kulkureittejä. Metsähallitus on rakennuttanut alueelle autiotuvan ja huoltotuvan.

Salvasjärven varhaisimmasta kulttuurihistoriasta kertovat muutamat järven eteläpäästä löytyneet peuranpyyntikuopat, joista osa lienee tuhoutunut porokylää rakennettaessa. Porokylä on muodostunut Salvasjärven eteläiseen pohjukkaan Pookinniemen ja Kaakkurijärven väliselle rantakaistaleelle. Kylän erotusaita sijaitsee sen länsipuolella Kaakkurijärven ja Ahvensaivon välisellä laakealla rinnealueella, jolle johtavat aidat sekä etelästä että Suomen ja Norjan väliseltä valtakunnanrajalta.

Salvasjärven ensimmäisiä asumuksia ovat olleet kodat ja laavut, joiden paikalle on rakennettu myöhemmin kiinteitä tupia. Valtaosa kylän nykyisistä rakennuksista on uudehkoja, mutta ne sijaitsevat entisten tuvanpaikkojen tuntumassa. Nykyisin Salvasjärvi on Käsivarren paliskunnan eteläisimpien tokkakuntien porokylä, jonka kentät muodostavat arvokkaan perinnebiotooppikohteen.

Salvasjärvelle kulkevat mönkijätiet Kultimasta ja Palojärveltä sekä talvikeino Leppäjärveltä. Salvasjärven koillisrannalla, Hettaa ja Kilpisjärveä yhdistävän moottorikelkkareitin varrella, on Metsähallituksen ylläpitämä autiotupa.

Raittijärven kesäkylä sijaitsee Raittijärven itärannalla Lahkaguoika-kosken molemmin puolin. Kylä perustettiin 1940-luvulla, kun Aslak Juuso, ”Kaijukka”, muutti perheineen Raittijärvelle Rommajärveltä, jonka laidunmaat olivat menneet heikkoon kuntoon. Raittijärvellä sijaitsi aluksi vuonna 1941 rakennettu tilapäinen turvekota, mutta vuosikymmenen lopulla kylään siirrettiin Rommajärvelle rakennettu hirsikämpä. Raittijär-

vi pysyi kaijukkalaisten varsinaisena asuinpaikkana 1960-luvulle asti. Sen jälkeen kylän asukkaat ovat viettäneet talvensa Kaaresuvannossa.

Raittijärven vanha, vuonna 1997 purettu hirsikämpä sijaitsi järven kaakkoisrannalla kenttäkumpareella, jossa on edelleen kuivaa niittyä. Muut kylän rakennukset on rakennettu 1940- ja 1980-lukujen kuluessa Raittijärven koillisrannalle. Talot ovat erillään toisistaan, mutta muodostavat selkeärajaisen kylän, jonka tuntumassa on Lahkaguoikan yli kulkeva kahlaamo. Kyläkentän ympäristössä on pieniä perinnebiotooppikokonaisuuksia. Nykyisin Raittijärvi toimii Käsivarren paliskunnan kaijukkalaisten porokylänä. Kylän yhteydessä, Ahkunmukan ja Lahkaguoikan väliin jäävällä kapealla kannaksella on poroaita, johon liittyvät rakenteet ulottuvat Ráhpesoivin alarinteille.

Tiettömän erämaan keskellä sijaitsevaan kylään johtaa kymmeniä kilometrejä pitkä, nyttemmin mönkijäuraksi avattu reitti Valtatie 21:n varresta Saarikoskelta. Alueen poromiehillä oli aikoinaan valtion tukema vesitasoyhteys Raittijärvelle, mutta nykyisin kylään kuljetaan moottoriajoneuvoilla maareittiä pitkin. Kylään vielä 1990-luvulla johtanut puhelinyhteys on purettu.

Maisemakuva

Maisema-alueen kaikki kohteet ovat maisemapiirteiltään erämaisia. Pöyrisjärven–Kalkujärven aluetta luonnehtivat laajahkot järvaltaat sekä niiden ympärillä avautuvat suo- ja tunturimaat. Hiekkarantaista Pöyrisjärveä reunustavat avarat hiekkamaat, joiden keskelle tuuli on kasannut vaikuttavia dyynimuodostumia. Pöyrisjärven itäpuolella aukeaa laaja suoalue, joka koostuu sekä aapa- että palsasoista. Maisemaa hallitsevat selväpiirteiset tunturit, joiden rinteillä kasvaa matalaa koivikkoa.

Pöyrisjärven alueella on paljon peuranpyynnin ja poronhoidon jättämiä jälkiä. Alueen pitkstä historiallisesta käytöstä kertovat esimerkiksi pyyntikuopat sekä lypsy- ja seisotusniemet. Pöyrisjärven ja Kalkujärven nykyiset kesäkylät ovat pieniä, asuintuvista ja aittarakennuksista koostuvia kokonaisuuksia, joiden järvenrantakentillä on vanhan asutuksen jälkiä. Uusi rakentaminen on sopeutunut vanhaan monella tavalla. Saman perhekunnan jäsenet ovat esimerkiksi rakentaneet asumuksensa lähekkäin kylän vanhaa rakennetta noudattaen. Joitakin vanhoja tupia on myös korjattu.

Salvasjärvi on heinikkorantainen järvi, jonka rantamaasto kumpuilee porokylän tuntumassa jyrkkäpiirteisesti. Alueen kasvillisuus on niukkaa ja maiseman yleiskuva on paljas ja karu. Kylän eteläpuolella Välijoen varrella ja Pikkupalon rinteillä kasvaa pensaita ja tunturikoivikkoa. Salvasjärven porokylän rakennukset sijaitsevat hajanaisesti järven eteläisellä rannalla. Kylän poroaita on rakennettu järven länsipuolelle. Alueen rakennuskanta on suhteellisen nuorta, ja vanhimmasta rakennuskannasta muistuttavat enää kolme huonokuntoista tupaa. Kylän uudet tuvat sijaitsevat vanhojen tuvan- ja kodanpaikkojen tuntumassa.

Raittijärven erämaista maisemaa luonnehtivat Rommaenon vesireittiin kuuluvat järvet, lompot ja virtapaikat, joiden ympärillä aukeavaa suoaluetta reunustavat osittain koivikkoiset tunturit. Raittijärven porokylän asutus ja poroaidat sijaitsevat Raittijärven kaakkoisrannalla, jossa ne ryhmittyvät hajanaiseksi mutta selväpiirteiseksi kyläksi.

Arviointi

Pöyrisjärven–Kalkujärven, Salvasjärven ja Raittijärven poronhoito- ja kausiasutusmaisemat muodostavat luonnonoloiltaan erämaiset maisema-aluekokonaisuudet, jotka edustavat poronhoitoon kuuluvaa kausiasutusmaisemaa. Kohteiden maisemalliset arvot muodostuvat kylien monikerroksisesta rakenteesta, jossa nykyisten asumusten yhteydessä on vanhoja rakennuksia, kodanpohjia, kenttäkasvillisuutta ja muinaisjäännöksiä. Kylien ympärillä aukeavat erämaaisemat kuvastavat ihmisen ja luonnon välistä vuorovaikutusta pohjoisilla alueilla. Alueilla on runsaasti arvokkaita luontokohteita.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 19 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Enontekiön saamelaisasutuksen talvi- ja kesäkylät (Pöyrisjärvi; Kalkujärvi)

Arvokkaat perinnebiotoopit: Kalkujärven kentät, Naapajärven seisotusniemi, Pöyrisjärven kalakenttä, Eteläinen Prok-

sinkenttä, Pohjoinen Proksinkenttä

SSA Soidensuojelualueet: Pöyrisvuoman soidensuojelualue

EMA Erämaa-alueet: Tarvantovaaran erämaa; Käsivarren erämaa

KOS Koskiensuojelulla suojellut vesistöt: Tornionjoen ja Muonionjoen sivuvesistöt; Ounasjoki sivujokineen ja Ounasjärveen laskevat joet; Tenojoen sivuvesistöt

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Pöyrisvuoma; Käsivarren tunturit

TUU Arvokkaat tuuli- ja rantakerrostumat: Tihkkesohkka; Termisjärven dyynit; Kenttälompolon dyynit; Jierstivaaran dyynit; Tsuomavarri; Pöyrisjärven tuuli- ja rantakerrostumat; Maaterjoen dyynit

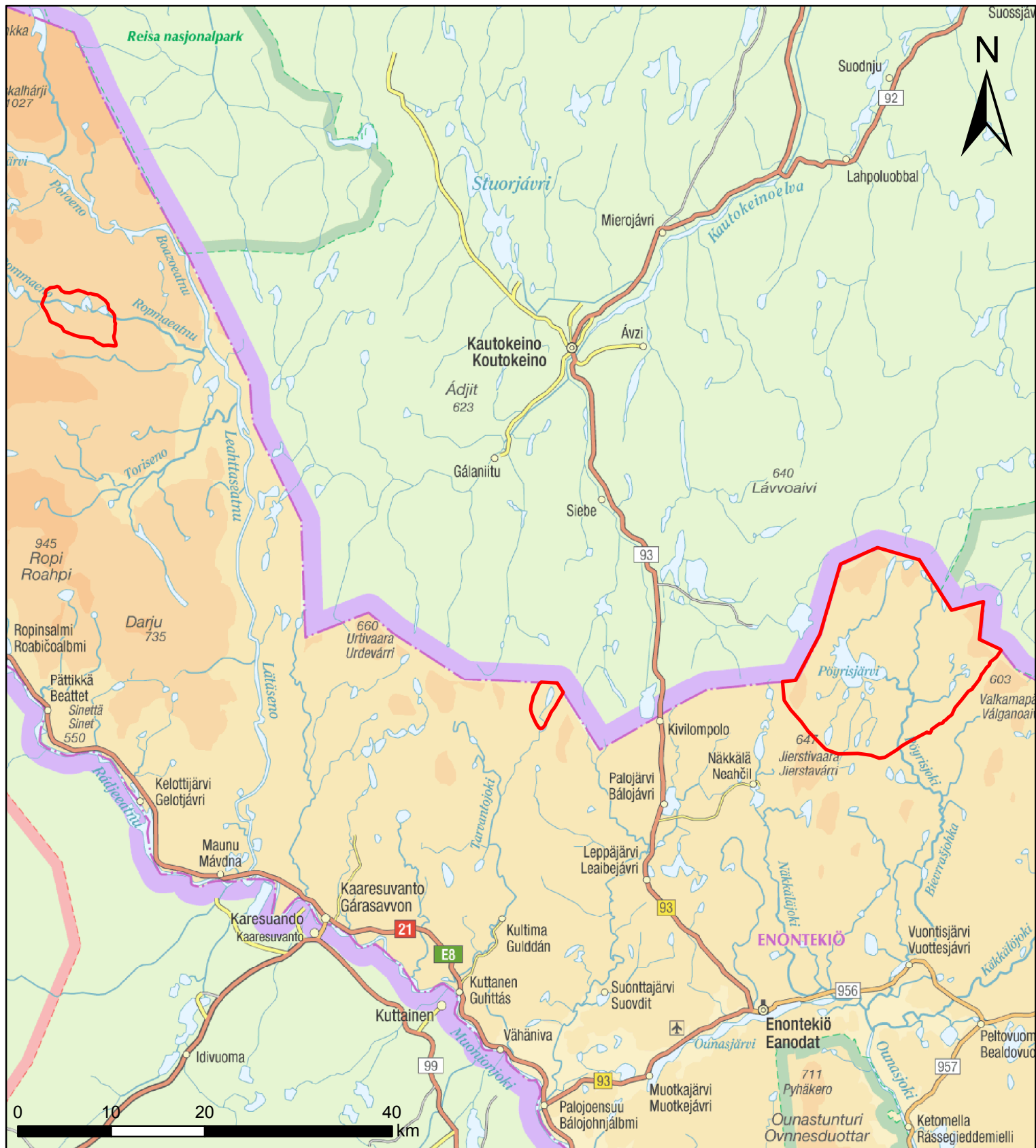
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Pöyrisjärven erämaa

Tiedot haettu 26.5.2015

Enontekiön poronhoito- ja kausiasutusmaisemat

Kunta: Enontekiö

Maakunta: Lappi

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Čuovgagovva: Eija Ojanlatva

166. Eanodaga boazodoallo- ja jahkodatáássanduovdagat

Bievrrašjávrrí-Gálgojávrrí, Sálvvošjávrrí ja Ávžžášjávrrí dahkan duovddaguovlooppalašvuohta ovddasta boazodollui gullevaš áigodatáássama. Bievrrašjávri lea riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlu (Bievrrašjávri, 1995), masa evttohuvvo ovttahttot Gálgojávrrí eanagottálaččat árvvolaš duovddaguovllu. Sálvvošjávri ja Ávžžášjávri leat evttohuvvon ođđa čuoáhahkan riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlun.

Eanagoddi	Lappi
Gielda	Eanodat
Duovddaeaganagoddi	Nuorta-Lappi–Lappi
Duovddaguovlu	Eanodaga davábeale duottarguovlu
Viidodat	36 850 ha, mas lavttabáikkít ja jalges jeakkit: 12 251 ha eanadoalloguovllut: 3 ha vuovddit sihke jalga guolbanat ja bákteeatnamat: 20 551 ha huksejuvvon guovllut: 4 ha čáhceguovllut: 3 772 ha

Luondduešvuodát

Eanodaga boazosámegilit leat boazodoallokultuvrii gullevaš jahkejohtima bokte šaddan áigodatássonbáikkat, mat leat meahcceanalágan duottarguovlluin Suoma ja Norgga gaskasaš rájá lahkasiin. Bievrrašjávrrí ja Gálgojávrrí boazosámisiiddat leat Neahčila gili davvenuorttabealde, Sálvvošjávrrí boazosámisiida Giehtaruohttasá Darvvatvári meahcceanaguovllus ja Ávžžášjávrrí boazosámisiida Giehtaruohttasis, sulaid 550 mehtera allodagas meara dásis.

Bievrrašjávrrí-Gálgojávrrí duovdda molsašuddá njoaido duoddariin ja váriin čohkavuđot V-legiide, vuollegut boldnemoreanaduovdagiidda ja viiddis jeaggeguovlluide. Duovddaguovllu čađa johtet guokte guhkes máttaoarje- ja davvenuortesullasaš hárbjegollosa. Bievrrašjávrrí birrasis leat jalges sáto ja bárrogiettit, maid jeagelgokčasa ja eanagara bohccot leat mollen. Guovllus báktevuoddu stuorámuš osiid smávva doajáhtalinnjáid girjjudan granodiorihattat, muhto váldegotterájá lahkasiin gávdnojit maiddá arkosakvarcihtat, granihtat ja mafalaš tuffa. Duovddaguovllu alimus várrí, 615 mehtera allodahkii (mdb) olli Dierpmesvárrí lea báktevuodus beales kvarcihta.

Guovllus leat valjit šerresčázat jávrrit, jogat ja ádjagat, maid gáddeeatnamiin rahpasit jalgesjeakkit. Jávreáldáin stuorámuš lea Bievrrašjávrrí, man čázit golget Bievrrašjoga mielde Ovnnesjohkii. Bievrrašjávrrí gieráčázit leat earret eará Čuomajohka ja Bievrrašjávrrá golgi Máderjohka. Jogat ja ádjagat golget sáto- ja jeaggeguovlluid čađa ja mohkahallet garrasit. Duovddaguovllu jeakkit leat viidát báikkuid oalle váddásat johttit. Viidámuš ollislaš jeaggeguovlu lea Bievrrašvuomi, Oaivvošábi, Rostenábi ja Fiellogoahteábi dahkan ollisvuohhta Bievrrašjávrrí nuortta- ja máttanuorttabealde. Duovddaguovllus leat mánggat fiinna balsajeakkit.

Bievrrašjávrrí guovlu lea beahceavádaga bajábealde. Guovllu vuovdi lea hárvves lagešvuovdi. Muorat šaddet eanaš bovnain ja várrevilttiin. Bievrrašjávrrí kulturváikkuhusain muittuhit ovddeš siidagittiid oktavuhtii šaddan árbebiotohpat. Duovddaguovllu nuortaoasit ráđjašuvvet Norgga beale Bajit Anárjoga álbmotmeahccái.

Sálvvošjávrrí duovddaguovlu ráđjašuvvá seakkes Sálvvošjávrrí birastahtti Sálvvošbuollán ja Lumpuvaara alážiid mielde. Lumpuvaara ja Sálvvošbuollána muorahis vielttit badjánit sulaid 50 mehtera Sálvvošjávrrí bajábeallái ja dahká Sálvvošjávrrá duovddaráma, mas leat čielga sárgosat. Guovllu báktevuoddu lea juohkašuvvan gabrosas, amfíbolaš ja kvarcihtas šaddan avádagaide, maid ala leat šaddan gerddiid mielde asehisláhkái moreana ja darfi. Jávrrí máttanuortti gáttis moreanaeana dahká d čomaid ceakkosárgosiid láhkai.

Sálvvošjávrrí lea smávva ja unnán veahkkái duottarjávrrí, man čázit golget birastahtti váriid vilttiin ja maiddá oassái Norgga beale Sálvvošsáivvas. Sálvvošjávrrí čázit golget smávva Gaskajoga mielde duovddaguovllu máttaravdda Silisluobbalii, ja doppe ain viidásut Silisjohkii ja Darvvatjoga mielde Muonájohkii. Jogaid guoras leat smávva jeaggeguovlluid. Guovllu šattolašvuohhta vánis ja vuollegaš. Sálvvošjávrrí ja Silisluobbala gaskasaš jalges Smávvuobuollánis šaddet báikkuid lagežat. Gaskajoga guoras lea miesttalágan šattolašvuohhta.

Ávžžášjávrrí duovddaguovllu ađa šaddá Ropmaeanu oktavuhtii šaddan smávva jávrriid girjjudan vuollegaš johkaleagis. Leagi birastahttet sulaid 750-830 mehtera meara dási bajábeallái olli duoddarat, maid vilttiin ja alážiin leat viiddes juovat. Duovddaguovllu čađa johtá seakkes davve-máttaháltásaš hárbjegosu, man lahkasi Ávžžášjávrrí gilli lea šaddan. Šlájáide šaddan ávdnasat lea báikkuid maiddá eará guovllus. Báktevuodu dáfuš Ávžžášjávrrí guovlu lea granodiorihatta, tonalihta ja kvarcidiorihatta.

Guovllu čázádat dahká smávva jávrriin, luobbaliin ja guoikasajiin šaddan máđija, man stuorámuš áldát leat Áiteluoppal, Ávžžášjávrrí ja Ánotjávrrí. Máđija čázit golget Ropmaeanu ja Leahtaseano bokte Muonájohkii. Jávrriid birrasis rahpasa moallolágan ja jalges jeaggeana, mas leat vurrolagaid luobbalat, ádjagat, lavttabáikkat ja goike čielggat. Veahkkás ja vuollegaš jávrriid guovlu leat smávva sullot, main šaddet vuollegaš soagit. Soagit šaddet maiddá muhtun veardde várrevilttiin. Guovllu duovdagii gullet maiddá sieđga juovat, maid mielde lea váttis johttit. Ropmaneatnu lea dovddus meahcceguollečuozáhahkan, man guliide gullet ovdamearkan čuovža, hávga, dábmot ja soavvil.

Kulturiešvuodát

Bievrrašjávrrí-Gálgojávrrí guovlluin leat mánggat ovdahistorjjálaš ja jáhkkinis maiddá historjjálaš áiggi godderoggevuogádagat. Guovllus dovdet maiddá ovdahistorjjálaš ássansajiid, main leat gávdno earret eará bronssas dahkkon njuollageažit ja asbeastakeramihkka. Duovddaguovllu guhkes kulturhistorjjá muitalit

dološbázahusaid olis Bievrrašjávrrí davágeaže golbma liikasullo ja guovllu mánggat árvvolaš árbebiotohpat. Boares johtinmáđidja guora Bievrrašjávrrí leamašan dolin ealaskas márkanbáiki.

Historjjálaš áiggis Bealdojávrrí lappisiidii gullan Bievrrašjávrrí guovllus leat johtán jahkečudiid áigge boares johtinmáđijat, mat leat johtán dálá riikkarájá badjel. Rájáid rastá johtin nogai rádjagiddemiid mielde 1860-logus. Dalle Bievrrašjávrrí rievddai boazosápmelaččaid geasseássanbáikin, gos ledje boazodoalu dáfus vuogaš bahčín ja čuoččohannjárggat. Bievrrašjávrrí áššit sirdásedje dálvet bohccuidisguin vuovdeeatnamiidda manit Neahčila, Heahtá ja Muotkejávrrí giliid lahkasi. Aitosáš johtin nogai 1950-logus go Suoma ja Norgga gaskasaš boazoáigi gárvvásmuvai.

Bievrrašjávrrí boazogili, siidda, viiddudettiin 1900-logu álggus oassi guovllu bearašgácciiin sirdašuvve nuortalebbui Gálggojávrrái, man gáttiin gávdnojit Bievrrašjávrrí láhkai čuoččuhan- ja báhčinnjárggat. Gálggojávrris siida juohkašuvai vel unnit guodohangottiide ovdamearkan Náldejávrrái ja Spierkojávrrái. Gálggojávrrí siida jodii dálvet Njunnása ja Vuottesjávrrí giliid lahka. Gálggojávrrí geassesiiddas ledje lávut ja lassín smávva dimbbaráittit, main gávdnojit vel guokte. Gietti birrasis leat mánggat goahte- ja ássansajit ja sieiddit.

Boazodoalu lassín Bievrrašjávrrí lea bálvalan guhká sesonjaguolásteami. Eanodaga searvegoddi huksehii 1800-logu loahpas Bievrrašjávrrí lahkasi buohkaide rabas guollestobu, Giellastobu, mas dolle maiddá rohkosiid. Suomelaš dálolaččat johte guovllus guolástanreassuin 1900-logu álggus 1940-logu rádjai, ja jávrrí oarjegáttis leat ain báikkálaš guolásteaddjiid ráhkadusat. Boares gieddeluobbaliid gietti stáđásmuvadettiin sámiid geassesiidan fárrii suomelaččaid sesonjaguolásteaddjiid doarjjabáiki Stuorrasullui, gos leat ain stobut, áittit ja guollebuvrrit. Dain boarráseamos lea dieđu mielde jagi 1920 Heahtás sirdojuvvon stohpu.

Bievrrašjávrrí meahcceguovllus eai leat merkejuvvon vánddardanmáđijat, muhto jahkečudiid bistán johtin lea dahkan guvlui olu merkekeahates johtinmáđijaid. Meahciráđdehus lea huksen guvlui ávdinstobu ja fuolahanstobu.

Sálvvošjávrrí áramus kulturhistorjjás mitalit muhtun jávrrí máttageahčen gávdnon godderokkit, main oassi leš duššan boazosiidda ráhkadettiin. Boazosiida lea šaddan Sálvvošjávrrí máttageaži moskái Pookinniemi ja Vuoskkosáivva gaskasaš gáddebihttái. Gili bigálusgárdi lea dan oarjjabealde Gáhkkojávrrí ja Vuoskkosáivva gaskasaš njoaido vielteguovllus, gosa bohtet áiddit sihke máddin ja Suoma ja Norgga gaskasaš váldegotterájás.

Sálvvošjávrrí vuosttas ássanráhkadusat ledje goadit ja lávut, maid báikái leat maŋnelis huksen bissovaš stobuid. Eanaš oassi gili dálá ráhkadusain leat ođdalágánat, muhto daid sajádat lea boares darfegodiid lahkasiin. Dálá Sálvvošjávrrí lea Giehtaruohtasa bálgosa máttimus siiddaid boazosiida, man giettiin leat dehálaš árbebiotohpačuozáhaga.

Sálvvošjávrrái dolvot njealjejuvllatmáđijat Gulddámis ja Bálojávrris ja dálvegeaidnu Leaibejávrris. Sálvvošjávrrí davvenuortagáttis, Heahtá ja Gilbbesjávrrí skohtermáđija guoras, lea Meahciráđdehusa bajásdoallan ávdinstohpu.

Ávžžášjávrrí geassegilli lea Ávžžášjávrrí nuortagáttis Lahkaguokka goappat bealde. Gilli lea vuodđuduvvon 1940-logu loahpas, go Ásllat Juuso, “Gáijjot”, muotkkui bearrašiguin Ávžžášjávrrái Ropmajávrris, man guohtumat ledje šaddan heajos dillái. Ávžžášjávrris lei álggos jagi 1941 huksejuvvon gaskaboddasaš darfegoahti, muhto jahkelogi loahpas gillái sirdojuvvui Ropmajávrrái huksejuvvon dimbbarstohpu. Ávžžášjávrrí bisui gáijjogiid aitosaš ássanbáikin 1960-logu rádjai. Dan maŋná gili ássit leat ássan dálvviid Gárasavvonis.

Ávžžášjávrrí boares, jagi 1997 burgojuvvon dimbbarstohpu lei jávrrí máttaoarjegáttis gieddebuolžža alde, gos lea ain goike niitu. Earát gili ráhkadusat leat huksejuvvon 1940- ja 1980-loguin Ávžžášjávrrí davvenuortagáttis. Dálut leat sierra nuppiin, muhto dahket čielga rájá gillái, man lahkasiin lea gállinbáiki Lahkaguokka badjel. Gillegietti birrasis leat smávva árbebiotohpaoppalašvuodat. Otná beaivve Ávžžášjávrrí doaibmá Giehtaruohtasa bálgosa gáijjogiid boazogillin. Gili oktavuodas, Áhkumohki ja Lahkaguokka gaskka eatnamis lea bigálusgárdi, man ráhkadusat ollet Ráhpesoavvi vuollelilttiide.

Gillái, mii lea geainnohis meahcceguovllu guovdu, johtá logiid kilomehteriid guhkes, dán áigái njealjejuvllatluodan rahppojuvvon máđija Váldegeainnu 21 guoras Suologuokkas. Guovllu badjeolbmui

lea árabut stáhtadordjon čáhcegirdioktavuohta Ávžžášjávraí, muhto dál gillái johtet mohtorfievrruiguin eanamáđija mielde. Gillái vel 1980-logus johtán telefonoktavuohta lea burgojuvvon.

Duovddagovva

Duovddaguovllu buot čuožahagat leat duovddaiesvuodaid dáfus meahccelágánat. *Bievrrašjávrrí-Gálggojávrrí* guovllu iešvuoha lea viiddeslágán jávreáldát ja daid birrasa jeagge- ja duottareatnamat. Bievrrašjávrris leat sáttogáttit ja dan birrasis jalges sáttoeatnamat, maid guovdu bieggá lea čohkken bárrohámiid. Bievrrašjávrrí nuortabealde leahkkasa viiddes jeaggeguovlu, gos leat sihke áhpe- ja balsajeakkit. Duovdaga hálldašit čielgahápmásaš várit, maid vilttiin šaddet vuollegáš soagit.

Bievrrašjávrrí guovllus leat olu luottat goddebivddus ja boazodoalus. Guovllu guhkes historjjálaš anus leat luodnan ovdamearkan godderokkit sihke bahčín- ja čuoččuhanjárggat. Bievrrašjávrrí ja Gálggojávrrí dálá geassegilit leat smávva, ássanstobuin ja áiteráhkadusain šaddan oppalašvuodát, maid jávregáddegittiin leat boares ássama luottat. Ođđa huksen lea vuogáiduvvan boares ássamii mángga láhkái. Seammá bearašgázzi olbmot leat ovdamearkan huksen ássanvisttiid lahkalaša nu, ahte dat čuvvot gili boares ráhkadusa. Muhtun boares stobuid leat maiddái divvon.

Sálvvošjávrrí gáttiin leat suoinnit, ja gáddeduovdda buolžaludda boazogili lahka ceakko hámiin. Guovllu šattolašvuoha lea guorbbaš ja duovdaga almmolašgovva lea bálgis ja guorbbaš. Gili máttageažis Gaskajoga guoras ja Smávva buollána vilttiin šaddet miestagat ja lagežat. Sálvvošjávrrí boazogili ráhkadusat leat bieđgguid jávrrí máttabeale gáttis. Gili bigálusgárdi lea huksejuvvon jávrrí oarjjabeallái. Guovllus huksenmáddodat lea viehka nuorra, ja boarráseamos huksemis mitalit dušše golbma stobu, mat leat heajos ortnegis. Gili ođđa stobut leat boares stohpo- ja goahtesajiid lahkasis.

Ávžžášjávrrí meahcceduovdaga lundui gullet Ropmaeanu čáhcemáđidjii gullevaš jávrrit, luobbalat ja rávdnjebáikkis, maid birrasiid jeaggeguovlluid ravddain leat soahkevuovddit ja várit. Ávžžášjávrrí boazogili ássan ja bigálusgárdit leat Ávžžášjávrrí máttaoarjegáttis, gos dat bieđggus joavkun muhto čielgasit gillin.

Árvvoštallan

Bievrrašjávrrí-Gálggojávrrí, Sálvvošjávrrí ja Ávžžášjávrrí boazodoallo- ja áigodatássanduovdagat dahket luondudiliid dáfus meahccelágán duovddaguovloppalašvuoda, mii ovddasta boazodollui gullevaš áigodatássanduovdaga. Báikkiid duovddaárvvut šaddet giliid mánggadássásaš ráhkadusas, mas dálá ássanráhkadusaid oktavuođa leat boares ráhkadusat, goahtesajit, gieddešattolašvuoha ja dološbázahusat. Giliid birra leahkkasit meahcceduovdagat govvejit olbmuid ja luonddu gaskasaš vuorováikkuhusa davvi guovlluin. Guovllus leat valjit árvvolaš luonddu-čuožahagat.

Dološbázahusregistarii merkejuvvon čuožahagat: 19 čuožahaga

Riikkaviidosaččat mearkašahtti ráhkaduvvon kulturbirrasat RKY: Eanodaga sámeássama dálve- ja geassegilit (Bievrrašjávrrí; Gálggojávrrí)

JSG Jekkiidsuodjalanguovllut: Bievrrašvuomi jekkiidsuodjalanguovlu

MEG Meahcceeanguovllut: Darvvatvári meahcceeana, Giehtaruohtasa meahcceeana

GUS Guoikkaid-suodjalanlágain suodjaluvvon čázadagat: Duortnosjoga ja Muonájoga oalgečázadagat; Ovnnesjohka oktan oalgejogain ja Ovnnesjávraí golgi jogat; Deanu oalgečázadagat

Riikkaidgaskasaččat árvvolaš loddečázit (IBA): Bievrrašvuopmi; Giehtaruohtasa duoddarat

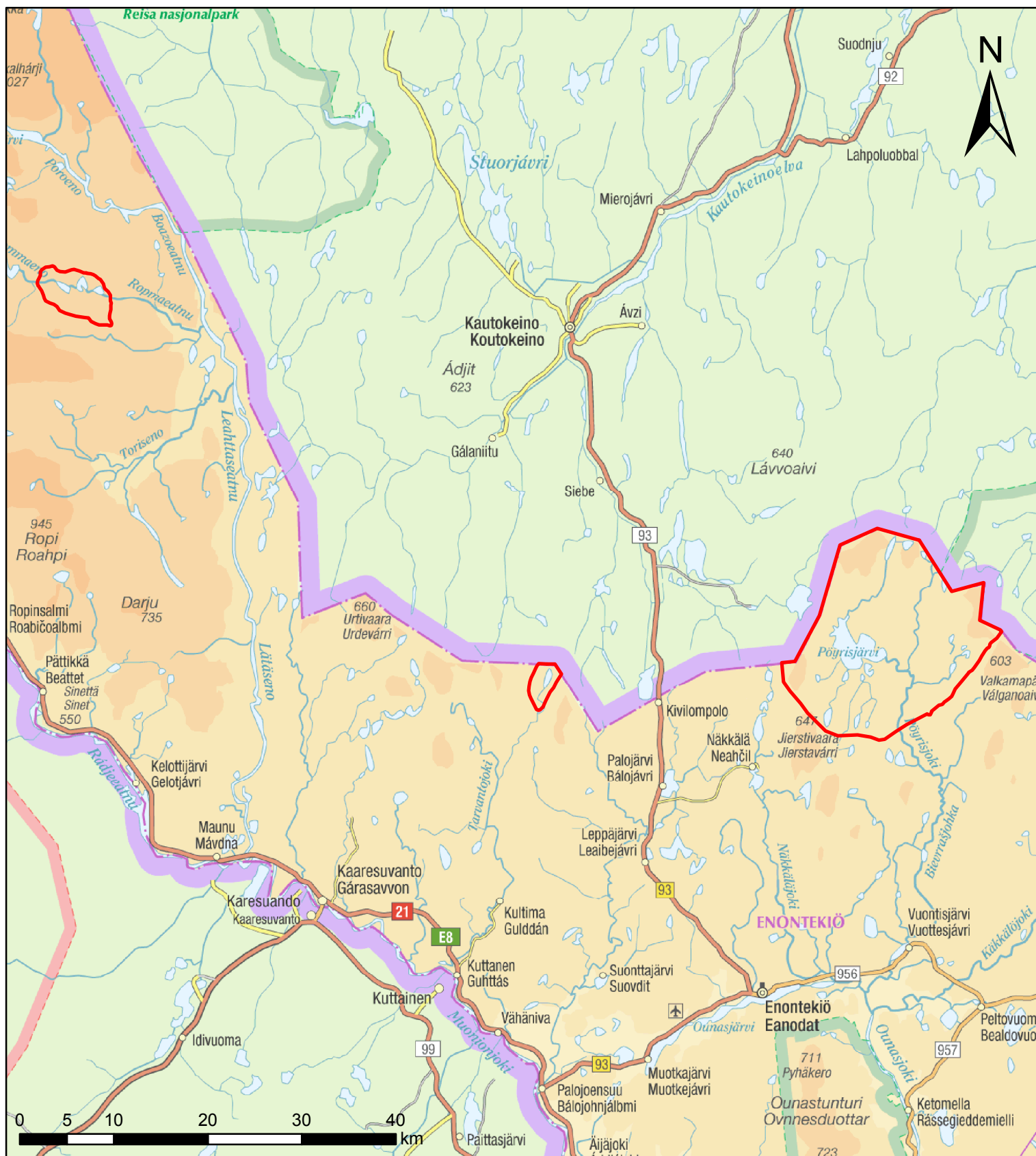
TUU Árvvolaš bieggá- ja gáddečoagganeamit: Dihkkečohkka; Dierpmesvári báru; Gieddeluobbala báru; Jierstavári báru; Čuomasvári; Bievrrašjávrrí bieggá- ja gáddečoagganeamit, Máđerjoga báru

FI Natura 2000 -fierpmádahkii gullevaš guovllut: Bievrrašjávrrí meahcceeana

Dieđut vižžojuvvon 26.5.2015

Eanodaga boazodoallo- ja jahkodatássanduovdagat

Gielda: Eanodat
Eanagoddi: Lappi

 Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid ráddjenevttohus 2015

Kuva: Aini Magga

167. Peurakairan luontaiselinkeinomaisemat

Peurakairan luonnontilainen ja erämainen maisema-alue edustaa Metsä-Lapin vanhaa eränkäynnin ja poronhoidon maisemaa. Alue on ehdolla uutena kohteena valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi.

Maakunta	Lappi
Kunta	Inari, Kittilä, Sodankylä
Maisemamaakunta	Peräpohjola–Lappi
Maisemaseutu	Aapa-Lapin seutu
Pinta-ala	57 283 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 18 665 ha maatalousalueita: 0 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 38 360 ha rakennettuja alueita: 0 ha vesialueita: 257 ha

Luonnonpiirteet

Peurakairan luontaiselinkeinomaisemat ovat kumpuilevaa suo- ja metsämaata, joka sijaitsee Porttipahdan tekoaltaan pohjoispuolella. Alueen korkokuvassa vaihtelevat 20–60 metriä korkeat moreenivaarat ja -selänteet, lohkareikot, harjanteet sekä sirpaleiset soistuneet painanteet. Maisemaa halkoo purojen ja kapeiden, mutkittelevien jokiuomien verkosto. Alueen keskellä kulkee rikkonainen lounais-kaakkosuuntainen harjumuodostuma, jonka yhteydessä maasto on erittäin pienimuotoista ja kumpuilevaa. Yksittäisiä hiekka- ja soramuodostumia on myös muualla alueen kumpumoreenirinteiden juurilla ja jokilaaksoissa. Kallioperältään alue on hyvin rikkonainen ja murren kirjomaa. Suurten työntösiirrosten välissä sijaitsevan alueen kallioperässä vaihtelevat syväkivijuonteet, vulkaaniset kivet sekä laajat metamorfisten kivien alueet. Alueen yleisimpiä kivilajeja ovat amfibolitti, useat gneissit, arkoosikvartsiitti ja grafiittiparaliuske.

Maisema-alueen ytimen muodostavat suuret, lonkeromaisesti haaroittuvat aapasuot. Etelässä maisema-alue rajautuu Porttipahdan vuonna 1970 täytettyyn tekojärveen. Muutoin alueen vesistöt ovat lähinnä pieniä lampia. Soiden keskellä virtaa useita mutkittelevia puroja ja pieniä jänkäjokia, joiden virtaussuunnat osoittavat alueen olevan alavasta maastostaan huolimatta vedenjakaja-alue. Maisema-alueen pohjoisosan vedet virtaavat Ivalojoen kautta Inarijärveen ja sieltä edelleen Paatsjoen kautta Itämereen. Vedenjakajan eteläpuolella sijaitsevat Kemijoen latvavesistöt. Maisema-alueen länsiosat kuuluvat Naatsukka-aavan soidensuojelualueeseen, joka on merkittävää lintujen pesimäaluetta. Metsä-Lapin aapasuovyöhykkeelle kuuluvan suon tyypit vaihtelevat muiden Peurakairan soiden tavoin suursaranevasta rimpinevaan ja reuna-alueiden pounikkoisiin rämeisiin.

Peurakairan vallitseva puulaji on mänty, mutta alueella on myös kuusikoita sekä mäntyä ja kuusta kasvavia vanhoja sekametsiä. Metsät ovat pääasiassa karunpuoleisia ja kuivahkoja, mutta suurimpien jokien varsilla on myös tuoreita kankaita. Alueen rehevimmillä mailla kasvaa koivuvaltaisia lehtoja. Metsät ovat pääosin vanhoja, luonnontilaisia ja runsaskeloisia. Tämäkän alueen kelojen on havaittu aloittaneen kasvunsa jo 1500-luvulla. Satojen vuosien aikana kehittynyt lahoppuujatkumo ja elinympäristöjen mosaiikki ylläpitävät monien eteläisemmästä Suomesta ja talousmetsistä lähes kadonneiden lajien kantoja. Alue on tärkeä myös suurpeidoille ja suurille petolinnuille.

Kulttuuripiirteet

Peurakairan alue on vanhaa eränkäynti-, kalastus- ja poronhoitoaluetta, jonka tyyppilisin muinaisjäännös on peurakuoppa. Aluetta ei ole arkeologisesti inventoitu, joten sieltä ei toistaiseksi tunneta esihistoriallisia asuinpaikkoja. Ennen tekoaltaiden rakentamista alue on ollut Lapin paliskunnan läntisten tokkakuntien talvilaidunalue. Peurakairan kautta on kulkenut myös useita vanhoja reittejä, kuten Ivalojoen kullankaivuun historiaan liittyvä Rovasen maantienä tunnettu reitti Kitiseltä Ivalojoen Kultalaan.

Toinen aluetta halkova vanha reitti (Vuotso–Purnumukka–Kuttura–Lisma–Repojoki) on yhdistänyt alueen saamelaiskylät toisiinsa. Tätä poroilla ajettua talvikeinoa pitkin on kuljettu myös erotuksiin Sallivaaran paliskunnan Sallivaaran aidalle tai Lapin paliskunnan Vuomaselän aidalle. Kutturan ja Purnumukan puolivälissä Uijeminkämpänmaassa on sijainnut kämpä, jossa erityisesti kutturalaiset ovat yöpyneet. Aluetta on halkonut myös vanha jutokeino, jota pitkin poroja on kuljetettu isojen aapojen kautta erotusaidalle Tämäkästä Vuomaselkään. Nykyisin poroja ettotaan sääoloista, vuodenajasta ja porojen kunnosta riippuen joko Tämäkästä Kitiselle Hietaniemen aitaan tai Tämäkästä ja Palopeurasta Vuomaselkään. Peurakaira oli myös Lapin sodan aikainen piilopaikka, jonne osa alueen poronhoitajista jäi paimentamaan poroja muiden lähtiessä evakkoon.

Alueen luonnonmaisema on luonut luontevat puitteet poronhoidolle. Esimerkiksi Pitkämaan pitkää ja kuivaa aapojen ympäröivää niemeä on käytetty hyödyksi vasanmerkinnässä. Savuaavan tuntumassa on ollut myös vanhoja niittyjä, joilta Kitisen jokivarren asukkaat ovat keränneet heinää. Alueella on edelleen jäljellä vanhoja suovanpohjia. Peurakairan historiallisesta käytöstä ja tapahtumista kertovat monet paikannimet, kuten Hentin lintukotamaa, Koiranhautatieva, Arviitin kumpu ja Kutturan asentomaa.

Nykyään alue on Lapin paliskunnan tärkeä kesälaidunalue. Osa poroista viettää myös talvensa maisema-alueen läntisellä laidunalueella. Loppupuoleltaan tunnettu Peurakaira on porojen ravinnonsaannin kannalta tärkeää aluetta etenkin kevättalvisin, jolloin porot kulkevat talvilaidunalueelta länteen vasomaan. Alueen poroaitoja ovat Korkiantievan/Törmäsvaaran aita, Tämäkän aita, Petäjäpalon aita, Tossarivaaran vanha puuaita ja Pitkänmaan aita. Porokämppeä on Tämäkässä, Luolaselässä ja Kiviojalla. Maisema-alueen pohjoisosat kuuluvat Hammastunturin paliskunnalle.

Peurakairalla on suuri merkitys lähiseudun asukkaille, jotka keräävät alueelta esimerkiksi marjoja kotitarvekäyttöön. Alue on myös perinteistä pyyntimaata, josta pyydetään etenkin hirveä ja kanalintuja, mutta myös karhua. Peurakaira on lisäksi tärkeä virkistysalue, koska se on kansallispuistoja lukuun ottamatta seudun ainoa laaja alue, jossa on täysikasvuisia puita ja ehjää vanhaa metsää.

Maisemakuva

Peurakairan maisemissa vaihtelevat luonnontilaiset vanhat metsät ja aapasuot. Vanhojen ja kookkaiden mäntyjen luonnehtimana laajana luonnontilaisena metsänä Peurakaira poikkeaa selvästi muista lähiseutujen alueista. Sirpaleisten suoalueiden ympärillä on kumpumoreenikenttiä, hiekkaharjanteita ja vaaroja, jotka muodostavat paikoitellen pienialaisia luonnonkauniita näkymiä. Aluetta halkoo Kemijoen ja Paatsjoen vesistöjä erottava vedenjakaja, joka ei kuitenkaan erotu pienipiirteisessä maisemassa yhtenäisenä selänteenä.

Peurakaira on vanhaa eränkäynnin ja poronhoidon aluetta, jota ovat halkoneet monet historialliset reitit. Alue on edelleen erittäin tärkeä kesälaidunalue, jolla on useita Lapin paliskunnan poroaitoja ja porokämppeä.

Arviointi

Peurakairan luonnontilainen ja erämainen maisema-alue edustaa Metsä-Lapin vanhaa eränkäynnin ja poronhoidon maisemaa. Erityisen arvokkaaksi alueen tekevät sen vanhat luonnontilaiset metsät. Peurakaira on historialtaan rikasta ja edelleen tärkeää poronhoitoaluetta, joka muodostaa Lapin paliskunnan merkittävimmän kesälaidunalueen.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 8 kohdetta

SSA Soidensuojelualueet: Naatsukka-aavan soidensuojelualue

EMA Erämaa-alueet: Hammastunturin erämaa

SSO Soidensuojeluohjelma: Naatsukka-aavan ojitusrauhoitusalue

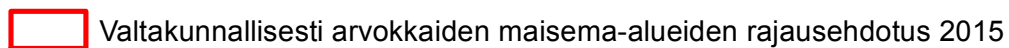
KOS Koskiensuojelulla suojellut vesistöt: Ivalojoen vesistö

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Lemmenjoki–Hammastunturi–Pulju

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Hammastunturin erämaa; Naatsukka-aapa

Tiedot haettu 26.5.2015

Kunta: Inari, Kittilä, Sodankylä
Maakunta: Lappi

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (MAPIO-työryhmän ehdotus) © SYKE
Tiekartta (GT) © Karttakeskus Oy

Čuovgagovva: Aini Magga

167. Goddeskáiddi luondduealáhusduovdagat

Goddeskáiddi luonddudili ja meahcceedanalágán duovddaguovlu ovddas Vuovde-Lappi boares meahccebivddu ja boazodoalu duovdaga. Guovlu lea evttohuvvon ođđa čuoáhahkan riikkaviidos-aččat árvvolaš duovddaguovlun.

Eanagoddi	Lappi
Gielda	Anár, Gihttel, Soađegilli
Duovddaeaganagoddi	Nuorta-Lappi–Lappi
Duovddaguovlu	Áhpe-Lappi guovlu
Viidodat	57 283 ha, mas lavttabáikkit ja jalges jeakkit: 18 665 ha eanadoalloguovllut: 0 ha vuovddit sihke jalga guolbanat ja bákteeatnamat: 38 360 ha huksejuvvon guovllut: 0 ha čáhceguovllut: 257ha

Luondduešvuodát

Goddeskáiddi luondduealáhusduovdagat leat boldnelágán jeagge- ja vuovdeeatnamat, mat leat Poartabávtti dahkujávrtti davábealde. Guovllu allodatgovas molsašuddet 20-60 mehtera alla moreanavárit ja -čielggit, laiggusbáikkít, hárijit ja biedggus jeaggeluvvan gobit. Duovdaga ludde ádjagiid ja seakka, mohkahalli johkarokkiid fierpmádat. Guovllu guovdu johtá biedggus máttaoarje-máttanuorte hárječohkiideami, man oktavuodas eana lea hui mánggabealat ja boldnelágán. Ovttaskas sáttu- ja čievračohkiideamit leat maiddá eará sajis guovllu boldnemoreanavilttiin vuolde ja johkalegiin. Báktevuodu dáfus guovlu lea biedggus ja doajáhagaid girjen. Stuorra hoigasansirdosiid gaskkas guovllu báktevuodus molsašuddet čiekŋalisgeađgesuonat, vulkánalaš geađggit ja viiddis metamorffalaš geađggiid guovllut. Guovllu guovddáš geađešlájat leat amfibolihtta, mánggat gneaissat, arkosakvarcihtta ja grafihttaparárktu.

Duovddaguovllu adđama dahket stuorra, suorrelágán áhpejeakkit. Máddin duovddaguovllu ráddje Poartabávtti jagi 1970 devdojuvvon dahkujávri. Muđuid guovllu čázádagat leat ádjagat ja smávva jeaggejogat, maid golganhálttit čujuhit guovllu vuollegaš eatnamis fuolatkeahttá leat čáhcejuogaguovlu. Duovddaguovllu davvioasi čázit golget Avviljoga bokte Anárjávraí ja doppe ain Báhčaveaijoga bokte Jiekŋamerrii. Čáhcejuohkama máttabealde leat Giemajoga gieračázádagat. Duovddaguovllu oarjeasit gullet Naatsukka-aapa jekkiidsuodjalanguvlui, mii lea mearkkašahti lottiid bessenguovlu. Vuovde-Lappi áhpejeageavádahkii gullelaš jeakki tiippat molsašuddet eará Goddeskáiddi jekkiid láhkai stuorraluoktejeakkis opmojeaggái ja ravdaguvllu boldnelágán jekkiide.

Goddeskáiddi hálldašeaddji muorrašládja lea beahci, muhto guovllus leat maiddá guossavuovddit ja boares seahkalašvuovddit, gos šaddet beazit ja guosat. Vuovddit leat eanaš guorba- ja goikelágánat, muhto stuorát jogaid guoras leat maiddá varas guolbanat. Guovllu veahkkábut eatnamiin leat rođut, main šaddet eanaš soagit. Vuovddit leat eanaš boarrásat, luonddudilis ja doppe leat valjit soarvvit. Dán guovllu sorvviid leat gávnahan šaddagoahtán jo 1500-logus. Čuđiid jagiid áigge ovdánan mieskamurrajoatkašuvvan ja eallinbirrasiid mosaihka bajásdolleat mánggaid máddelis Suomas ja dálodoallovuovddiin measta jávkan šlájaid náliid. Guovlu lea dehálaš maiddá stuorra boraspiriide ja stuorra boralottiide.

Kulturiešvuodát

Goddeskáiddi guovlu lea boares meahccebivdo-, guollebivdo ja boazodoalloguovlu, man dábáleamos dološbázahus lea godderoggi. Guovllu eai leat arkeologalaččat inventeren, nuba doppe eai dássáži dovdá ovdahistorjjálaš ássansajiid. Ovdal dahkujávrttiid ráhkadeami guovlu leamašan Sámi bálgosa oarjjabeale siiddaid dálveguohtunsadji. Goddeskáiddi bokte leat johtán maiddá mánggat boares mádidjat, dego Avviljoga golleroggama historjái gullelaš Rovasa eanageaidnun dovdojuvvon mádidja Kitinen rájes Avviljoga Guldalii.

Nubbi guovllu luddejeaddji boares mádidja (Vuohčču-Burdnomohkki-Guhttur-Lismá-Riebánjohka) lea ovttaštahtán guovllu sámegiliid nubbi nuppiide. Dán bohccuiguin johttojuvvon geainnu mielde leat johtán maiddá bigálusaide Sállevári bálgosa Sállevári gárddi lusa dahje Sámi bálgosa Vuopmečielggi gárdái. Guhttora ja Burdnomohki beallemuttus Uljeminkämpänmaas leamašan barta, mas eandalií Guhttora olbmot leat ijastallan. Guovllu lea ludden maiddá boares johtugeaidnu, man mielde bohccuid leat fievrredan stuorra ábiid bokte bigálusgárddi lusa Tämäkäs Vuopmečielgái. Otná beaivve bohccuid ohcu lea dálkediliin, jagiáiggis ja bohccuid dili mielde Tämäkäs Kitisii Sáttonjargga gárdái dahje Tämäkäs ja Palopeuras Vuopmečielgái. Goddeskáiddi leamašan maiddá Lappi soadi áigge čiehkádanbáiki, gosa oassi guovllu boazodoalliin leat báhcán guođohit bohccuid go earát vulge eváhkui.

Guovllu luondduovvoda lea addán lunddolaš vejolašvuodaid boazodollui. Ovdamearkan Pitkämaa guhkes ja goike njárgga, mii lea ábiid guovdu, leat ávkkástallan miesemearkumis. Suovvaábi lahkasiin leat leamašan maiddá boares niittus, main Kitinen johkaguora ássit leat láddjen suinniid. Guovllus leat ain boares suovvavuodut. Goddeskáiddi historjjálaš anus ja dáhpusain mitalit mánggat báikenamat, dego Hentin lintukotamaa, Beatnathávdedievvá, Arviiti boldni ja Guhttora Stellemaseana.

Otná beaivve guovlu lea dehálaš Sámi bálgosa geasseguohtunguovlu. Oassi bohccuin leat maiddá dálvvi duovddaguovllu oarjjabeale guohtumiin. Lahppomuorain beakkán Goddeskáiddi lea bohccuid biepmu oažžuma dáfus dehálaš guovlu eandaliige giđđadálvviid áigge, goas bohccot johtet dálveguohtunguovllus oarjjás guoddit. Guovllu bigálusgárddit leat Alladievá/Dearpmášvári gárdi, Tämäkä gárdi, Petäjápalo gárdi, Tossarivaara boares muorragárdi ja Pitkämaa gárdi. Boazobarttat leat Tämäkäs, Luolaselkäs ja Kiviojas. Duovddaguovllu davveasit gullet Bátneuođdara bálgosii.

Goddeskáiddis lea stuorra mearkkašupmi lagašguovllu ássiide, geat čogget ovdamearkan murjiid ruovttudárboatnui. Guovlu lea maiddái árbevirolaš bivdoeana, gos bivdet eandalii ealggaid ja eanalottiid, muhto maiddái guovžžaid. Goddeskáidi lea lassin mearkkašahtti áhpásnuhttinguovlu, go dat lea álbmotmeahci vuhtii válddekeahttá guovllu áidna viiddis guovlu, gos leat ollessatto muorat ja čavddis boares vuovdi.

Duovddagovva

Goddeskáiddi duovdagiin molsašuddet luonddudili boares vuovddit ja áhpejeakkit. Boares ja stuorra beziid dahkan viiddis luonddudili vuovdin Goddeskáidi spiehkkaša čielgasit eará lagašguovllu šlájain. Biedggus jeaggeguovlluid birrasis leat boldnemeanagiettit, sáttohárjjit ja várit, mat dahket báikkuid smávvalágan luonddučáppis oidnosiid. Guovllu luoddu Giemajoga ja Báhcaveaijoga čázadagaid earuheaddji čáhcejuoga, mii ii goittotge oidno smávvasárgosaš duovdagis oktilaš čielgin.

Goddeskáidi lea boares meahccebivddu ja boazodoalu guovlu, man leat ludden mánggat historjjálaš mádidjat. Guovlu lea ain dehálaš geasseguohtunguovlu, gos leat mánggat Sámi bálgosa boazogárddit ja boazobarttat.

Árvvoštallan

Goddeskáiddi luonddudili ja meahcceeanalágan duovddaguovlu ovddasta Vuovde-Lappi boares meahccebivddu ja boazodoalu duovdaga. Eandalii árvvolažžan dan dahket dan boares luonddudili vuovddit. Goddeskáidi lea historjjás dáfus rikkis ja ain dehálaš boazodoalloguovlu, mii dahká Sámi bálgosa eanemus mearkkašahtti geasseguohtunguovllu.

Dološbázahusregistarii merkejuvvon čuožáhagat: 8 čuožáhaga

JSG Jekkiidsuodjalanguovllut: Naatsukka-aapa jekkiidsuodjalanguovlu

MEG Meahcceeaganaguovllut: Bátneuoaddara meahcceeaganaguovlu

JSP Jekkiidsuodjalanprográmma: Naatsukka-aapa goivvohatráfáiduhttinguovlu

GUS Guoikkaid-suodjalanlágain suodjaluvvon čázadagat: Avviljoga čázadat

Riikkaidgaskasaččat árvvolaš loddečázit (IBA): Leammi-Bátneuoattar-Bulju

FI Natura 2000 -fierpmádahkii gullevaš guovllut: Bátneuoaddara meahcceeana; Naatsukka-aapa

Diedut vižžojuvvon 26.5.2015

Goddeskáiddi luondduealáhushuovdagat

Gielda: Anár, Gihttel, Soađegilli
Eanagoddi: Lappi

 Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid ráddjenevttohus 2015

Kuva: Päivi Magga

168. Nattastunturien ja Sompiojärven maisemat

Luonnonoloiltaan ja kulttuurihistorialtaan arvokkaat Nattastunturien ja Sompiojärven maisemat ovat vanhan, Lokan tekoaltaan alle jääneen Sompion alueen symboli. Alue on ehdolla uutena kohteena valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi.

Maakunta	Lappi
Kunta	Sodankylä
Maisemamaakunta	Peräpohjola–Lappi
Maisemaseutu	Metsä-Lapin tunturiseutu; Aapa-Lapin seutu
Pinta-ala	19 797 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 4 946 ha maatalousalueita: 55 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 12 147 ha rakennettuja alueita: 1 ha vesialueita: 2 647 ha

Luonnonpiirteet

Nattastunturien ja Sompiojärven maisemia hallitsevat Sompiojärven pohjoispuolella kohoavat Nattastunturit (Náttažat). Nattaset muodostuvat kuudesta graniittisesta laesta, jotka kohoavat yli 500 metriin merenpinnan yläpuolelle. Alueen kallioperää halkoo suuri työntösiirros, jonka pohjoispuolella Nattaset ja niitä ympäröivät Lapin granuliittikompleksiin kuuluvat matalammat tunturit sijaitsevat. Siirroksen eteläpuolella kallioperää halkovat kapeat kvartsiitti-, pohjagneissi- ja amfiboliittijuonteet. Nattasten rinteitä peittävät erittäin laajat rakkakivikot. Pyhä-Nattasella on usean metrin korkuisia suorakulmaisia kivipahtoja, tooreja, jotka ovat synyneet alueen punaisen graniitin lohkeilun tuloksena.

Maaperältään alue on moreenia tai kalliomaata. Sompiojärven ranta-alueilla on laajoja turvekerrostumia. Maisema-alueen metsät ovat pääosin karuja mäntykankaita, mutta alueelle osin ulottuvan Sompion luonnonpuiston valtapuu on siperiankuusi. Vesistöjen varrella kasvaa paikoin pienialaisia reheviä lehtoja ja kuusikokorpiä. Alueen pohjoisimmat aapasuot ovat kuivahkoja. Etelämpänä laajoja avosoita luonnehtivat vetiset rimmet ja niiden poikki kulkevat jänteet.

Maisema-alueen eteläosaa hallitsee Suomen suurin tekojärvi, Lokan allas, johon suorantainen Sompiojärvi on yhteydessä Mutenijoen kautta. Lokan tekojärven täyttö aloitettiin vuonna 1967, ja veden alle jäivät Sompion aapamaa sekä Korvasen, Rieston ja Mutenian kylät. Alueen aiemmin rikkaasta suoluonnosta on jäänteitä esimerkiksi Nalka-aavalla linnustollisesti arvokkaan Sompiojärven ympärillä. Lokan allas on kalakannaltaan huomattava järvi, jonka kalakannat houkuttelevat paikalle muun muassa merikotkia. Lokan vedenpinnan vaihteluväli on viisi metriä.

Kulttuuripiirteet

Sompion alueen vanhin toistaiseksi tutkittu asuinpaikka sijaitsee Muteniassa, josta tunnetaan runsaasti kivikautisia muinaisjäänteitä. Muinaisesta laajamittaisesta peuranpyynnistä alueella kertoo Nattasten pohjoispuolella sijaitseva Nattushaara-niminen pyyntikuoppakohde, joka koostuu 78 pyyntikuopasta. Sompiojärven rannalla on kotakenttiä, joissa on asuttu jo varhaismetallikaudella. Kotakentistä tutkituin ja runsaslöytöisin on Juikenttä. Sen löydöt kertovat lapinkylän asukkaiden kontakteista itään, länteen ja etelään. Nattastunturien kautta kulkee Perämereltä Jäämerelle johtanut Ruijanpolku, joka on tiettävästi Lapin vanhin reitti. Sen käytöstä on merkintöjä 1500-luvulta lähtien. Reitin vanhasta linjasta on merkitty maastoon noin 30 kilometrin matka Sompiojärven ja Laanilan välillä.

Sompiojärvi ja sen joet ovat olleet jo lapinkylien aikaan tärkeitä kalastuspaikkoja. Kiiskismarkkinoille eli syyskalan yhteispyyntiin kokoonnuttiin syyskuun puolivälissä vielä 1960-luvulla. Alueen porosaamelaisen asutuksen synty liittyy 1800-luvun rajasulkuihin. Vuoden 1852 rajasulku Norjan ja Venäjän välillä sekä vuoden 1889 rajasulku Ruotsin ja Venäjän välillä lopettivat porosaamelaisten vuotuismuuton valtakuntien välillä. Tästä seurasi poronhoidon kriisi, joka johti laajoihin uudelleenjärjestelyihin. Sompion seudulle muutti rajasulkujen myötä kymmenkunta perhettä Koutokeinon–Enontekiön alueelta. Alue on edelleen Lapin paliskunnan tärkeää poronhoitoaluetta.

Sompion seutu muuttui radikaalisti 1960- ja 1970-luvuilla Lokan ja Porttipahdan tekojärvien rakentamisen myötä. Altaiden alle jäi 11 prosenttia Lapin paliskunnan porolaitumista, ja vesi peitti alleen myös historiallisen Sompion alueen kylineen ja yksittäistaloineen. Kuivalle maalle jäivät ainoastaan maisema-alueen ulkopuolella sijaitseva Lokan kylä sekä Mutenijoen suussa säilynyt Mutenia. Mutenian vanhoista peräpohjalaisista pihapiireistä on jäljellä enää Tapion talon toistasataa vuotta vanha rakennusryhmä, jonka ohella kyläkuvaan kuuluvat kaksi sodan jälkeen rakennettua pihapiiriä. Kylässä on myös laaja perinnebiotooppi. Mutenian rakennukset ovat nykyään Kemijoki Oy:n ja Metsä-Botnian omistuksessa, eikä alueelle ole vapaata pääsyä.

Maisema-alueeseen liittyy rikas palvonta- ja kerrontakulttuuri. Pyhä-Nattanen on saamelaisten vanha pyhä tunturi ja Akmeelinkumpuun liittyy useita kertomuksia lovinoita Akmeelistä. Alueella on edelleen pystyssä puinen seita. Nattasia on käytetty vuosikymmenien ajan palovalvontapaikkana, ja Nattasten vanha palovartijan mökki on nykyisin vaeltajien päivätupana. Tuntureilla on myös jälkiä Lapin sodan aikaisista tähytyspaikoista ja -linjoista. Nattaset on vaikeakulkuisuudestaan huolimatta suosittua retkeilymaastoa, jossa kulkee merkittyjä reittejä.

Maisemakuva

Sompion luonnonpuiston alueella sijaitsevat Nattastunturit kohoavat Sompiojärven pohjoispuolella teräväla-kisina maamerkkeinä. Nattasilta käsin avautuu laajoja näkymiä joka suuntaan, idässä jopa Venäjän tuntureil-le asti. Nattaset koostuvat punaisesta graniitista, joka eroaa ympäröivien alueiden granuliittikalliosta. Pyhä-Nattanen on aikoinaan ollut saamelaisten pyhä paikka, ja sen huipulla on vaikuttavia rapautumisjäännöksiä, tooreja.

Nattasten juurella aukeaa kuusta ja mäntyä kasvava metsämaa, joka vaihtuu Sompiojärven ranta-alueilla paikoin laajaksi aapasuoalueeksi. Sompiojärven vedet laskevat Lokan tekoaltaaseen, jonka laaja selkä muo-dostaa lähes merimäisen vaikutelman. Lokan rannalla, Muteniajoen suussa on säilynyt vanhaan Sompioon kuulunut Mutenian kylä, jonka puuton ja rakennuksia lukuun ottamatta autio kenttä muodostaa vaikuttavan historiallisen kokonaisuuden karun järivialtaan reunalle.

Arviointi

Nattastunturien ja Sompiojärven maisemien maisema-alue on vanhan, Lokan tekoaltaan alle jääneen Sompi-on symboli. Alueen eteläosissa on jäljellä Sompiolle tunnusomaisia aapasointa sekä Mutenian vanha kyläkent-tä rakennuksineen. Alueen tunnus on Sompiojärven pohjoispuolella nousevien Nattasten tuntureiden luon-teenomainen profiili. Tuntureihin liittyy runsaasti perinnetietoa ja tarustoa. Alueen arvokohteisiin kuuluu myös vanhan Ruijantien linjaus.

Muinaisjäänösrekisteriin merkityt kohteet: 11 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Ruijanpolku; Sodankylän saamelaisasutus: Mutenia

Arvokkaat perinnebiotoopit: Mutenia

LPU Luonnonpuistot: Sompion luonnonpuisto

SSA Soidensuojelualueet: Nalka-aavan soidensuojelualue

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Mutenian luonnonsuojelualue

SSO Soidensuojeluohjelma: Nalka-aapa

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Saariselän–Koilliskairan alue

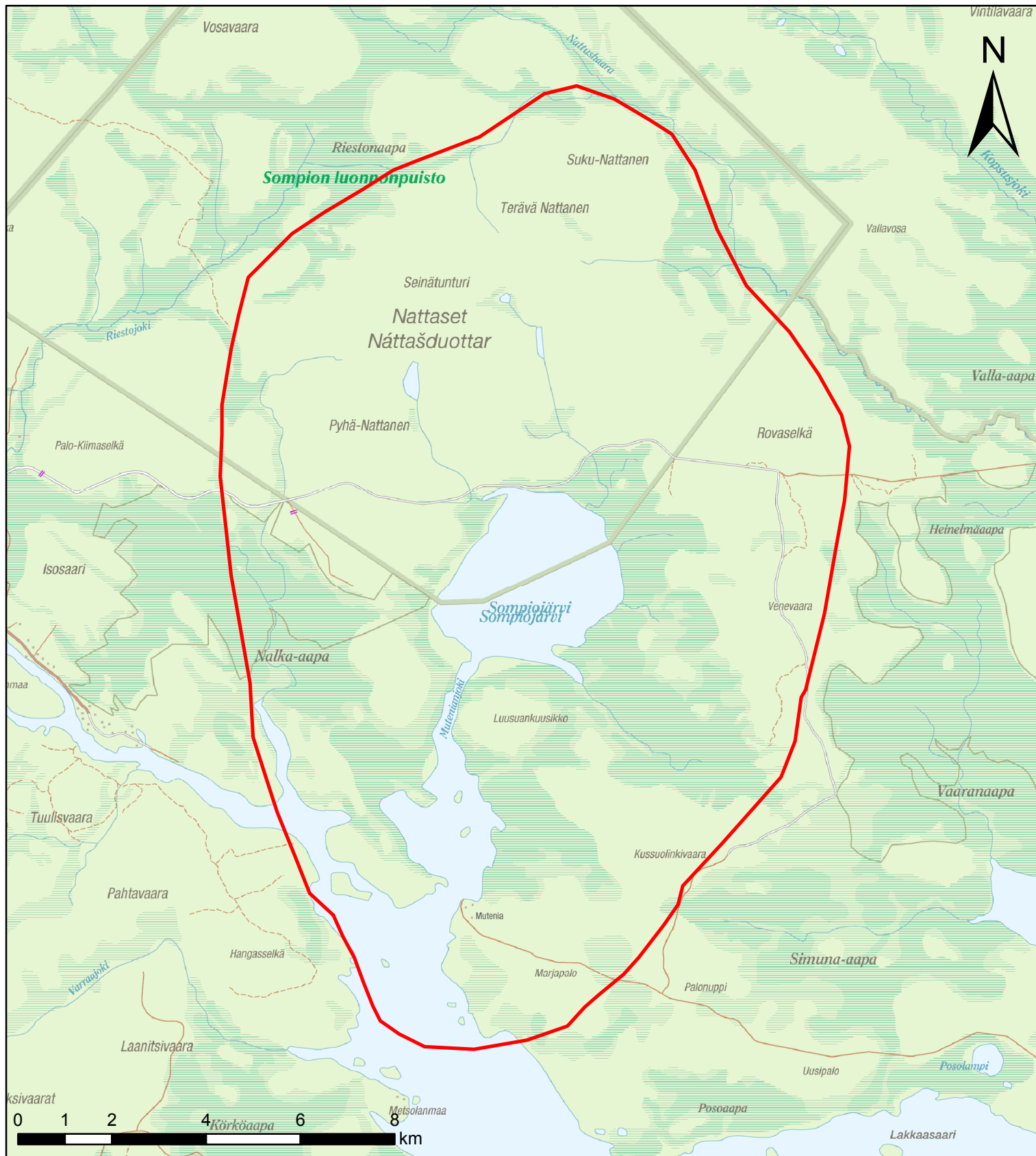
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Urho Kekkosen kansallispuisto–Sompio–Kemihaara

Tiedot haettu 26.5.2015

Nattastunturien ja Sompiojärven maisemat

Kunta: Sodankylä

Maakunta: Lappi

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Čuovgagovva: Päivi Magga

168. Náттаžiid ja Soabatjávrrí duovdagat

Luonddudiliidis ja kulturhistorjjás dáfus árvvolaš Náттаšduoddara ja Soabatjávrrí duovdagat leat boares, Lokka dahkujávrrí vuollái báhcán Soabada guovllu Symbola. Guovlu lea evttohuvvon ođđa čuozáhahkan riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlun.

Eanagoddi	Lappi
Gielda	Soađegilli
Duovddaeaganagoddi	Nuorta-Lappi–Lappi
Duovddaguovlu	Vuovde-Lappi duottarguovlu, Áhpe-Lappi guovlu
Viidodat	19 797 ha, mas lavttabáikkít ja jalges jeakkit: 4 946 ha eanadoalloguovllut: 55 ha vuovddit sihke jalga guolbanat ja bákteeatnamat: 12 147 ha huksejuvvon guovllut: 1 ha čáhceguovllut: 2 647 ha

Luondduešvuodát

Náttašduoddara ja Soabatjávrrí duovdagat hálddašit Soabatjávrrí davábealde badjána Náttašduottar. Náttašduottar šaddá guđa granáhtalaš alážis, mat badjánit badjel 500 mehtera mearadási bajábeallái. Guovllu báktevuođu ludde stuorra hoigasansirdus, man davábealde Náttašduoddara ja daid birrasa Lappi granulihtakompleksi gullevaš vuollegut duoddarat leat. Sirdosa máttabeale báktevuođu luddejit seakkes kvarcihtta-, bodnegneaisa- ja amfibolihttasuonat. Náttašduoddara vilttiid gokčēt hui viiddis juovat. Basse-Náttažis leat mángga mehtera alla viñkilhámát bávtit, torat, mat leat šaddan guovllu rukses granihta laiggadeami boadusin.

Eanavuođu dáfus guovlu lea moreana dahje bákteeana. Soabatjávrrí gáddeguovlluin leat viiddis darfegearddádagat. Duovddaguovllu vuovddit leat eanaš rámsšas beahceguolbanat, muhto guvlui muhtun oassái ollán Soabada luondumeahci váldomuorra lea sibirijaguossa. Čázadagaid guoras šaddet olu smávviidosaš rođut ja guossavuovddit. Guovllu davimus áhpejeakkit leat goikelágánat. Máddelis leat viiddis jalgabeakkit, main leat čáhccás jeakkit ja suonat, mat johtet daid rastá.

Duovddaguovllu máttaoasi hálddaša Suoma stuorimus dahkujávri, Lokka álddis, masa njuolgogáttat Soabatjávri lea oktavuodas Mudeniajoga bokte. Lokka dahkujávrrí deavdin álggahuvvui jagi 1967, ja čázi vuollái báhce Soabada áhpeana sihke Kovasa, Riesto ja Mutenia gilit. Guovllu árabut rikkis jeaggeluondus leat bázahusat ovdamearkan Nalka-aapas loddešlájaid dáfus árvvolaš Soabatjávrrí birrasis. Lokka álddis lea guollenáli dáfus fuomášahtti jávri, man guollenálit geasuhit báikái earret eará mearragoaskimiid. Lokka čáhcedási molsašuddan lea vihtta mehtera.

Kulturiešvuodát

Soabada guovllu boarráseamos dássáži dutkojuvvon báiki lea Mudenias, gos dovdet olu geadgeáiggi dološbázahusaid. Dološ viiddislunddot goddebivddus guovllus mitalit Náttašduoddara davábeale Nattushaara-nammasaš bivdoroggebáiki, gos leat 78 godderokki. Soabatjávrrí gáttis leat goahtegiččit, main leat ássan jo árametáláiggis. Goahtegiččit eanemus dutkojuvvon lea Boaresgieddi (Juikenttä), gos maiddái leat gávdnosat eanemus. Dan gávdnosat mitalit siiddaid ássiid oktavuodain nuorttas, oarjjás ja máttas. Náttašduoddara bokte johtá Mearrabadas Jiekñamerrii dolvon Finnmárkku bálggis, mii lea jáhkkinis Lappi boarráseamos máddidja. Dan anus leat merkejumi 1500-logu rájes. Máddidja boares linnjás leat merkejuvvon eatnamii 30 kilomehtera mátki Soabatjávrrí ja Laanilan gaskkas.

Soabatjávri ja dan jogat leat leamašan jo siiddaid áigge dehálaš guolástanbáikkit. Giiskemárkaniin dahje čakčaguoli oktasašbivdii čeahkanedje čakčamánu beallemuttus vel 1960-logus. Guovllu boazosámi ássan šaddamii laktása 1800-logu rádjagiddemiidda. Jagi 1852 rádjagidden Norgga ja Ruošša gaskka sihke jagi 1889 rádjagidden Ruota ja Suoma gaskka heahtihedje boazosámiid jahkodatjohtima vádegottiid gaskka. Dás čuovui boazodoalu kriisa, man dihtii bohte viiddis ođđasiidordnemat. Soabada guvlui fárrejedje rádjagiddemiid dihtii logemat bearraša Guovdageainnu-Eanodaga guovllus. Guovlu lea ain Sámi bálgosa dehálaš boazodoalloguovlu.

Soabada guovlu nuppástuvai oalát 1960- ja 1970-loguin Lokka ja Poartabávtti dahkujávrríid ráhkadeami mielde. Aldáid vuollái bázi 11 proseantta Sámi bálgosa guohtumiin, ja čáhci govččai maiddái historjjálaš Soabada guovllu oktan giliin ja ovttaskas dáluin. Goikásii báhce dušše duovddaguovllu olggobeale Lokka Gille ja Muteniajohnjálmmis seilon Mutenia. Mutenia boares Nuorta-Lappi šiljuin leat seilon dušše Tapio dálu badjelaš čuohte jagi boares ráhkadusjoavku, man olis gillegovvii gullet guokte soadi mángá huksejuvvon šilljobiire. Gilis lea maiddái viiddis árbebiotohpa. Mutenia ráhkadusat leat dál Kemijoki Oy ja Metsä-Botnia oamastusas, iige guvlui leat friija beassan.

Duovddaguovlui gullá rikkis bálvvuš- ja mitalankultuvra. Basse-Náttaš lea sápmelaččaid bassi duottar ja Ahkemiellaboldnái laktásit mánggat mitalusat noaidi Ahkemielas. Guovllus ceaggá ain muoras ráhkaduvvon sieidi. Náttašduoddara leat geavahan jahkelogiid áigge bálvvosbáikin, ja Náttašduoddara boares buollinfávta barta lea dál vánddardeaddjiid beaivestohpun. Duoddariin leat luottat maiddái Lappi soadi áigge várdánbáikkiin ja -linnjáin. Náttašduottar lea bivnnuhis vánddardaneana, vaikke leage váttis johtit. Doppe leat merkejuvvon máddidjat.

Duovddagovva

Soabada luonddumeahci guovllu Náttášduottar badjána Soabatjávrrí davábealde eanamearkan, mas leat čohka alážat. Náttášduoddaris leahkkasit viiddis oidnosat juohke guvlui, nuortan juobe Ruošša duoddariid rádjai. Náttášduoddaris lea rukses granihtta, mii earuha dan birrasa granulihtabávttis. Básse-Náttáš leamašan dolin sápmelaččaid bassi báiki, ja dan čohkas leat fiinna moallananbázahusat, torat.

Náttášduoddara vuolde leahkkasa meahcceana, gos šaddet guosat ja beazit. Dat molsašuvvá Soabatjávrrí gáddeguovlluin báikkuid viiddis áhpejeaggeguovlun. Soabatjávrrí čázit golget Lokka dahkujávrrái, man viiddis čielgi addá mearralágan miellagova. Lokka gáttis, Mudeniajoga njálmmis lea seilon boarás Soabadii gullevaš Mudenia gilli, man muorahis ja ráhkadusaid vuhtii válddekeahttá ávdin gieddi dahká fiinna historjjálaš oppalašvuoda roamššas jávreáldá ravdii.

Árvvoštallan

Náttášduoddara ja Soabatjávrrí duovdagiid duovddaguovlu lea boares, Lokka dahkujávrrí vuollái báhcán Soabada symbola. Guovllu máttaoasis leat Soabadii mihtilmas áhpejeakkit ja Mudenia boares gillegieddi visttiidiguin. Guovllu dovddaldat lea Soabatjávrrí davábeale Náttášduoddara persovnnalaš profiila. Duoddariidda laktása valjit árbediehtu ja cukcasat. Guovllu árvočuozáhagaide gullá maiddáí boares Finnmárkku geainnu linnjágeassin.

Dološbázahusregistarii merkejuvvon čuozáhaga: 11 čuozáhaga

Riikkaviidosaččat mearkkašahtti ráhkaduvvon kulturbirrasat RKY: Finnmárkku bálggis; Soađegili sámeássan: Mudenia

Árvvolaš árbebiotohpat: Mudenia

LME: Luonddumeahcit: Soabada luonddumeahcci

JSG Jekkiidsuodjalanguovllut: Nalka-aapa jekkiidsuodjalanguovlu

PES Priváhtaeatnamiid suodjalanguovllut: Mudenia luonddusuodjalanguovlu

JSP Jekkiidsuodjalanprográmma: Nalka-aapa

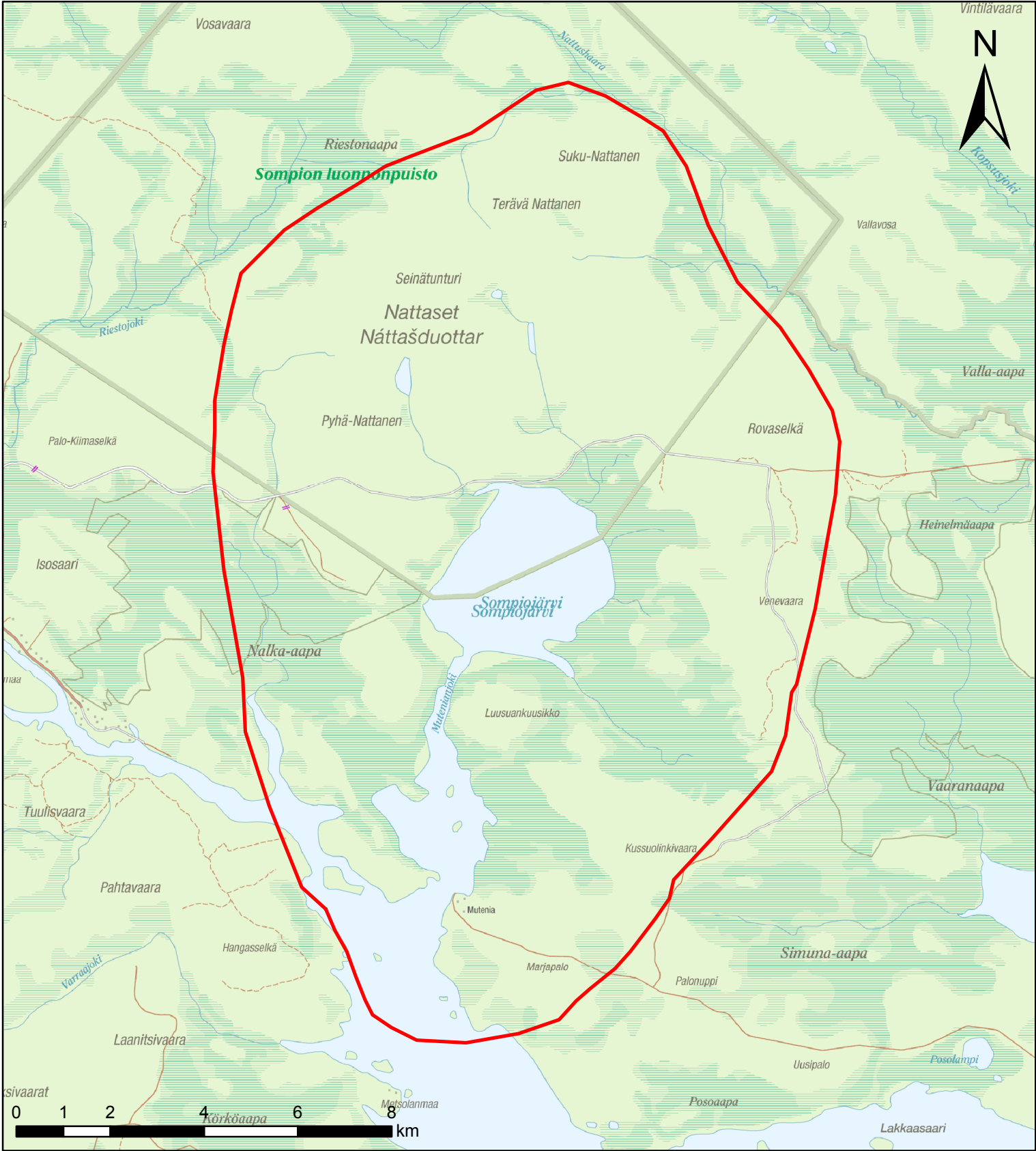
Riikkaidgaskasaččat árvvolaš loddečázit (IBA): Saariselkä–Nuorttabeale guovlu

FI Natura 2000 -fierpmádahkii gullevaš guovllut: Urho Kekkonen álbmotmeahcci–Soabat–Giemasuoarri

Diedut vižžojuvvon 26.5.2015

Náttažiid ja Soabatjávrrri duovdagat

Gielda: Soađegilli
Eanagoddi: Lappi

 Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid ráddjenevttohus 2015

Kuva: Eija Ojanlatva

169. Saaritunturien poronhoitomaisemat

Saaritunturien poronhoitomaisemat edustavat Metsä-Lapin tunturiseudun elinkeinomaisemia. Alue on ehdolla uutena kohteena valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi.

Maakunta	Lappi
Kunta	Sodankylä
Maisemamaakunta	Peräpohjola–Lappi
Maisemaseutu	Metsä-Lapin tunturiseutu
Pinta-ala	10 394 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 367 ha maatalousalueita: 0 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 9 833 ha rakennettuja alueita: 1 ha vesialueita: 193 ha

Luonnonpiirteet

Saaritunturien poronhoitomaisemien maisema-alue sijaitsee Raututuntureiden–Saariselän laajalla yhtenäisellä tunturialueella, jota luonnehtivat 600–700 metriin merenpinnan yläpuolelle nousevat lakialueet, voimakaspiirteiset kurut, puuttomat tunturikankaat sekä laajat rakkakivikot. Alueen kallioperä kuuluu noin 1,9 miljardia vuotta sitten syntyneeseen Lapin granulittikompleksiin. Nykyiset tunturit ovat kohonneet 30–50 miljoonaa vuotta sitten lohkoliikuntojen yhteydessä. Lohkojen murroslinjat näkyvät maisemassa edelleen jokilaaksoina.

Alueen korkein huippu on Sokosti (718 mmpy), joka on koko Itä-Lapin korkein tunturi. Muita huomattavia huippuja alueella ovat Sokostista pohjoiseen sijaitseva Ukselmapää (698 mmpy) sekä luoteessa kohoava Lupukkapää (619,8 mmpy). Maaperä on pääasiassa moreenia, kalliomaata, rakkaa tai avokalliota. Lajittunutta ainesta löytyy lähinnä purolaaksoista ja Luirojärven eteläpäädyssä. Veden kuluttamissa painanteissa voi olla myös turvekerrostumia.

Maisema-alue on vedenjakajaseutua. Sokostin länsipuolen vedet virtaavat Luiro- ja Repojokia pitkin Lokan tekoaltaaseen, josta vedet kulkevat Kemijoen kautta Itämereen. Maisema-alueen itäosat kuuluvat Barentsinmereen laskevaan Tuulomajoen vesistöön. Sokostin juurella sijaitseva tunturialueen suurin järvi, Luirojärvi, on syntynyt aikoinaan jääjärveksi. Alueen vesistöt ovat kirkasvetisiä ja osassa niistä elää uhanalaista jokihelmisimpukkaa eli raakkua.

Saariselän tunturiseutu on pohjoista havumetsävyöhykettä ja muistuttaa ilmastoltaan enemmän Inarin seutua kuin muuta Sodankylää. Tunturiseutu on ympäristöään sateisempaa ja keskimääräinen lumensyvyys on alueella suuri. Lyhyen kasvukauden ja karun maaperän takia kasvillisuus on niukkaa ja varpuvaltaista. Tunturialueiden valtapuu on tunturikoivu, jonka vyöhykkeet reunustavat paljakka-alueita. Saarituntureilla kasvaa myös levinneisyytensä äärirajoilla olevaa siperiankuusta paksusammaleisina kynttiläkuusikkoina, joita männiköt paikoitellen reunustavat. Vesistöjen varsilla on paikoin pienialaisia reheviä lehtoja.

Kulttuuripiirteet

Alueen esihistoriasta kertovat Luirojärven eteläpään pyyntikuopat, jotka sijaitsevat Luirojoen suun pohjoispuolisella hiekkaharjulla noin 300 metrin matkalla. Muita esihistoriallisien ajan jälkiä alueella ovat Luirojärven eteläosan hiekkakankaalta löydetty asuinpaikat.

Luirojärven seutu on Lapin paliskunnan pitkäaikaista poronhoitoaluetta, joka on edelleen tärkeä talvilaidun-alue. Luirojärven nimellä tunnettu vanha vasanmerkitysalue sijaitsee Pikku-Luirojärven ja sen itäpuolisten tunturilakien välisellä tasangolla. Alueella on useita eri-ikäisiä vasanmerkityskaarteita, joita on perustettu, kun vanhan merkintäpaikan maanpinta on kulunut rikki. Vanhimmat kaarteet ovat niin sanottuja risukaarteita, joiden aitarakenne on tehty esimerkiksi puiden oksista ja maapuista. Alueen uusin kaarrekokonaisuus sijaitsee Luirojärven laskevan Pälkkimäoan laidassa. Sitä on mahdollista käyttää edelleen tarvittaessa. Merkintäaitojen lähistöllä on merkkejä kota-asutuksesta. Muun muassa Pikku-Luirojärvestä lähtevän heteojan varrella on turvekotien jäännöksiä ja kotasijoja. Luirojärven kaarteiden tuntumassa sijaitsee Lapin paliskunnan paimentopaikka, jossa on useita kämppiä poronhoitotöiden tukikohtina.

Alueen kalaiset vesistöt ovat olleet merkittäviä kesäajan ravinnonlähteitä, joista poromiehet ovat pyytäneet kalaa kesämerkinnän aikana. Poromiesten kalastukseen liittyy muun muassa vanha verkkoulkujen paikka, joka on piilotettu jonkin matkan päähän järvestä. Myös Sompion kylistä, kuten Muteniasta ja Korvasesta, on käyty kalassa Luirojärvellä. Luirojärven eteläpuolelta lähtevässä Luiron luusuassa on edelleen näkyvissä jäänteitä tammesta, joka rakennettiin 1930-luvulla, jolloin alueelle suunniteltiin laajamittaisia savottoja. Savottasuunnitelmat hylättiin talvisodan sytyttyä.

Maisema-alueen halki on kulkenut Sompion kyliä Jäämeren rantaan yhdistänyt vanha talvikeino. Pikku-Luirojärven pohjoispuolella keino kulkee etelä-pohjoissuunnassa pitkin tunturialueen halkaisevaa Maantiekurua. Reittiä käytetään edelleen, ja sitä pitkin kulkee retkeilijöiden suosima kulkuväylä Suomun ja Luirojärven välillä. Järvien ja Luirojoen rantapuissa näkyy paikoitellen vanhan polun varrella kasvaneiden puiden runkoihin tehtyjä kaiverruksia tai pilkkoja.

Luirojärven alue kuuluu Urho Kekkosen kansallispuiston erämaaosaan, ja sen kautta kulkee vaellusreitit useisiin suuntiin. Järven eteläpuolella on vaeltajille kolme tupaa ja sauna sekä Metsähallituksen huoltotupa

rakennuksineen. Sokostin huipulle on pystytetty tunturiseudun puhelinyhteyksiä tukeva GSM-masto, jonka energia tuotetaan maston vieressä olevilla aurinkopaneeleilla.

Maisemakuva

Maisema-alue sijaitsee Saariselän tunturialueen ytimessä. Aluetta luonnehtivat korkeat rakkaiset tunturilaet, kirkasvetiset purot, joet ja järvet. Tasangoilla vesistöjä reunustavat rehevät kuusikkokorvet. Pikku-Luirojärven ja Luirojärven alue jää ympäröivien tunturilakien sisälle tasankona, jota halkovat useat vaellusreitit. Vaellusreittien varteen on rakennettu levähdys- ja majapaikkoja.

Alueen tunturimaisemalle ovat tunnusomaisia jääkauden kulutus- ja kasaamisjäljet sekä syvät kurut. Poronhoidon jäljet näkyvät maisemassa vanhoina vasanmerkkintäkaarteina sekä kodanpohjina ja kamminraunioina. Alue on elävää poronhoidon maisemaa, jota käytetään niin porojen laitumena kuin poronhoitajien tukikoh-
tanakin.

Arviointi

Saaritunturien poronhoitomaisemat edustavat Metsä-Lapin tunturiseutua tyypillisimmillään. Alueen arvokas-
ta luonnonmaisemaa luonnehtivat korkeat tunturit, kirkkaat vesistöt ja alankoalueiden rehevät kuusikkokor-
vet. Sokosti on Itä-Lapin korkein tunturi. Muodoltaan tunnistettavana maamerkkinä se on myös tärkeä mai-
semakohde. Alueeseen liittyy useita historiallisia kulttuurikerrostumia, jotka kertovat pitkäaikaisesta
peuranpyynnistä, kalastuksesta, poronhoidosta ja metsätaloudesta sekä nykyaikaisesta retkeilystä.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 1 kohde

KPU Kansallispuistot: Urho Kekkosen kansallispuisto

KOS Koskiensuojelulla suojellut vesistöt: Tuulomajoen vesistö

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Saariselän–Koilliskairan alue

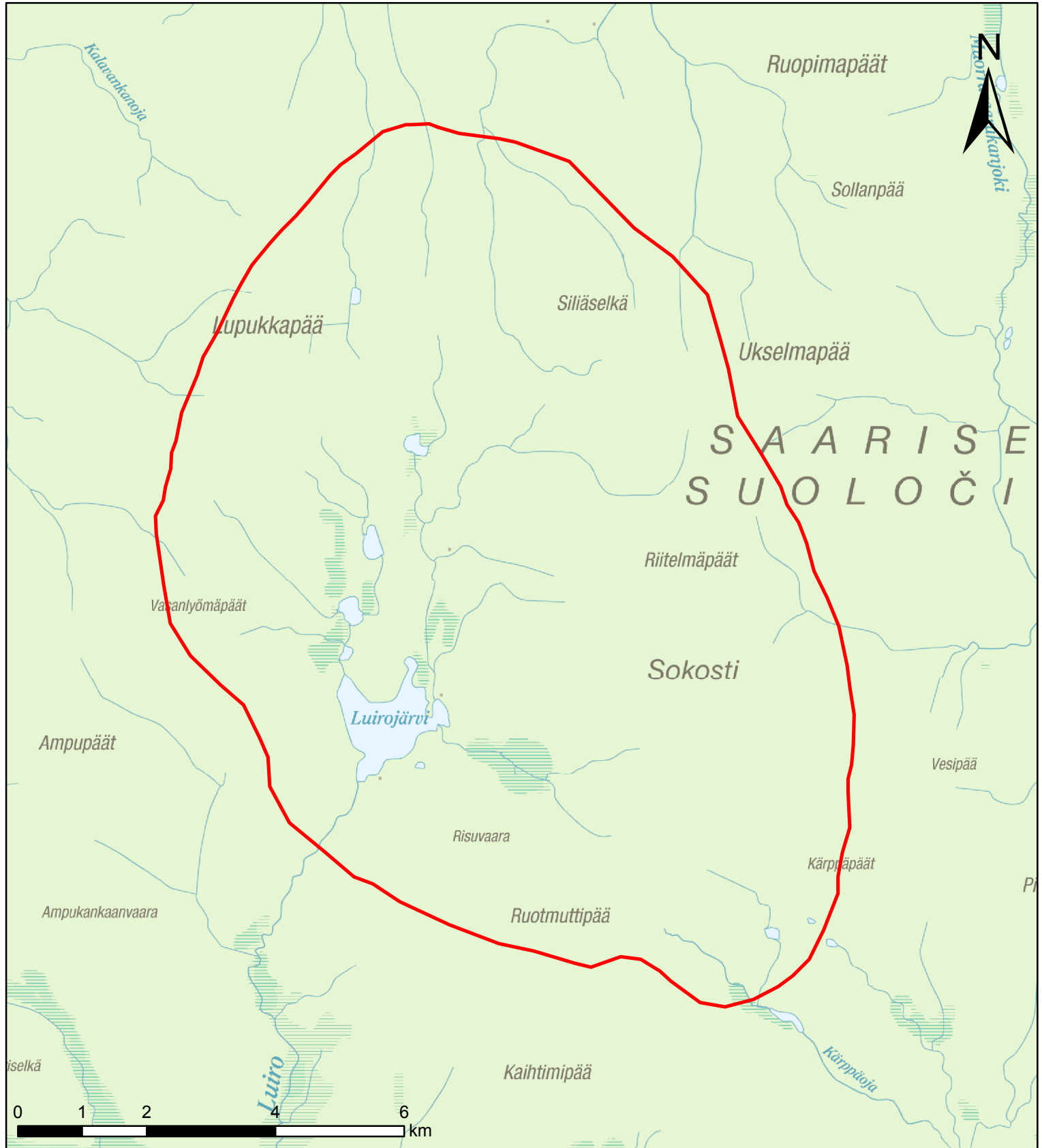
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Urho Kekkosen kansallispuisto–Sompio–Kemihaara

Tiedot haettu 26.5.2015

Saaritunturien poronhoitomaisemat

Kunta: Sodankylä

Maakunta: Lappi

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Čuovgagovva: Eija Ojanlatva

169. Suoloduoddara boazodoalloduovdagat

Suoloduoddara boazodoalloduovdagat ovddastit Meahcce-Lappi duottarguovllu ealáhusduovdaga. Guovlu lea evttohuvvon ođđa čuoáhahkan riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlun.

Eanagoddi	Lappi
Gielda	Soađegilli
Duovddaeaganagoddi	Nuorta-Lappi–Lappi
Duovddaguovlu	Meahcce-Lappi duottarguovlu
Viidodat	10 394 ha, mas lavttabáikkit ja jalges jeakkit: 367ha eanadoalloguovllut: 0 ha vuovddit sihke jalga guolbanat ja bákteeatnamat: 9 833 ha huksejuvvon guovllut: 1 ha čáhceguovllut: 193 ha

Luondduešvuodát

Suoloduoddara boazodoalloduovdagiid duovddaguovlu lea Rávdoduoddariid-Suoločielggi viiddis oktilaš duottarguovllus, man luonddusárgosat leat 600-700 mehtera mearadási bajábeallái olli alášguovllut, fámolaš skurččut, muorahis duottarguolbanat ja viiddis juovat. Guovllu báktevuođu gullá sulaid 1.9 miljárdda jagi áigi šaddan Lappi granulihittaakompleksii. Dálá duoddarat leat badjánan 30-50 miljon jagi áigi laiggušlihkaide oktavuodas. Laigosiid doajáhtlinnjät oidnojit duovdagis ain johkaleahkin.

Guovllu alimus čohkka lea Sokosti (718 mmdb), mii lea oppa Nuorta-Lappi alimus duottar. Eará fuomášahtti čohkat guovllus leat Sokosti davábeale Ukselmapää (698 mmdb) ja máttaoarjjabeale Lupukkapää (619,8 mmdb). Eanavuoddu lea duovddaguovllus eanaš moreana, bákteeana, juovva dahje báljeslássát. Šládjaluvvan ávnnas gávdno lagamustá ájalegiin ja Luirujávrris máttageažis. Čázi golahan gobiin sáhttet leat maiddái darfegearddádagat.

Duovddaguovlu lea čáhcejuogaguovlu. Sokosti oarjjabeale čázit golget Luiru- ja Riebanjogaid mielde Lokka dahkujávraí, mas čázit golget Giemajoga bokte Nuortamerrii. Duovddaguovllu nuortaoasit gullet Barentsmerrii golgi Doallánjoga čázadáhkii. Sokosti vuolde lea duottarguovllu stuorámuš jávri, Luirujávri, mii lea šaddan álgos jieknajávriin. Guovllu čázadádat leat šerresčázát ja oasis dain ellet áitatvuloš skálžžut.

Suoločielggi duottarguovlu lea davvi goahccevuovdeavádat ja muittuha dálkkádaga dáfus eanet Anára guovllu go Soadegili. Duottarguovllus leat eanet arvvit go birrasis ja gaskamearálaš muohtagassodat lea guovllus stuoris. Oanehis šaddanbaji ja guorba eatnama dihtii šattolašvuohta lea vánis ja eanaš dakņasat. Duottarguovllu váldomuorra lea lageš, man avádagat leat báljesguovlluid birra. Suoloduoddaris šaddet maiddái leavvama dáfus ravdarájiin sibirijáguosat ginttalguossavuovdin, gos lea assás sámmál. Daid ravddain leat báikkuid beahcevuovddit. Čázadágaide guoras leat báikkuid smávvalágan veahkkái rođut.

Kulturiešvuodát

Guovllu ovdahistorjjás mitalit Luirujávrris máttageaži bivdorokkit, mat leat Luirujoga njálmmi davábeale sáttohárjiin sulaid 300 mehtera mátkkis. Eará ovdahistorjjálaš áiggi luottat leat Luirujávrris máttaoasi ássanbáikkis, mat leat gávdnon sáttoguolbanis.

Luirujávrris guovlu lea Sámi bálgosa guhkesáigásaš boazodoalloguovlu, mii lea ain dehálaš dálveguohtunguovlu. Luirujávrris namain dovddus boares miesemearkunguovlu lea Smávva-Luirujávrris ja dan nuorttabeale duottaralážiid gaskasaš duolbadasas. Guovllus leat earáahkásaš miesemearkungárdit, maid leat vuodđudan, bo boares mearkunbáikki eanagiera lea gollan čađa. Boarráamos gárdit leat nu gohčoduvvon rissegárdit, maid áideráhkadus lea ráhkaduvvon ovdamearkan muoraid ovssiin ja eanamuorain. Guovllu odđasamos gárdeoppalašvuohta lea Luirujávraí golgi Pálkkimäoja ravddas. Dan lea ain vejolaš ávkástallat dárbbu mielde Mearkungárdiid lahka leat mearkkat goahteássamis. Earret eará Smávva-Luirujávrris opmoádjaga guoras leat darfegodiid bázahusat ja goahtesajit. Luirujávrris gárdi lahkasiin lea Sámi bálgosa guođohanbáiki, gos leat mánggat barttat boazobarguid doarjjabáikin.

Guovllu guollái čázadádat leat leamašan mearkkašahtti geasseáigge biebmogáldut, main badjeolbmot leat bivdán guoli geassemearkuma áigge. Badjeolbmuid guollebivdui gulai earret eará boares sáibmaholggaid báiki, mii lea čihkkojuvvon muhtun mátkki geahčai jávrris. Maiddái Soabada giliin, Mudenis ja Korvasis, leat fitnan guollebivddus Luirujávrris. Luirujávrris máttabealde álgá Luirujávrris oivošis, gos leat ain luottat háikkas, mii huksejuvvui 1930-logus, goas guovllus ledje viiddis vuovdečuollamat. Vuovdečuollanplánat hilgojuvvojedje dálvesoadi álggedettiin.

Duovddaguovllu čađa lea johtán Soabada giliid Jieknameara riddui ovttastahtán boares dálvegeaidnu. Smávva-Luirujávrris davábealde geaidnu johtá máttanuorttasullasaččat duottarguovllu luddejeaddji Eanageaidnoskurču mielde. Mádiija ávkástallet ain ja dan mielde johtá vánddardeaddjiide geavahan johtinfávli Šuoma ja Luirujávrris gaskkas. Jávrriid ja Luirujoga gáddemuorain oidnojit báikkuid boares bálga guoras šaddan muoraide dahkkon graveremat ja smoarut.

Luirujávrris guovlu gullá Urho Kekkonen álbmotmeahci meahcceanaoassái ja dan bokte johtet vánddardanmádiijat mángga guvlui. Jávrris máttabealde leat vánddardeaddjiide golbma stobu ja sávdni ja Meahceiráđdehusa fuolahanstohpu oktan ráhkadusaidiguin. Sokosti čohkkii lea ceggejuvvon GSM-stivli doarjut telefonoktavuođaid. Energiija stivlái buvttaduvvo beaivvášpanelaiguin, mat leat bálddas.

Duovddagovva

Duovddaguovlu lea Suoločielggi duottarguovllu ađđamis. Guovllu lundui gullet juovváí duottaralážat, šerresčázát ádjagat, jogat ja jávrrit. Duolbadasaid čázádagaid birra leat veahkkái guossavuovddit. Smávva-Luirujávrrí ja Luirujávrrí guovlu báhcá birastahtti duottaralážiid sisa duolbadassan, man luddejit mánggat vánddardanmáđijat. Vánddardanmáđijaid gurrí leat huksen vuoiŋŋastan- ja idjadansajiid.

Guovllus duottarduovdagii leat mihtilmasat jiekŋaáiggi golahan- ja čohkkenluottat ja čiekŋalis skurččut. Boazodoalu luottat oidnojit duovdagis boares miesemearkungárdin sihke goahtesadjin ja gámmebázahussan. Guovlu lea ealaskas boazodoalu duovdda, man ávkkástallet bohccuid guohtumin ja boazodoalliid doarjjabáikin.

Árvvoštallan

Suoloduoddara boazodoalloduovdagat ovddastit Meahcce-Lappi duottarguovllu typihkkalaččamusat. Guovllu árvvolaš luondduduovdaga lundui gullet alla duoddarat, šerres čázádagat ja vuolleeatnamiid veahkkái guossavuovddit. Sokosti lea Nuorta-Lappi alimus duottar. Hámis dáfus earuheaddji eanamearkan dat lea maiddáí dehálaš duovddačuozáhat. Guvlui gullet mánggat historjjálaš kulturgearddádagat, mat mitalit guhká bistán goddebivddu, guollebivddus, meahcásteamis, boazodoalus ja vuovdedoalus ja otná beaivve turismmas.

Dološbázahusregistarii merkejuvvon čuozáhagat: 1 čuozáhaga

ÁME Álbmotmeahcit: Urho Kekkonen álbmotmeahcci

GUS Guoikkaid-suodjalanlágain suodjaluvvon čázádagat: Doallánjoga čázádat

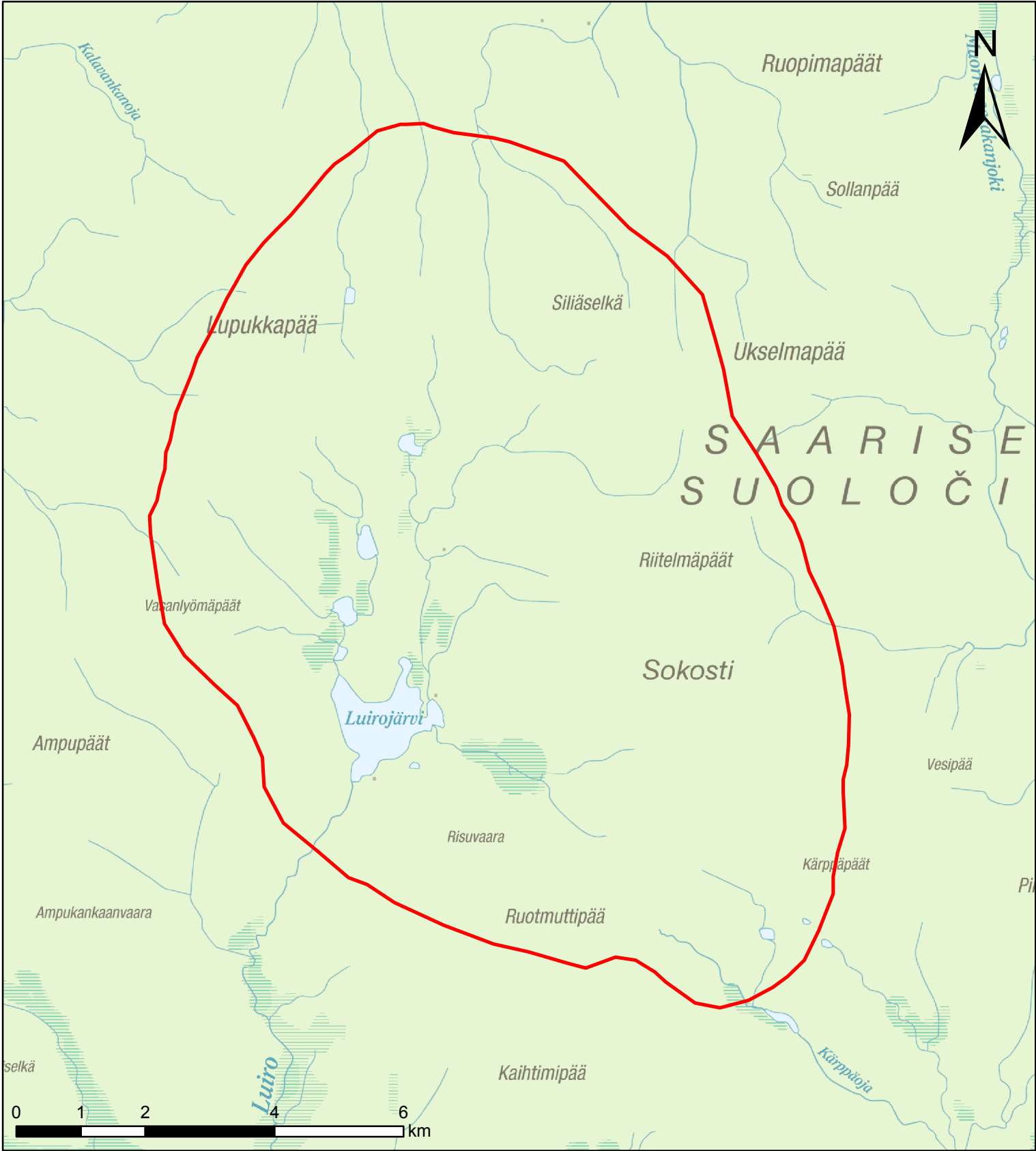
Riikkaidgaskasaččat árvvolaš loddečázit (IBA): Suoločielggi-Nuortabeale guovlu

FI Natura 2000 -fierpmádahkii gullevaš guovllut: Urho Kekkonen álbmotmeahcci-Soabat-Giemasuorgi

Diedut vižžojuvvon 26.5.2015

Suoloduoddara boazodoalloduovdagat

Gielda: Soađegilli
Eanagoddi: Lappi

Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid ráddjenevttohus 2015

Kuva: Päivi Magga

170. Kaunispään tunturimaisemat

Kaunispään maisema-alue sijaitsee Saariselän tunturiylängön reunalla, avoimen tunturiylängön ja havumetsäpeitteisen vaaramaiseman vaihtumisvyöhykkeellä. Alueen maisemissa yhdistyvät perinteisten luontaiselinkeinojen sekä matkailun synnyttämät kulttuurikerrostumat. Alue on ehdolla uutena kohteena valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi.

Maakunta	Lappi
Kunta	Inari
Maisemamaakunta	Peräpohjola–Lappi
Maisemaseutu	Metsä-Lapin tunturiseutu
Pinta-ala	8 098 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 111 ha maatalousalueita: 0 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 7 881 ha rakennettuja alueita: 76 ha vesialueita: 29 ha

Luonnonpiirteet

Kaunispään tunturimaisemat avautuvat Saariselän tunturiylängön läntisellä reunalla. Graniittikordieriittigneissisten tunturien lakialueet nousevat runsaaseen 400 metriin merenpinnan yläpuolelle. Tunturien rinteet laskevat yli sata metriä lakialueiden alapuolella sijaitseviin selvärajaisiin jokilaaksoihin muodostaen paikoin jyrkkiä rotkoja ja kuruja. Lakialueiden maisema on puutonta paljakkaa, mutta rinteitä ja laaksoja peittää yleensä männikkö, kynttiläkuusikko tai tunturikoivikko. Alueen maaperä on pääasiassa moreenia. Tunturien lakialueet ovat avokallioisia, mutta jokilaaksoihin on kerääntynyt hiekka- ja turvekerrostumia.

Saariselän tunturiylänkö on merkittävää vedenjakajaseutua. Ylängöltä saa alkunsa Luttojoki, joka kuuluu Jäämereen laskevaan laajaan Tuulomajoen vesistöön. Ylänköalueen pohjoispuolella maisema tasoittuu alavaksi ja loivapiirteiseksi Ivalojoen laaksoksi. Maisema-alueita rajaa lännessä Ivalojoen vesistöön kuuluva Tolosjoki, joka virtaa paikoin kanjonimaisessa kallioperän murroslinjassa. Alueen jokiin laskee tunturien rinteiltä pieniä puroja, jotka saavat alkunsa sulamisvesistä ja lähteistä. Rinteillä on myös pieniä tunturilampia.

Kaunispään alueella on monipuolisesti Metsä-Lapin tunturiseudun ominaispiirteitä, joista vaikuttavimpia ovat pitkät ja syvät kurut. Näitä ovat esimerkiksi Kaunispään pohjoispuolella sijaitseva loivapiirteinen ja rehevä Kaunispäänkuru sekä Harripäiden alueella aukeava jyrkkäpiirteinen Kulmakuru. Kaunispään ympäristön eliö- ja kasvilajisto on tyypillistä tunturialueiden lajistoa.

Kulttuuripiirteet

Saariselällä on pyydetty peuraa vielä 1900-luvun alussa. Alueen pitkistä peuranpyyntihistoriasta kertovat Luttojoen rannalle kaivetut pyyntikuopat, joiden avulla on pysäytetty peurojen kulku jokiuomassa. Kaunispään, Kuusivaaran ja Moitakurun alue on myös pitkäaikaista poronhoitoaluetta. Ennen paliskuntien välisten raja-aitojen rakentamista tunturialue oli Lapin ja Ivalon paliskuntien yhteistä kesälaidunta. Yhteislaidunnuksen ajoista on säilynyt muun muassa Kuusivaaran risukäärre, jota käytettiin vasanmerkintään. Käärre on tehty latomalla risuja ja oksia tiukasti vierekkäin. Kaarteeseen johtava siula on pystytetty kasaamalla oksia puiden väliin viritetyn rautalangan varaan. Aitapaikka erottuu maastossa edelleen hyvin kasvillisuuden perusteella.

Kaunispään seutu on edelleen Ivalon paliskunnan tärkeää ympärivuotista poronhoitoaluetta. Maisema-alueen koilliskulmassa sijaitseva Moitakuru on paliskunnan vanhimpia erotuspaikkoja. Siellä on kaksi poroaitaa, joista vanhempi on pystyssä enää osittain. Vanhan puuaidan lähellä olleet kämpät ovat raunioituneet. Arviolta 1910–1920-luvulla rakennetun aidan tuntumassa, noin kilometrin päässä, on nykyisin käytössä oleva poroaita.

Kaunispään maisemasta löytyy merkkejä myös 1800-luvun lopun kultaryntäyksestä. Varsinainen ryntäys suuntautui Ivalojoelle, mutta valtauksia tehtiin myös Luttojoen latvavesille. Luttojoen latvoilla, aivan Kaunispään eteläpuolella sijaitsee ainakin kaksi kivistä valtausmerkkiä, jotka ovat arkistolähteiden perusteella kuuluneet maanmittausoppilas Albert Piponiuksen valtaukseseen 1870-luvulla.

Kaunispään kautta on kulkenut jo pitkään tärkeitä kulkureittejä. Maantie Vuotsosta Ivaloon valmistui vuonna 1913, ja sen vanhaa linjausta on säilynyt Kaunispään länsipuolella. Magneettimäeksi nimetty jyrkkärinteinen tieosuus on nykyisin museotienä. Alueen liikennehistoriaa kuvastaa myös Paljakaisenojan varrella sijainnut valtion ylläpitämä Paljakaisen kieväri, jonka vanha kenttä on sijainnut uuden ja vanhan Valtatie 4:n välissä. Kievarirakennuksen, saunan ja tallin kiviperustat erottuvat maastossa edelleen selvästi.

Toisesta maailmansodasta alueella muistuttavat Kaunispään rinteillä sekä Urupään laella ja rinteillä sijaitsevat saksalaisten sotilaiden konekivääripesäkkeet ja muut puolustusrakennelmat. Kaunispää on kuulunut myös Lapin palovartioston verkostoon ja sen laella on ollut tähystystorni. Torni on nyttemmin purettu ja sen paikalle on rakennettu vuonna 2011 noin 7,5 metriä korkea näkötorni. Tornin yhteyteen asetetut opastetaulut kertovat Suomen kolmiomittauksen ja kartoituksen vaiheista.

Saariselän matkailualueeseen kuuluva Kaunispää on vakiintunut suosituksi matkailukohteeksi, jonka laelle Lapin Matkailijayhdistys rakennutti vuonna 1954 tunturikahvilan. Alkujaan kahvilan yhteydessä oli myös majoitustiloja. Nykyisin Kaunispään etelärinteillä on runsaasti Saariselän matkailukeskukseen liittyvää lomiasutusta. Uudet rakennukset sijoittuvat perinteisen asutusrakenteen vastaisesti puurajan yläpuolelle ja erottu-

vat maisemassa selvästi. Kaunispään itärinteille on raivattu laskettelurinteitä. Alueella on myös mittava latu- ja polkuverkosto.

Maisemakuva

Kaunispää on maisemallisesti merkittävä tunturi, jolta avautuvat selkeällä säällä edustavat näkymät joka suuntaan. Kaukomaisemassa voi nähdä Saariselän avoimen, laajapiirteisen tunturiylängön muuttuvan pohjoisessa vesistöjen rikkomaksi, havumetsäpeitteiseksi vaaramaisemaksi. Parhaimmillaan tunturin laelta aukeaa näkymiä Venäjälle saakka. Alueen lähimaisemaa hallitsevat puuttomat tuntureiden laet, jotka vaihtuvat alaspäin mentäessä vaivais- ja tunturikoivukasvustoiksi ja edelleen tiheiksi kynttiläkuusikoiksi sekä koivua ja mäntyä kasvaviksi jokilaaksometsiköiksi.

Kaunispään tunturimaisemaa luonnehtivat avotunturin lisäksi jyrkät jokilaaksot, voimakaspiirteiset kurut sekä uudempana kerrostumana retkeilyreitit levähdyspaikkoineen ja opasteineen. Poronhoitoon liittyviä rakenteita on etenkin Moitakurun erotuspaikalla, jonka nykyisen aidan rinnalla on jälkiä vanhasta erotusaidasta ja vanhoista kämpistä. Saariselän matkailualueeseen kuuluvalla Kaunispäällä konkretisoituu Lapin matkailumaisemien muuttuminen vaatimattomista tunturikahviloista nykyaikaisiksi laskettelukeskuksiksi. Saariselän matkailukeskus on levinnyt Kaunispään rinteille, joille on rakennettu loma-asutusta perinteisen rakennusrajan yläpuolelle. Kaunispään itä- ja etelärinteet sekä niitä vastapäätä sijaitsevat Iisakkipään pohjoisrinteet on raivattu laskettelurinteiksi, jotka hallitsevat alueen lähimaisemaa.

Arviointi

Kaunispää tunturimaisemat edustavat Metsä-Lapin tunturiseudun luontoa ja Saariselän laajaa tunturiylänköä. Maisema-alueen maisemalliset arvot perustuvat laajoihin yhtenäisiin tunturinäkymiin sekä vaikuttaviin luontokohteisiin. Alueelta löytyy monipuolisesti merkkejä peuranpyynnistä, poronhoidosta, kullankaivuusta, Lapin tiestön kehittämisestä, sotahistoriasta ja palovartiointista. Uusimpana kerrostumana Kaunispään tunturimaisemissa näkyy matkailun vakiintuminen paikallisesti ja maakunnallisesti huomattavaksi elinkeinoksi.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 6 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Jäämerentien tiehistorialliset kohteet (Magneettimäen tie)

KPU Kansallispuistot: Urho Kekkosen kansallispuisto

EMA Erämaa-alueet: Hammastunturin erämaa

KOS Koskiensuojelulla suojellut vesistöt: Ivalojoen vesistö; Tuulomajoen vesistö

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Lemmenjoki–Hammastunturi–Pulju; Saariselän–Koilliskairan alue

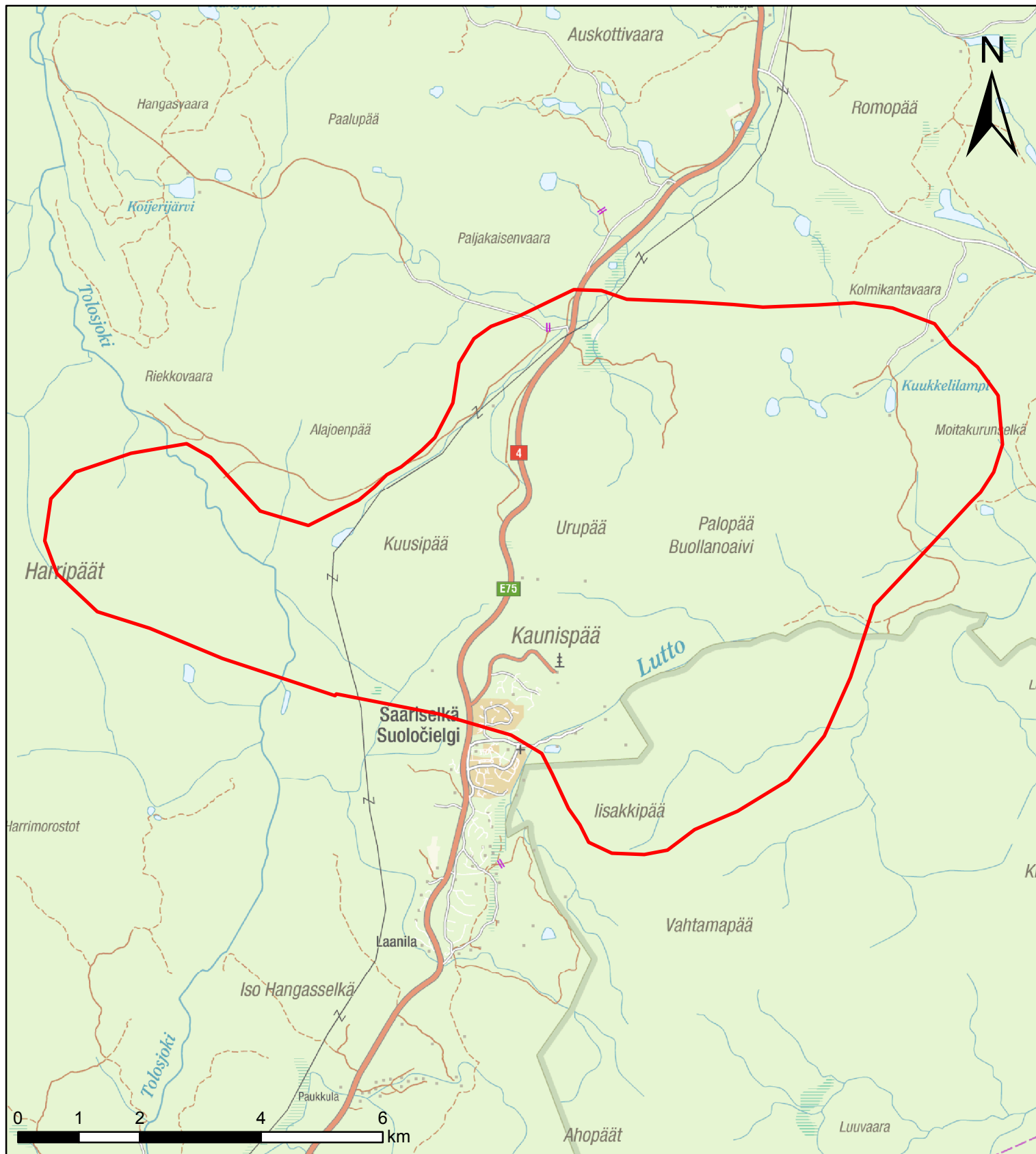
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Hammastunturin erämaa; Urho Kekkosen kansallispuisto–Sompio–Kemihaara

Tiedot haettu 26.5.2015

Kaunispään tunturimaisemat

Kunta: Inari

Maakunta: Lappi

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Čuovgagovva: Päivi Magga

170. Čáppoaivvi duottarduovdagat

Čáppoaivvi duovddaguovlu lea Suoločielggi duottarbadjeeatnama ravddas, jalga duottarbadjeeatnama ja goahccevuovddi várreduovdaga molsašuvvanavádagas. Guovllu duovdagiin ovtastuvvet árbevirolaš ealáhusa ja turismma dahkan kulturgearddádagat. Guovlu lea evttohuvvon ođđa čuoáhahkan riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlun.

Eanagoddi	Lappi
Gielda	Anár
Duovddaeaganagoddi	Nuorta-Lappi–Lappi
Duovddaguovlu	Vuovde-Sámi duottarguovlu
Viidodat	8 098 ha, mas lavttabáikkat ja jalges jeakkit: 111 ha eanadoalloguovllut: 0 ha vuovddit sihke jalga guolbanat ja bákteeatnamat: 7 881 ha huksejuvvon guovllut: 76 ha čáhceguovllut: 29 ha

Luondduešvuodát

Čáppoaivvi duottarduovdagat leahkkasit Suoločielggi duottarbadjeeatnama oarjjabeale ravddas. Granihtakordieragneaissa Duoddariid alážat badjánit 400 mehtera allodahkii meara dásis. Duoddariid vielttit njidjet badjel čuohte mehtera alášguovllu vuolábeale čielgaráját johkalegiide ja dahket báikkuid ceakko ávžžiid ja skurččuid. Alášguovllu duovdda lea muorahis báljesguovlu, muhto vilttiid ja legiid gokčá dábálaččat beahcevuovdi, ginttalguossavuovdi dahje lagešvuovdi. Guovllu eanavuoddu lea eanaš moreana. Duoddariid alášguovlluin leat báljes lássát, muhto johkalegiide leat čoggon sátto- ja darfegearddát.

Suoločielggi duottarbadjeeana lea dehálaš čáhcejuogaguovlu. Badjeeatnamis lea Lohttujoga giera, mii gullá viiddis Doallánjoga čázádahkii, mii golgá Jiekŋamerrii. Badjeeatnama davábealde duovdda duolbbasmuvvá vuollegaš ja njoaidдохápmásaš Avviljoga leahkin. Duovddaguovllu ráddje oarjin Avviljoga čázádahkii gullevaš Továjohka (Tolosjoki), mii golgá báikkuid ávželágan baktevuodu doajáhatlinnjás. Guovllu jogaide golget várrevilttiin smávva ádjagat, mat ožžot álgguset suddančáziin ja gálduin. Vilttiin leat maiddá smávva duottarláddot.

Čáppoaivvi guovllus leat mánnggabealagiid Vuovde-Sámi duottarguovllu iešvuodát, main eanemus váikkuheaddji leat guhkes ja čiekŋalis skurččut. Dát leat ovdamearkan Čáppoaivvi davábeale njoaidдохámát ja veahkadis Čáppoaiskurču ja Viŋkilskurču (Kulmakuru), mii leahkkasa Soavveloivviid guovllus. Čáppoaivvi birrasa ealán- ja šaddošlájat leat mihtilmas duottarguovllu šlájat.

Kulturiešvuodát

Suoločielggis leat bivdán gottiid vel 1900-logu álggus. Guovllu guhkes godderoggebivdohistorjjáš mitalit Lohttujoga gurii roggojuvvon bivdorokkit, maiguin leat sáhtán bissehit gottiid johtima johkarokkis. Čáppoaivvi, Guossavári ja Goddegura guovlu lea maiddá boazodoalloguovlu, mas guhkes áiggi historjá. Ovdal bálgosiid gaskasaš rádjaáiddiid huksema duottarguovlu leai Sámi ja Avvila bálgosiid oktasaš geasseguhtuneana. Oktasašguodoheamis lea seilon earret eará Guossavári rissegárdi, maid geavahedje miessemearkumis. Gárdi lea dahkkojuvvon rissiid ja ovssiid lágga bálldalagaid bardimiin. Gárdái dolvon sivlá leat ráhkadan nu, ahte leat gidden muoraid gaskii sreaŋga ja gidden dasa ovssiid. Gárdebáiki dovdo eatnamis ain bures šattolašvuoda dihtii.

Čáppoaivvi guovlu lea ain Avvila bálgosa dehálaš birrajkássaš boazodoalloguovlu. Duovddaguovllu davvenuortačiega Goddegurra (su. Moitakuru, an. Myeidikurrâ) lea bálgosa okta boarráseamos bigálusgárdi. Doppe leat guokte gárddi, main boarrásut lea ceaggut dušše muhtun oassái. Boarráseamos muorragárdi lahka leamašan barttat leat šaddan vistebázahussan. Árvvoštallama mielde 1910-1920-loguin huksejuvvon gárdi lahkasis, sullii kilomehtera duohken lea dálá gárdi, mii lea anus.

Čáppoaivvi duovdagis leat mearkkat maiddá 1800-logu gollešáviheames. Aitosáš gollešáviheapmi manai Avviljohkii, muhto gollerogganbáikkiid váldimiid dahke maiddá Lohttujoga gieračáziide. Lohttujoga gierragiin, áibbas Čáppoaivvi máttageahčen leat ain juo guokte geđggiin dahkon váldinmearkka, mat leat arkiivagálduid mielde gullan eanamihtidanoahppi Albert Piponiusa váldimii 1870-logus.

Čáppoaivvi bokte leat johtán juo guhkes áiggi dehálaš johtinmádidjat. Eanageaidnu Vuohčus Avvilii gárvvásmuvai jagi 1913, ja dan boares linnjen lea seilon Čáppoaivvi oarjjabealde. Magnehtamiellin gohčoduvvon geaidnooassi, man bálldas leat ceakkovielttit, lea dál museageaidnun. Guovllu johtolathistorjjá govvida, maiddá Paljakaisenoja guoras leamašan stáhta bajásdoallan Paljakaisen guossedállu, man boares gieddi lea leamašan ođđa ja boares váldegeaidnu 4 gaskkas. Guossedálloráhkadusa, sávnni ja stálla geađejuolggit oidnojit eatnamis ain čielgasit.

Nuppi máilmmisoadis guovllus muittuhit Čáppoaivvi vilttiid sihke Urroaivvi aláža ja vilttiid duiskalaččaid mášengivvirgoadit ja eará bealuštanráhkadusat. Čáppoaivvi lea maiddá gullan Lappi buollingozáhusa fierpmádahkii ja dan alázis lea várdátoardna. Toardna lea dáid maŋit áiggiid burgojuvvon ja dan sadjái lea huksejuvvon jagi 2011 sulaid 7,5 mehtera alla oainnustoardna. Toartna oktavuhtii biddjojuvvon oahpistantávvalat mitalit Suoma golmmačiegtamihtideami ja kártema muttuin.

Suoločielggi turismaguvlui gullevaš Čáppoaivvi lea stáđasnuvvan bivnnuhtis turismačuozáhahkan, man alázii Lappi Matkailuyhdistys (Lappi turismasearvi) lea huksehan turismakafea jagi 1954. Álggos kafea oktavuodas ledje maiddá idjadansajit. Otná beaivve Čáppoaivvi máttavilttiin leat valjit luopmoássanráhkadusat, mat laktásit Suoločielggi turismaguovddáži. Ođđa ráhkadusat leat árbevirolaš

ássanráhkadusa jurdaga vuostá muorrrájá bajábealde ja oidnojit duovdagis čielgasit. Čáppoavvi nuortavilttiide leat njáskan čierastallanluohkáid. Guovllus lea maiddá viiddis láhtto- ja mádidjafierpmádat.

Duovddagovva

Čáppoavvi lea duovdaga dáfus mearkkašahhti duottar, gos leahkkasit jalahassan fiinna oidnosat juohke guvlui. Guhkesduovdagis sáhtta oaidnit Suoločielgge rabas, viiddeshámát duottarbadjeeatnama riev dama davvin nu, ahte čázadagat cuvkejit dan ja dat rievda goahccevuovdin ja várreduovddan. Buoremus dáhpáhusas duottaraláži leahkkasit oidnosat Ruošša rájá rádjai. Guovllu lagašduovdaga hálldašit muorahis duottaralážat, mat rivdet vulos manadettiin skierre- ja lageššattolašvuotán ja ain viidáseappot suhkes ginttaluossavuovdin ja johkaleahkevuovdin, gos šaddet soagit ja beazit.

Čáppoavvi duottarduovdaga lundui gullet jalga duoddara lassin ceakko johkaleagit, hami dáfus fámoláš skurččut sihke ođasut gearddá dahkan vándardanmáđijat ja oahpistanrusttegat. Boazodollui gullevaš ráhkadusat leat eandalii Goddegura bigálusgárddi luhte, man dálá gárddi bálddas leat luottat boares gárddis ja boares bárttain. Suoločielggi turismaguvlui gullevaš Čáppoavvis šaddá duohtan Lappi turismaduovdagiid rievdan gáibitmeahttun duottarkafeain otná beaivve čierastallanguovddáži. Suoločielggi turismaguovddáš lea leavvan Čáppoavvi vilttiide, gosa leat huksen luopmoássama árbeviroláš huksenrájá bajábeallái. Čáppoavvi nuorta- ja máttaviełttit ja daid vuostabeale Issátoavvi davveviełttit leat njáskojuvvon čierastallanluohkán, mat hálldašit guovllu lagašduovdaga.

Árvvoštallan

Čáppoavvi duottarduovdagat ovddastit Vuovde-Sámi duottarguovllu luonddu ja Suoločielggi viiddis duottarbadjeeatnama. Duovddaguovllu árvvut duovdaga dáfus vuodduvvet viiddis oktilaš duottaroidnosiidda ja váikkuheadđi luonddučuoáhagaide. Guovllus gávdnojit mánggabealagiid mearkkat goddebivddus, boazodoalus, golleroggamis, Lappi geaidnomáddodaga ovdáneamis, soahtehistorjjás ja buollingoáhugas. Ođaseamos gearddá dahkan Čáppoavvi duottarduovdagis oidno turisma stáđasmuvvan báikkálaččat ja eanagottálaččat fuomášahhti ealáhussan.

Dološbázahusregistarii merkejuvvon čuoáhagat: 6 čuoáhaga

Riikkaviidosaččat mearkkašahhti huksejuvvon kulturbirrasat RKY: Jiekŋamearageainnu geaidnohistorjjálaš čuoáhagat (Magnehtamielli geaidnu)

ÁME Álbmotmeahcit: Urho Kekkonen álbmotmeahcci

MEG Meahcceeaganaguovllut: Bátne duoddara meahcceeaganaguovlu

GUS Guoikkaid suodjalanlágain suodjaluvvon čázadagat: Avviljoga čázadagat; Doallánjoga čázadat

Riikkaidgaskasaččat árvvolaš loddečázit (IBA): Leammi–Bátne duottar–Bulju; Suoločielgi–Nuortabealli

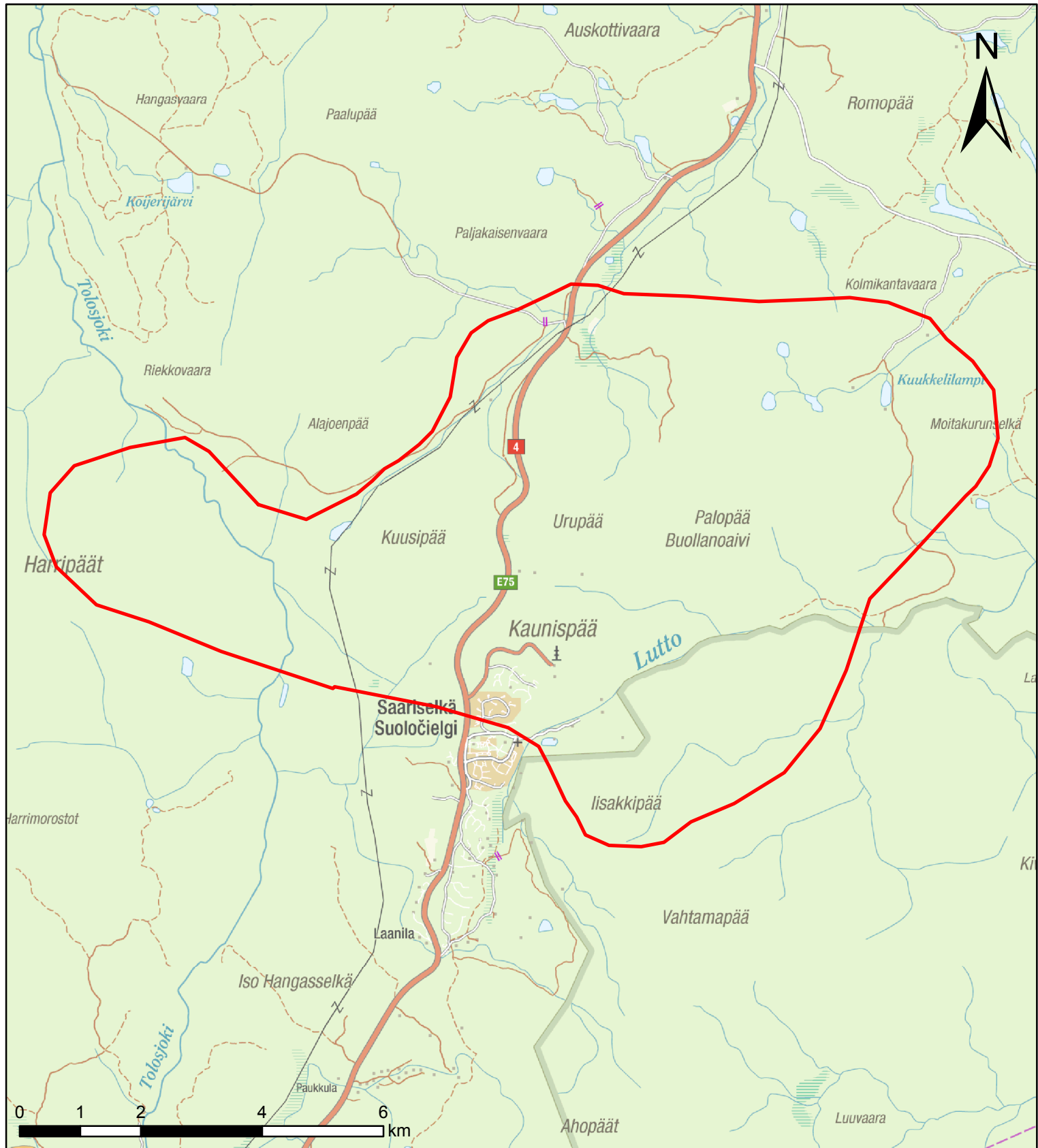
FI Natura 2000 -fierpmádahkii gullevaš guovllut: Bátne duoddara meahcceeaganaguovlu; Urho Kekkonen álbmotmeahcci–Soabbát–Giemasurri

Dieđut vižžojuvvon 26.5.2015

Čáppoaiivvi duottarduovdagat

Gielda: Anár

Eanagoddi: Lappi

 Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid ráddjenevttohus 2015

Kuva: Tapio Heikkilä

171. Inarijärven ja Juutuanjoen maisemat

Inarijärven ja Juutuanjoen maisemat kuvastavat Länsi-Inarin historiallisen lapinkylän ja Inarin kirkkokylän kehitystä kivikaudesta tähän päivään. Alue on ehdolla uutena kohteena valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Alueeseen kuuluva Pielpajärven kirkko kenttineen on maakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys.

Maakunta	Lappi
Kunta	Inari
Maisemamaakunta	Peräpohjola–Lappi
Maisemaseutu	Inarijärven seutu
Pinta-ala	10 722 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 288 ha maatalousalueita: 24 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 6 328 ha rakennettuja alueita: 217 ha vesialueita: 3 865 ha

Luonnonpiirteet

Karu Inarijärvi on Suomen kolmanneksi suurin järvi, jonka allas on syntynyt noin 70 miljoonaa vuotta sitten maankuoren vajotessa. Järvi on laajuudeltaan yli tuhat neliökilometriä, ja sen maksimisyvyys on 92 metriä. Inarijärvessä on runsaasti laajoja selkiä ja 3 318 saarta, jotka tekevät järvimaisemasta vaihtelevan ja omakeimaisen. Järven lounaisosassa on rantaterasseja, jotka ovat syntyneet jääkauden jälkeisen maankohoamisen kallistettua järviiallasta.

Jääkauden loppuvaiheilla Inarijärvi on ollut Jäämeren lahti. Nykyisin Inarijärvi laskee Jäämereen Paatsjoen kautta. Järven pinnan vaihteluväli on Paatsjoen säännöstelyn takia yli kaksi metriä, eli noin metrin järven luonnollista vaihteluväliä suurempi. Suuresta pinnanvaihtelusta johtuva vesieroosio on kuluttanut alueen hiekkarantoja voimakkaasti, mutta moreeni- ja kalliorantoihin vedenpinnan vaihtelu on jättänyt suhteellisen vähän jälkiä.

Inarijärveen laskee useita jokia ja puroja, joista huomattavin on Inarin kirkonkylän halki virtaava Juutuanjoki. Se saa alkunsa Lemmenjoesta, Vaskojoesta, Kaamasjoesta ja Menesjoesta, joiden vedet virtaavat jokeen Solojärven kautta. Vuolaassa Juutuanjoessa on useita koskiosuuksia ja suvantoja, ja sen lohikanta on houkuttanut asutusta jokisuulle jo esihistoriallisella ajalla. Juutuan aluetta luonnehtivat joen lisäksi 419 metriä merenpinnan yläpuolelle nouseva Otsamotunturi sekä Inarin kirkonkylää reunustava matalampi Juutuanvaara.

Inarijärven jyrkkäpiirteiset rannat ovat pääasiassa lajittumatonta maa-ainesta ja kalliota. Juutuanjoen suulla sekä Nukkumajoen suun jääkauteisella delta-alueella on laajoja hietikoita. Myös Ukonselällä sijaitseva Hautuumaasaari on maaperältään hiekkaa. Pielpajärven–Vaahtorivuonon (Fattervuonon) alueella on maakunnallisesti arvokkaaksi määritelty kumpumoreenikenttä. Kallioperältään alue on pääasiassa granaattikordieriittigneisiä, mutta maisema-alueen länsiosissa ja Pielpajärven alueella on myös kvartsidioriitteja. Inarijärven maisemassa selvästi erottuva jyrkkäpiirteinen Ukonsaari on ennen jääkautta syntynyt rapautumajäänne.

Inarijärven ympäristö on pääasiassa kuivaa tai tuoretta kangasta, jonka aluskasvillisuus on kylmänkestävää varvikkoa. Juutuan tuntumassa on paikoitellen reheviä rantakosteikkoja ja haapalehtoja. Otsamotunturin laki on puutonta paljakkaa, jossa kasvaa harvinaista idänkeulankärkeä. Ukonsaaren karussa kalliosaaressa kasvilisuus on niukkaa, mutta saarella sijaitsevien jäkälän peittämien luolien ja kallionhalkeamien pienilmastossa kasvaa rakkasammalmatoilla kallioimarretta ja horsmaa. Inarijärvi on eliöstöltään niukka sarajärvityypin järvi, jossa on kuitenkin runsaita lohikalakantoja.

Kulttuuripiirteet

Maisema-alueelta tunnetaan runsaat 30 esihistoriallista tai historiallisen ajan muinaisjäännöskohdetta. Niistä tunnetuimpia ovat Nukkumajoen talvikylien paikat, Pielpajärven kirkkokenttä ja hautuumaasaaret sekä vanhat inarinsaamelaisten palvospaikat Ukonsaari, Otsamo ja Kalkuvaara. Myös Inarin kirkonkylässä sijaitsevan museo- ja luontokeskus Siidan alueelta ja Vuopajasta on löydetty laaja-alaisia ja pitkään asuttuja asuinpaikkoja. Inarin kunnan tutkituista asuinpaikoista vanhin on Siidan alueen asuinpaikka. Sieltä tehdyt löydökset ovat lähes 10 000 vuoden ikäisiä.

Inarijärven ympäristö on inarinsaamelaisten perinteinen asuinalue, jossa on eletty kalastuksella, metsästyksellä ja myöhemmin myös poron- ja karjanhoidolla. Maisema-alueen tärkeimpiä kalastusalueita ovat olleet Juutuanjoki ja Inarijärven vuonojen rannat. Kemin Lappiin kuulunut Inarin lapinkylä jakaantui Itä-Inarin ja Länsi-Inarin siidoihin. Inarin kylän muodostumisen historiasta kertovat Nukkumajoen talvikyläpaikat, jotka ovat olleet käytössä myöhäisrautakaudelta 1600-luvulle. Myös Ukonsaaresta tehdyt uhrilöydöt ajoittuvat samalle aikavälille.

Nukkumajoelta talvikylä siirtyi 1600-luvulla Isolle Pielpajärvelle, jonne rakennettiin Pielpajärven ensimmäinen kirkko vuonna 1646. Inarinsaamelaisten vuotuismuuttoon, varrimiseen, liittyvät kesäpaikat sijaitsivat yleensä Inarijärven saarissa tai niemillä, joissa elettiin kalastuksella ja linnustuksella. Talvipaikat sijaitsivat sisämaassa pienten järvien rannoilla, joilla oli tarjolla polttopuuta sekä jäkälää. Alueen vuotuismuutosta kertoo Pielpajärven kirkkokentän lisäksi Säisaaren kesäpaikka, jonka asukkaiden talvipaikka sijaitsi Nukkumajoella. Pielpajärven kirkkokenttä on säilynyt perinnebiotooppina.

Inarin kirkonkylä on syntynyt vähitellen hyvien kulkuyhteyksien äärelle Juutuanjoen suulle. Nykyisen kirkonkylän alueelle rakennettiin kirkko ja kirkkotupia vuonna 1884. Kirkonkylä hävitettiin toisen maailman-

sodan lopulla vuonna 1944, ja kylän nykyinen rakennuskanta edustaa sodanjälkeistä rakennusperintöä. Maisemallisesti kirkonkylä on suhteellisen vaatimaton, mutta sen sijainti esihistoriallisella asuinpaikalla Juutuanjoen suussa liittyy sen kiinteästi maisema-alueen historialliseen maisemaan. Kirkonkylässä sijaitsee vuonna 1998 avattu Siida, jossa toimivat Saamelaismuseum sekä Metsähallituksen Ylä-Lapin luontokeskus. Siidan yhteydessä on saamelaista rakennusperintöä ja elinkeinoja esittelevä ulkomuseo.

Maisema-alue kuuluu kahden paliskunnan, Hammastunturin ja Muddusjärven paliskuntien alueeseen. Paliskuntien raja kulkee Juutuanjoeta pitkin. Juutuanvarren–Inarijärven ja Tuulispään alue on Hammastunturin paliskunnan tärkein talvilaidunnusalue, ja paliskunnan tärkein erotusaita sijaitsee hieman maisema-alueen ulkopuolella Tupavaarassa. Otsamon alue kuuluu puolestaan Muddusjärven paliskunnan tärkeimpiin talvilaidunnusalueisiin. Poronhoidon ohella alueen huomattavimpia elinkeinoja on pitkään ollut matkailu.

Maisema-alueella on kaksi valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä, Pielpajärven kirkko ja Ukonsaari. 1600-luvulta periytyvällä kirkonpaikalla sijaitseva vuonna 1760 valmistunut Pielpajärven erämaakirkko on Ylä-Lapin vanhin rakennus, jonka syrjäinen sijainti pelasti sen tuholta toisessa maailmansodassa. Kirkon luona on sijainnut vanhan talvikylän ohella markkinapaikka, väentupa, talli, navetta sekä pappila. Lisäksi kirkkokentän yhteydessä on muutama 1960-luvulla uudelleen rakennettu kirkkotupa. Ukonsaari on puolestaan tunnettu, laajasti palvottu ja kunnioitettu inarinsaamelaisten palvospaikka.

Maisemakuva

Inarijärven ja Juutuanjoen maisemia hallitsee laaja Inarijärvi, jonka tunnetuin maamerkki on Ukonsaari Ukonselän itälaidalla. Saari erottuu kilometrien päähän erikoisen, jyrkkäpiirteisen muotonsa vuoksi. Kalliosaaren pohjoispuolella sijaitsee loivapiirteinen Hautuumaasaari, jonka hiekkarantoja on jouduttu aikojen saatossa suojaamaan eroosiolta.

Juutuanjoen suulle syntyneen Inarin kirkonkylän länsipuolella maiseman kiintopisteenä hahmottuu Otsamontunturi, joka näkyy kauas eri suuntiin Inaria lähestyttäessä. Juutuanvuonon pohjoislaidalla kohoaa pyöreälinen, kallioinen Pahtaniemi, ja sen pohjoispuolella kivinen Kalkuvaara. Kalkuvaaran länsi- ja pohjoispuolella on jääkauden muistona pienten järvien ja kumpumoreenien kuivaan kangasmaastoon muodostama mosaiikki, jossa on runsaasti siirtolohkareita. Pielpajärven koillisrannalla sijaitsee aukea kenttä, jonka pohjoislaidalla on koivujen ympäröimä vanha ristikirkko tapuleineen.

Inarin kirkonkylän asutus on muotoutunut solmukohtaan, jossa joki, järvi ja nykyään myös maantiet kohtaavat. Juutuanjoen suun molemmiin puolin sijaitsevat kylän suurimmat rakennukset, Siida, vanha ja uusi koulu sekä Saamelaiskulttuurikeskus Sajos. Inarin kylän maisemakuva on avara, ja kyläasutus leviää laajalle alueelle. Valtaosa kirkonkylän rakennuksista on rakennettu sotien jälkeen. Maisema-alueen vanhinta rakennuskantaa ja asuinkenttiä löytyy kirkonkylän lisäksi Juutuanjoen rannalta, Nikulanperältä ja Sarviniementien varrelta. Kirkkorannasta, Nukkumajokisuulta, Vuopajanniementä ja Juutuanjoen ylittävältä sillalta avautuu edustavia näkymiä Inarijärvelle.

Arviointi

Inarijärven ja Juutuanjoen maisemat kuvastavat monikulttuurisen kirkonkylän historiaa aina kivikauden varhaisimmasta asutuksesta nykyhetkeen saakka. Alue on inarinsaamelaiskulttuurin kannalta hyvin merkityksellinen, ja siellä on useita historiallisesti arvokkaita kohteita. Näitä ovat esimerkiksi vanhat talvikylät, Pielpajärven kirkko kenttineen, Ukonsaari ja esihistorialliset asuinpaikat. Alueen luontoarvot sekä avarien järvinäkymien ja niitä reunustavien vaara- ja tunturialueiden maisemalliset arvot ovat huomattavat.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 34 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Inarinsaamelaisten vuotuismuuton talvi- ja kesäpaikat (Pielpajärvi); Seitapaikat (Ukonsaari)

Arvokkaat perinnebiotoopit: Pielpajärven erämaakirkko

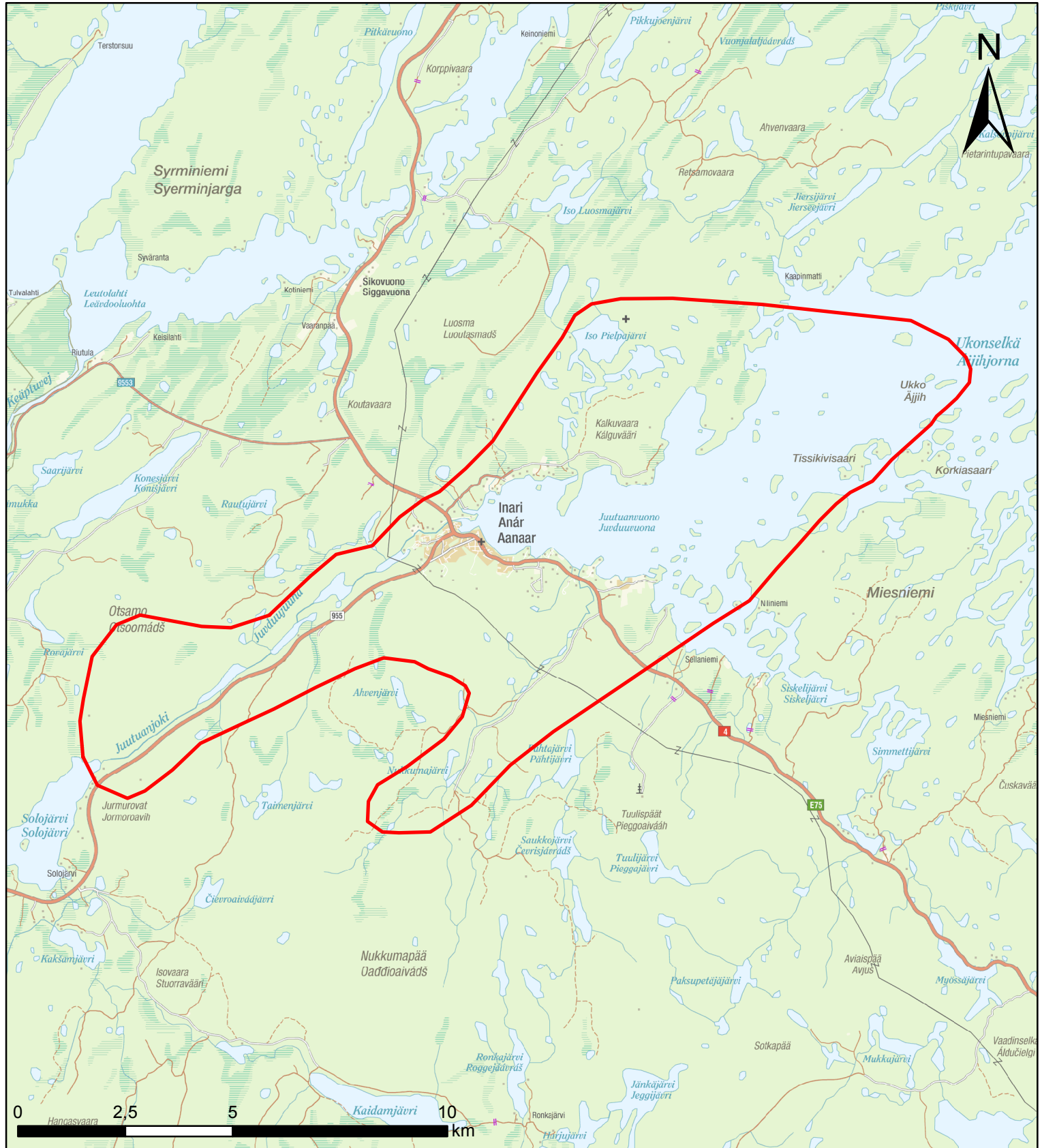
RSO Rantojensuojeluohjelma: Inari

KOS Koskiensuojelulailla suojellut vesistöt: Juutuanjoki ja sen yläpuoliset vesistöt

Inarijärven ja Juutuanjoen maisemat

Kunta: Inari

Maakunta: Lappi

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Čuovgagovva: Tapio Heikkilä

171. Anárjávrrí ja Juvdujoga duovdagat

Anárjávrrí ja Juvddu duovdagat govvejit Oarje-Anára historjjálaš sámesiidda ja Anára kirkosiidda ovdáneami geađgeáiggis gitta otná beaivái. Guovlu lea evttohuvvon ođđa čuozáhahkan riikkavidosaččat árvvolaš duovddaguovllun. Guvlui gullelaš Bielbbájávrrí kirku gittiinis lea eanagottálaččat árvvolaš duovddaoainnus.

Eanagoddi	Lappi
Gielda	Anár
Duovddaeaganagoddi	Nuorta-Lappi–Lappi
Duovddaguovlu	Anárjávrrí guovlu
Viidodat	10 722 ha, mas lavttabáikkít ja jalges jeakkit: 288 ha eanadoalloguovllut: 24 ha vuovddit sihke jalga guolbanat ja bákteeatnamat: 6 328 ha huksejuvvon guovllut: 217 ha čáhceguovllut: 3 865 ha

Luondduešvuodát

Roamššas Anárjávri lea Suoma goalmmánin stuorámus jávri, man álddis lea šaddan sulaid 70 miljon jagi dassái go eanagarra vuojui. Jávri lea viidodaga dáfus badjel duhát njealgehaskilomehtera, ja dan stuorámus čikŋodat lea 92 mehtera. Anárjávrris lea valjit viiddes čielggit ja 3 318 sullo, mat dahket jávreduovdagis molsašuddi ja iešlágálačča. Jávrris máttaoarjeoasis leat gáddesteallit, mat leat šaddan jiekŋaáiggi maŋŋá go eanabadjáneapmi állii jávreáldá.

Jiekŋaáiggi loahppamuttuin Anárjávri leamašan Jiekŋameara luokta. Otnábeaivve Anárjávri golgá Báhpaveaji bokte Jiekŋamerrii. Jávrris dási molsašuddangaska lea Báhpaveaji muddema dihtii badjel guokte mehtera, nappo sulaid mehtera jávrris lunddolaš molsašuddangaskka stuorit. Stuorra dássemolsašuddama dihtii čáhceerošuvdna lea golahan guovllu sáttogáttiid garrasit, muhto moreana- ja báktegáttiide čáhcedási molsašuddan lea guođđan oalle vehá luottaid.

Anárjávraí golget mánggat jogat ja ádjagat, main eanemus fuomášahtti lea Anára kirkosiidda čađa golgi Juvdujohka. Dat álgá Leammis, Fáškus, Gámasjogas ja Menešjogas, maid čázit golget Solojávrris bokte. Rávdnjás Juvdujogas leat mánggat guokkat ja savvonat, ja dan luossanálii lea geasuhan ássama johkanjálbmái jo ovdahistorjjálaš áiggi rájes. Juvddu guovllu lundui gullet joga lassin 419 mehtera mearadási bajábeallái badjaneaddji Ohcomaš ja Anára kirkosiidda ravdda vuollegut Juvduvárri.

Anárjávrris ceakkohámát gáttit leat eanaš šlájaidluvakeahtes eanaávdnasat ja bávttit. Juvdujohnjálmmis ja Oaddeveaijohnjálmmi jiekŋaáiggi deltaguovllus leat viiddis sáttobáikkít. Maiddáí Adjáčielggi Hávdeeatnansuolu lea eanavuodus dáfus sáttu. Bielbbájávrris-Fáddarvuona guovllus lea eanagottálaččat árvvolažžan meroštallojuvvon boldnemeaganagieddi. Báktevuođus dáfus guovlu lea eanaš granáhta-kordieragneaisa, muhto duovddaguovllu oarjeoasis ja Bielbbájávrris guovllus leat maiddáí kvarcihtagneaisa. Anárjávrris duovdagis oidno čielgasit Ádjásuolu mii lea ovdal jiekŋaáiggi šaddan mollananbázahus..

Anárjávrris biras lea eanaš goike ja varas guolbba, man bodnešattolašvuohta šaddá dakŋasiin, mat girdet buollaša. Juvddu lahkasiin leat báikkuid veahkkás gáddelavttabáikkít ja suhperodut. Ohcomačča aláš lea muorahis báljis, gos šaddá hárvanaš gožot. Ádjásullo roamššáš báktesullos šattolašvuohta lea vánis, muhto sullo jeahkála gokčan hoaluid ja bákteleoddanemiid mikrodálkkádagas šaddet darffiid alde báktegáiskkit ja horpmát. Anárjávri lea ealániid dáfus guorba luoktejávretiippa jávri, mas leat goittotge olu luossaguollenálit.

Kulturiešvuodát

Duovddaguovllus dovdet badjelaš 30 ovdahistorjjálaš dahje historjjálaš áiggi dološbázahusčuožáhaga. Dain eanemus beakkánat leat Oaddeveaijoga dálvegiliid báikkít, Bielbbájávrris girkogieddi ja hávdeeatnansullot ja boares anáraččaid bálvosbáikkít Adjásuolu, Ohcomaš ja Gálgovárri. Maiddáí Anára kirkosiidda musea- ja luondduguovddáš Siidda guovllus ja Vuohppis leat gávdnan viiddes ja guhká ásojuvvon ássansajiid. Anára gieldda dutkojuvvon ássansajiin boarráseamos lea Siidda guovllu ássanbáiki. Doppe dahkkon gávdnosat leat lagabui 10 000 jagi boarrásat.

Anárjávrris biras lea anáraččaid árbevirolaš ássanguovlu, gos leat eallán guolle- ja meahccebivdduin ja maŋŋelis maiddáí boazo- ja oapmedoaluin. Duovddaguovllu deháleamos guolástanguovllut leamašan Juvdujohka ja Anárjávrris vuonaid gáttit. Giema Sápmái gullan Anára siida juohkásii Nuorta-Anára ja Oarje-Anára siiddaide. Anára gili šaddama historjjás mitalit Oaddeveaijoga dálvebáikkít, mat leamašan anus maŋŋeruovdeáiggis 1600-lohkui. Maiddáí Ádjásullos dahkkon oaffargávdnosat leat áiggi dáfus seammá áigegaskkas.

Oaddeveaijoga dálvegilli sirdašuvai 1600-logus Stuorra Bielbbájávraí, gosa huksejedge Bielbbájávrris vuosttas kirku jagi 1646. Anáraččaid jahkodatjohtimii, fárremii, gullevaš geassebáikkít ledje dábálaččat Anárjávrris sulluin dahje njárggain, gos elle guolle- ja loddebivdduin. Dálvebáikkít ledje siseatnamis smávva jávrriid gáttiin, gos lei boaldinmuorra ja jeagil. Guovllu jahkodatjohtimis mitala Bielbbájávrris kirkogietti lassin Sādisullo geassebáiki, man ássiid dálvebáiki lei Oaddeveaijogas. Bielbbájávrris kirkogieddi lea seilon árbebiotohpan.

Anára kirkosiida lea šaddan gulul buriid johtinoktavuođaid gurrii Juvdujoga njálbmái. Dálá kirkosiidda guvlui huksejedge kirku ja kirkostobuid jagi 1884. Kirkosiida duššaduvvui nuppi máilmmisoadi loahpas jagi 1944, ja gili dálá ráhkadusvuoddu ovddasta soadi maŋŋásaš huksenárbbi. Duovdaga dáfus kirkosiida lea oalle gáibitmeahttun, muhto dan sajádat ovdahistorjjálaš ássanbáikkis Juvdujoga njálmmis laktá dan čavga

duovddaguovllu historjjálaš duovdagii. Kirkosiiddas lea jagi 1998 rahppojuvvon Siida, gos doibmet Sámemusea ja Meahciráđđehusa Davvi-Sámi luondduguovddáš. Siidda oktavuodas lea olgomusea, mii čájeha sámi huksenárbevieru ja ealáhusaid.

Duovddaguovlu gullá guovtti bálgosa, Bátneduoddara ja Muttošjávri bálgosiid guovlluide. Bálgosiid rádjá johtá Juvdujoga mielde. Juvdujohkaleagi-Anárjávri ja Bieggaoaivi guovlu lea Bátneduoddara bálgosa dálveguohtunguovlu, ja bálgosa eanemus mearkkašahtti bigálusáidi lea vehá duovddaguovllu olggobealde Stohpováris. Ohcomačča guovlu gullá bealistis Muttošjávri bálgosa dehálaččamus dálveguohtumiidda. Boazodoalu olis guovllu dehálaš ealáhus lea juo guhkit áigge leamašan turisma.

Duovddaguovllus leat guokte riikkaviidosáčat mearkkašahtti huksejuvvon kulturbirrasa, Bielbbájávri kirku ja Ádjásuolu. Kirkobáikkis, man árbi ollá gitta 1600-lohkui, lea 1706 gárvvásmuvvan Bielbbájávri meahccekirku, mii lea Davvi-Sámi boarráseamos ráhkadus, man boaittobeale sajádat gájui dan duššadeami ovddas nuppi máilmmisoadis. Kirku luhte leamašan dálvebáikki lassin márkanbáiki, álbmotstohpu, stálla, návét ja báhpadállu. Lassin kirkogietti oktavuodas leat moadde 1960-logus huksejuvvon kirkostobu. Ádjásuolu fas bealistis lea dovddus, viidát bálvvuštuvvon ja gudnejahttojuvvon anáraččaid bálvvosbáiki.

Duovddagovva

Anárjávri ja Juvdujoga duovdagiid hálddaša viiddis Anárjávri, man dovdosamos eanamearka lea Ádjásuolu Ádjácielggi nuortaravddas. Suolu oidno kilomehteriid duohkai earenoamáš, ceakkohámiidis dihtii. Báktesullo davábealde lea njoaidohámát Hávdeeatnansuolu, man sáttogáttiid leat gártan áiggiid mielde suddjet erošuvnna ovddas.

Juvdujoga njálbmái šaddan Anára kirkosiidda oarjjabeale duovdaga fásta čuokkis lea Ohcomaš, mii oidno guhkás eará guovlluide Anára lahkoneittiin. Juvduvuona davágeahčen badjána báktái Cuorrenjárga, mas lea jorba aláš, ja dan davábealde juovvá Gálgovári. Gálgovári oarjja- ja davábealde lea jiekŋaáiggi muitun smávva jávriid ja boldnemoanaind goike guolbbaeatnamii dahkan mosaihka, mas leat olu sirdolaiggahagat. Bielbbájávri davvenuortagáttis lea rabas gieddi, man davveravddas lea boares ruossakirku oktan biellotoartnain, man birra leat soagit.

Anára kirkosiidda ássan lea šaddan čuolbmabáikái, mas johka, jávri ja dálá áigge maidái eatnangeainnut deaivvadit. Juvdujoga njálmmi goappat bealde leat gili stuorimus ráhkadusat, Siida, boares ja odđa skuvla ja Sáme kulturguovddáš Sajos. Anára gili duovddagovva lea rabas, ja gili ássan leavvá viiddis guvlui. Eanaš oassi kirkosiidda ráhkadusain leat huksejuvvon soadi maŋŋá. Duovddaguovllu boarráseamos ráhkadusvuoddu ja ássangiettit leat kirkosiidda lassin Juvdujoga gáttis, Nikulanperäs ja Čoarvenjárgga geainnu guoras. Kirkogáttis, Oaddeveaijohnjálmmis, Vuohppenjárggas ja Juvdujoga rasttildeaddji šaldis leahkkasa fiinna oainnus Anárjávrii.

Árvvoštallan

Anárjávri ja Juvdujoga duovdagat govvejit máŋggakultuvrralaš kirkosiidda historjjá gitta geađeáiggi áramus ássamis dálááiggi rádjai. Guovlu lea anáraš kultuvrra dáfus hui mearkkašahtti, ja doppe leat máŋggat historjjálaččat árvvolaš báikkid. Dát leat ovdamearkan boares dálvegilit, Bielbbájávri kirku oktan gittiinis, Ádjásuolu ja ovdahistorjjálaš ássangiettit. Guovllu luondduárvvut sihke rabas jávreoidnosiid ja daid rávddaid várre- ja duottarguovlluidd duovddaárvvut leat fuomášahtti.

Dološbázahusregistarii merkejuvvon čuožahagat: 34 čuožahat

Riikkaviidosáčat mearkkašahtti huksejuvvon kulturbirrasat RKY: Anáraččaid jahkodatjohtima dálve- ja geassebáikkid (Bielbbájávri); Sieidebáikkid (Ádjásuolu)

Árvvolaš árbebiotohpat: Bielbbájávri meahccekirku

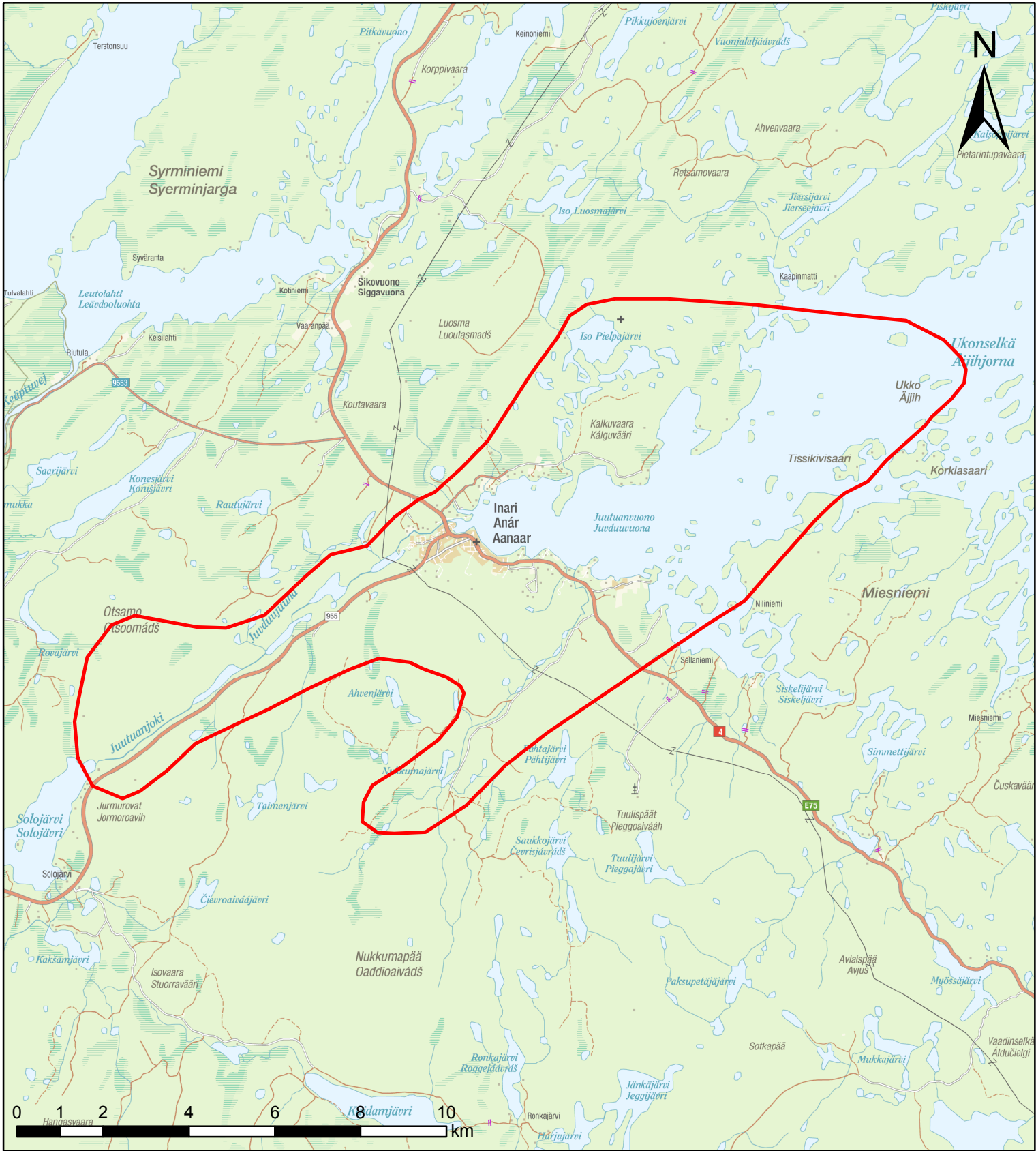
GSP Gáttiidsuodjalanprográmma: Anár

GUS Guoikkaid-suodjalanlágain suodjaluvvon čázadagat: Juvdu ja dan bajábeale čázadagat

FI Natura 2000 -fierpmádahkii gullevaš guovllut: Anárjávri

Anárjávrrí ja Juvdujoga duovdagat

Gielda: Anár
Eanagoddi: Lappi

Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid ráddjenevttohus 2015

Kove: Tapio Heikkilä

171. Aanaarjäävri já Juvduu enâduvah

Aanaarjäävri já Juvduu enâduvah spejâlisteh Viestâr-Aanaar historjállâš sâmisijddâ já Aanaar markkân ovdánem keđgiääigist onnáá peeivi räi. Kuávlun lii iävtuttum uđđâ čuosâttâhân väldi-kodálávt mávsulâš enâdâhkuávlun. Kuávlun kullee Piälbáájäävri kirkko kiedijnis lii eennâmkodálávt mávsulâš enâdâhuáinâmâš.

Eennâmkodde	Lappi
Kieldâ	Aanaar
Enâdâheennâmkodde	Peräpohjola–Lappi
Enâdâhkuávlun	Aanaarjäävri kuávlun
Vijdodâh	10 722 ha, mast njeesh já jolgâ jeegih: 288 ha eennâmtuálukuávlun: 24 ha vyevdih sehe ávus kuolbâneh já kállee-enâmeh: 6 328 ha huksejum kuávlun: 217 ha čäcikuávlun: 3 865 ha

Luándujiešvuodah

Kuorbâ Aanaarjávri lii Suomâ kuálmádin stuárráamus jávri, mon ääldis lii čoddâm suullân 70 miljovn ihheed tassaaš eennâmkoorâ vuájudijn. Jäävri vijdodâh lii paijeel tuhháat neljihâškilomeetterid, já ton jienâlumos saje lii 92 meetterid. Aanaarjäävrist láá valjeest vijdes joornah já 3 318 suáluvid, moh taheh jávrienâduvâst molsâšuddee já jiešnâlásii. Jäävri maadâviestâruásist láá riddoterasseh, moh láá šoddâm jienääigi maŋa, ko eennâmpajanem kârjilutij jávriáldá.

Jienääigi loppâmuddoin Aanaarjávri lii lamaš Jienâmeerâ luohťá. Tááláá ääigi Aanaarjávri luáštá časijdis Jienâmeerân Paččvei pehti. Jäävri čäcitääsi molsâšuddâmkoská lii Paččvei heiviittállâm keezild paijeel kyehti meetter, adai suullân meetter jäävri luándulii molsâšuddâmkooskâst stuárráb. Stuurâ čäcitääsi molsâšuddâm keezild čäcieroošio lii luáptám kuávlu vuoddâsijd korrâsávt, mut mooreen- já källeeriddoid čäcitääsi molsâšuddâm lii kuáddâm viehâ uccáá luodâid.

Aanaarjäävrân kolgeh maanŋah juuvah já aijuuh, main huamášutteemus lii Aanaar markkân čoodâ kolgee Juvduu. Tot álgá Lemmest, Fááškust, Kaamâsjuuvâst já Menišjuuvâst, moi čäasih kolgeh juuhân Suáluijäävri pehti. Vohâdis Juvdust láá maanŋah kuoškah já savoneh, já ton luosânääli lii hokâttállâm aassâm juhânjáálmán jo ovdâhistorjállâš ääigi. Juvduu kuávlu luándun kuleh juuvâ lasseen 419 meetterid merâtääsi paijeel pajaneijee Ocomâš sehe Aanaar markkân robdâstittee vyeligub Juvduuvääri.

Aanaarjäävri čiägušsiahá ridoh láá ianááš šlajâttuuhánnáá eennâmamnâseh já källeeh. Juvduu njäálmist sehe Uáddiveinjäälmii jienääigásii deltakuávlust láá vijdes vuoddâseh. Meid Äijihjoornâ Hävdieennâmsuolluu eennâmvuáđu lii čunoi. Piälbáájäävri–Faadârnuonâ kuávlust lii eennâmkodálávt mávsulâžžân miäruštállum ämmirmooreenkieddi. Källeevuáđuš tááhust kuávlu lii ianááš graanaat-kordieriitgneissi, mut enâdâhkuávlu viestâroosijn já Piälbáájäävri kuávlust láá meid kvartsâdioriiteh. Aanaarjäävri enâduvâst čiälgâsávt iäruuttuv-vee čiäguš Äijihsuálu lii ovdil jienääigi šoddâm muáluenempasáttâs.

Aanaarjäävri piirâs lii ianááš koške tâi vorâs kuolbâ, mon vuálááššadolâšvuotâ šadda toŋâsijn, moh kieriđ puollâš. Juvduu aldasijn láá pááihui šaddaaš roddonjeešiđ já superodoh. Ocomáá aalaaš lii muorâtem já pääljis, mast šadda härvinâš ”idânkeulankârki”. Äijihsuolluu kuorbâ källeesuollust šadolâšvuotâ lii vâanis, mut suolluu jááhál luávdâm kuovdâšmij já källeelomij mikrošonŋâduvâst šaddeh siähtál alne källeekääiskih já kievânjuolâseh. Aanaarjávri lii iälánijdis tááhust vânis luhteejávritiijpâ jávri, mast láá kuittâg valjaas luosâkyelinäälih.

Kulttuurjiešvuodah

Enâdâhkuávlust tobdeh pajeláhháá 30 ovdâhistorjállâš tâi historjállâš ääigi toovlášpasáttâsčuosáttuvâd. Tain tobdosumoseh láá Uáddivei tâlvisiijdâi sajeđ, Piälbáájäävri kirkkokieddi já hävdieennâmsuolluuh sehe tovlááh anarâšâi uhredemsajeđ Äijihsuálu, Ocomâš já Kálguvääri. Meid Aanaar markkân museo- já luándu-kuávdâš Siijdâ kuávlust já Vyeppie riddoost láá kavnum vijdes já kuhháá aassum aassâmsajeđ. Aanaar kieldâ tutkum aassâmsooijn puárâsumos lii Siijdâ kuávlu aassâmsaje. Tobbeen toohum kávnuseh láá masa 10 000 ihheed puárâseh.

Aanaarjäävri piirâs lii anarâšâi ärbivuávâlâš aassâmkuávlu, mast ulmuuh láá iállâm kyeli- já meccipivdoin, maŋeláá meid puásui- já šiiveettuáloin. Enâdâhkuávlu tehálumos kuálastuskuávluh láá lamaš Juvduu já Aanaarjäävri nuonâi ridoh. Kiema Sáámán kuollâm Aanaar sâmisijdâ juáhásij Nuorttâ-Aanaar já Viestâr-Aanaar sijdáid. Aanaar siijdâ šoddâm historjást muštâleh Uáddivei tâlvisiijdpääihih, moh láá lamaš kiävtust maŋešryevdipaajeest 1600-lovo räi. Meid Äijihsuollust toohum uhrekávnuseh äigiduveh siämmáá äigikooskân.

Uáddiveejeest tâlvisiijdâ sirdâšui 1600-lovvoost Stuurâ Piälbáájäävrân, kuus huksejui Piälbáájäävri vuossâmuš kirkko ive 1646. Anarâšâi varriistâlmân lohtaseijee kesipääihih lijjii táválávt Aanaarjäävri suoluin tâi njaargâin, main ulmuuh ellii kyeli- já loddepivdoin. Tâlvipääihih lijjii sisenâmist uccâ jávrai riddoin, moin lâi fálusist puáldimnuorâ sehe jäävvil. Kuávlu varriistâlmist muštâl Piälbáájäävri kirkkokieddi lasseen Sâdisuolluu kesipäikki, mon ässei tâlvipäikki lâi Uáddiveejeest. Piälbáájäävri kirkkokieddi lii siäilum ärbivyehibiotoppin.

Aanaar markkân lii šoddâm kuuloolđ šiev jotteemohtâvuodâ paaldân Juvduu njäálmán. Tááláá kirkkosiijdâ kuávlun huksejii kirho já kirkkotuuvviđd ive 1884. Kirkkosijdâ tuššâdui nube maailmsuádi loopâst ive 1944, já siijdâ táálâš huksiittâsvuáđu oovdâst suádimanŋasâš huksimäärbi. Enâduv tááhust kirkkosijdâ lii viehâ vye-

ligâš, mut ton sajadâh ovdâhistorjállâš aassâmsaajeest Juvduu njäalmist lahta tom čovgâsávt enâdâhkuávlv historjállâš enâdâhân. Markkânist lii ive 1998 lehâstum Sijdâ, mast tuáimá Sämimuseo sehe Meccihaldâtâs Paje-Laapi luándukuávdâš. Siijdâ ohtâvuodâst lii olgomuseo, mii čáittá sâmmilâš huksimäärbi já iäláttâsâid.

Enâdâhkuávlv kulá kyevti palgâs, Pänituoddâr já Mudusjäävri palgâsij kuávlun. Palgâsij räáji jotá Juvduu miel. Juvduvpiállâ–Aanaarjäävri já Piágguáiváá kuávlv lii Pänituoddâr palgâs tehálumos tálvikuáttumkuávlv, já palgâs merhâšitteemus pygálusâidi lii ucánjáhháá enâdâhkuávlv ulguubeln Tupeväärist. Ocomáá kuávlv kulá pelestis Mudusjäävri palgâs tehálumosâid tálvikuáttumkuávlv. Puásuítuálu paaldâst kuávlv tehâlâš iäláttâs lii kuhháá lamaš tuurism.

Enâdâhkuávlust láá kyehti vâldikodálávt merhâšittee huksejum kulttuurpirrâs, Piälbáájäävri kirkko já Äijihsuálui. Kirkkosajeest, mon ärbí olá kidâ 1600-lovo räi, lii ive 1760 valmâštum Piälbáájäävri meccikirkko. Tot lii Paje-Laapi puárâsumos huksiittâs, mon tuárispiälâsâš sajadâh piäluštij tom tuššâmist nube maailmsuádist. Kirho lunne lii lamaš puáris tálvisijdâ lasseen markkânsaje, aalmugtupe, talli, naavit sehe pappâl. Lasseen kirkkokiedi ohtâvuodâst láá muáddi 1960-lovvoost uddâsist huksejum kirkkotuve. Äijihsuálui lii pelestis tobdos, vijdâht palvâlum já kunnijâttum anarâšâi palvâlemsaje.

Enâdâhkove

Aanaarjäävri já Juvduu enâduvâid haaldâš vijdes Aanaarjäävri, mon tobdosumos eennâmmerrkkâ lii Äijihsuálui Äijihjoorjâ nuorttâroobdâst. Suálui iäruttuvá kilomeetterij kiäčân eromâš, ciäguš häämis keezild. Källesuolluu taavaabeln lii njuáiduslágân Hävdiennâmsuálui, mon vuoddâsijd láá ferttim aagij miel suojalid eroosiost.

Juvduu njáálmán šoddâm Aanaar kirkkosijdâ viestârbiäláá enâduvâst čuácá čaalman Ocomâš, mii uáinoo kuhâs jyehi kulij Aanaar aldandijn. Juvduuvuonâ taavaabeln paijaan jurbâčokkâsâš, páhtáas Cyerinjargâ, já ton taavaabeln kiädgâás Kálguvääri. Ton viestâr- já taavaabeln lii jienâääigi mušton uccâ jávrâi já ämmirmoreenij koške kuolbânân šoddâm mosaiik, mast láá valjeest siirdâloigiittuvah. Piälbáájäävri tavenuorttâridooost lii päljis kieddi, mon taavaabeln lii suáhivyevidi siste puáris ristâkirkko stapâlijnis.

Aanaar kirkkosijdâ aassâm lii hámâšum čuolmâsajan, mast juuhâ, jávri já tääl meid maadijeh kuáhtájeh. Juvduu njäálmi kuábbáá-uv pelni láá siijdâ stuárâamusah huksiittâsah, Sijdâ, puáris já uddâ škovlâ sehe Säämi kulttuurkuávdâš Sajos. Aanaar markkân enâdâhkove lii áávuš, já sijdâaassâm leevvân vijdes kuávlun. Iänááš uási markkân tááluin láá huksejum soodij maŋa. Enâdâhkuávlv puárâsumos huksimvuáđu já aassâm-kiedih kávnajeh markkân lasseen Juvduu riddoost, Nikulanperäst já Čuárvinjaargâ maadij piállâst. Kirkkoriddoost, Uáddiveinjäálmist, Vyeppenjaargâst já Juvduu paijeel mannee šalde alne lekkâseh ovdâsteijee uáinuseh Aanaarjáávrân.

Árvutahheeh

Aanaarjäävri já Juvduu enâduvah spejâlisteh maangâkulttuurlâš kirkkosijdâ historjá ain keđgiäägi arâhumos asâmist onnáá peeivi räi. Kuávlv lii anarâškulttuur tááhust uáli merhâšittee, já tobbeen láá maangah historjállávt mávsulâš čuosâttuvah. Taah láá ovdâmerkân puáris tálvisiijdah, Piälbáájäävri kirkko kiedijnis, Äijihsuálui já ovdâhistorjálliih aassâmsajeh. Kuávlv luánduáárvuh sehe ávuš jávriuáinusij já taid robdâstittee väri- já tuodârkuávlui enâdâháárvuh láá huamášitteh.

Toovlášpasáttâsregisterân merkkejum čuosâttuvah: 34 čuosâttuvâd

Vâldikodálávt merhâšittee huksejum kulttuurpirrâseh: Anarâšâi varriistállâm tálvi- já kesipääihih (Piälbáájäävri); Sieidipääihih (Äijihsuálui)

Mávsulâš ärbivyehibiotoopeh: Piälbáájäävri meccikirkko

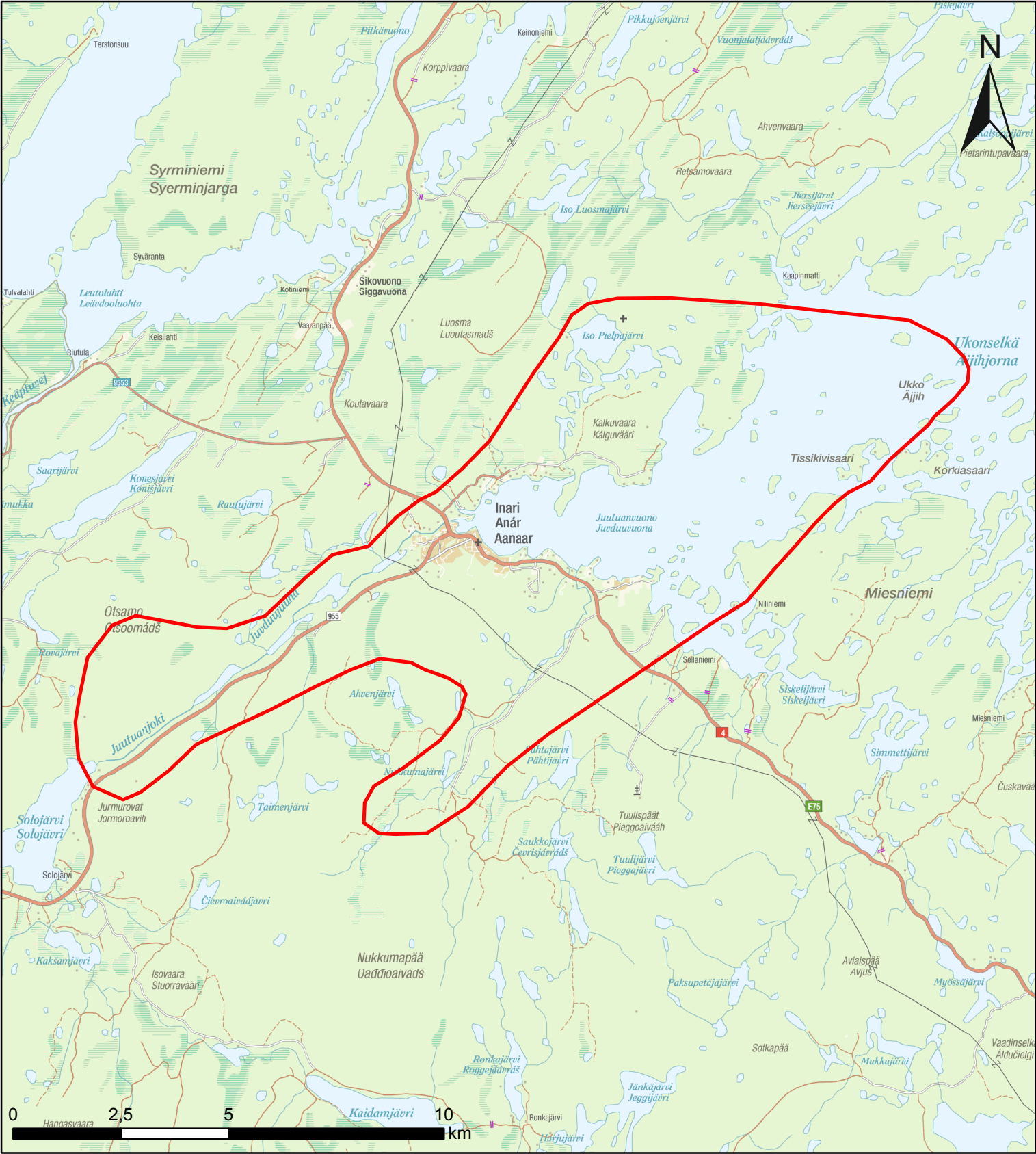
RSO Ridoisuojâlemohjelm: Aanaar

KUS Kuoškâisuojâlemavvâin suojâlum čácáduvah: Juvduu já ton paajaapiälááh čácáduvah

FI Natura 2000 -viärmádâhân kullee kuávluh: Aanaarjäävri

Aanaarjäävri já Juvduu enâduvah

Kieldâ: Aanaar
Eennâmkode: Lappi

 Vâldikodalâvt mávsulij enâdâhkuávlui raijimiävtuttâs 2015

Käärt: Tapio Heikkilä

171. Aanarjääu'r da Juutuanjoogg kue'stelm

Aanarjääu'r da Juutuanjoogg kue'stelm suei'mkrâ'stte Viöstâr-Aanar historla lappisiid da Aanar ceerkavsiid ouddnem keä'dgğääi'jest tån peivva. Vu'vdd lij mie'ldd ođđån päi'kķen vā'lddkāāddlānji ārvvsi'žžen kue'stelmvu'vdden. Vouda kuulli Pielpajääu'r ceerkav ķee'ddines lij mādđkāāddlānji ārvvsaž kue'stelmvuei'nelm.

Mādđkā'dd	Lappi
Kā'dd	Aanar
Kue'stelm-mādđkā'dd	Puāšštāâ'vv–Lappi
Kue'stelmvu'vdd	Aanarjääu'r vu'vdd
Vu'vddšōrrādvuōtt	10 722 ha, ko'st leäuš da äävas jie'ğğ: 288 ha mādđtāällvu'u'd: 24 ha mie'cc di äävas ķiālgkuālvvi da ka'llimāādd: 6 328 ha rajjum vu'u'd: 217 ha čāā'ccvu'u'd: 3 865 ha

Luâtnallšemvuõd

Šâaddte'm Aanarjäu'rr lij Lää'ddjânnam kuälmten šuurmöš jäu'rr, koon kää'pp lij šöddâm nu'tt 70 miljoon ee'kked mânia maddköör vuäjeen. Jäu'rr lij veeidasvuõdeld pâ'jjel dohat kilomettarčökk-köösk, da tön šuurmöščinjälvuõtt lij 92 mettred. Aanarjäu'rest liä vâä'lljest vaiddâz jöörj da 3 318 suõl'lu, kook tuejje jäu'rrkue'stlmest vaajtöõlli da jii'jjeslei'mmjem. Jääu'r vuärjälbeä'lnn liä redderaazz, kook liä šöddâm jiõnjäai'j mânia määd'pâ'jnummuž kâ'nnjldöveen jäu'rrkää'v.

Jiõnjäai'j lopp-pooddâst Aanarjäu'rr lij leämmaž Jiõnjmiâr luhtt. Änn'jõžäai'j Aanarjäu'rr kâlgg Jiõnjmie're Paaččjoogg mie'ldd. Jääu'r oo'le vaajtöõllâmkööskk lij Paaččjoogg räa'jtummšest šöddâm pâ'jjel kue'htt mettar, ns. nu'tt ööut mettar jääu'r luädla vaajtöõllâmkööskk šöörab. Šuurâst öölâžvaajtöõllmöžžâst šöddi čää'cceroosio lij kâaggam vuu'd vuõddâsreeddid viökkšöövee'l, leä'sa moren- da ka'llireeddid čää'ccoo'le vaajtöõllmöš lij kuäddam miälggad uu'cceld kiõijid.

Aanarjäu'rra kâ'lgge määng joogg da vuāju, koin samai ärvvsaž da kuästtee'jin lij Aanar ceerkavsiid čöõd kolggi Juutuajokk. Töt vuäžž aalg Lemmenjooggâst, Vâ'skkjooggâst, Kaamasjooggâst da Menesjooggâst, koi čää'žž kâ'lgge jo'kke Solojäu'r mie'ldd. Vuõllsest Juutuajooggâst liä mängg kuõškkvuässöõžž da sâvvan, da tön luõsskue'llnäa'll lij maa'zzlâ'sttam aazztöõžž jokknjälmma ju'n ouddhistoorlain äai'j pooddin. Juutua vuu'd luânddee joogg lâä'ssen 419 mettar miârroo'le pâäibeälla kaggöõtti Otsamotuõddâr di še Aanar ceerkavsiid reu'nn'jeei vue'llgab Juutuavää'rr.

Aanarjäu'r ceäknallšem reedd liä vuei'vvää'sšest šlaajte'mes maddaunnâz da ka'lli. Juutuanjoogg njää'lmest di še Nukkumajoogg njää'lm jiõnjäiggsa deltavuu'dest liä vaiddâz vuõddâspäai'k. Še Ukonjöörijâst âârri Äu'ddmäddsuâl lij maddvuädald vuõddâz. Pielpajäu'r–Vaahtorivuõn (Fattervuonon) vuu'dest lij maddkäädlânji ärvvsi'žžen meä'rtöllum ču'lpmmorenke'dd. Ka'llivuädald vu'vdd lij vuei'vvää'sšest granaatti-kordieriittigneis, leä'sa kue'stelmvuu'd viõstârbeä'lnn da Pielpajäu'r vuu'dest liä še kvartsidioriitti. Aanarjäu'r kue'stlmest čiolggsânji jeerreei ceäknallšem Ukonsuâl lij öu'ddel jiõnjäai'j šöddâm čuõmârdöövvtöskuõdts.

Aanarjäu'r pirrös lij vuei'vvää'sšest kää'skes le'be njuäcklvös kiälgkuälvvi, koon vuäddräa'zz šâdd ijsâsravvvin tönnsin. Juutua lu'nn liä paai'ki paai'ki vä'ljporrmöšla reddleäuš da suu'pprâä. Otsamotuõddâr laakk lij muõrte'mes še'snmädd, ko'st šâ'dde hää'rves idänkeulankârki (nuõrtinjuu'nnkie'jj). Ukonsuõl'lu šâaddte'mes ka'llisuâl'l'jest räa'ssvuõtt lij väännbeällsaž, leä'sa suâl'l'jest âârri jeäkkal peitem skuõri da ka'lliluõ'ddtöõggi u'ccäimmöõžžâst šâ'dde seeu'terkättöõžžin ka'llisannja da kiõggnjuõl. Aanarjäu'r lij jäälaišlai mie'ldd vää'nes suei'nnjäu'rršlai jäu'rr, ko'st liä kuuitâg vâä'llj luõsskue'llnäa'l.

Kulttuurnallšemvuõd

Kue'stelmvuu'dest toobdât vâä'llj 30 ouddhistoorla le'be histoorla äai'j tuu'ljöžpaažztöspäi'kked. Töin pukin tääbdjummuž liä Nukkumajoogg tä'lvvsiidi päai'k, Pielpajäu'r ceerkavke'dd da äu'ddmäddsuõl'lu di še vuä'mm aanarsä'mmlai čuä'rvvkää'rd Ukonsuâl, Otsamo da Kalkuvää'r. Še Aanar ceerkavsiidâst âârri mu'zei- da luätköösköš Siida vuu'dest da Vuõ'ppjest liä kaunnâm veeidasvaaldšee'm da kuu'kk äiggsi'žžen õnnum jâlstešsâa'jid. Aanarkää'dd tu'tkkeemin jâlstešsâa'jin puärrsummus lij Siida vuu'd jâlstešsâa'jj. To'ben tuejjuum käunnaz liä nu'tt 10 000 ekksa vuä'mes.

Aanarjäu'r pirrös lij aanarsä'mmlai ä'rbbvuõdlaž jâlstemvu'vdd, ko'st liä jeällam kue'l šee'lee'l, mie'cstummušim da mä'nglest še puäžž- da skootthäidin. Kue'stelmvuu'd tää'rkmöõžž kue'llšeellemvu'u'd liä leämmaž Juutuajokk da Aanarjäu'r vuõni reedd. Kee'mm Lappibeälla kuulli Aanar lappisijdd juäkköõdi Nuõrti-Aanar da Viõstâr-Aanar siidid. Aanar siid häämm'mummuž histoorâst mainsteei Nukkumajoogg tä'lvvsijddpäai'k, kook liä leämmaž ää'nnemnalla mäâjkörsru'vddäai'jest 1600-lokk. Še Ukonsuâl'l'jest tuejjuum sviiččkäunnaz sâ'dde seämma äi'gkõ'skke.

Nukkumajooggâst tä'lvvsijdd sii'rdi 1600-lääggast Jõnn Pielpajäu'rra, koozz rä'jješ Pielpajäu'r vuõssmöš ceerkav ee'jjest 1646. Aanarsä'mmlai ekksažsirddu, varrimö'sše, öhtteei kie'sspäai'k le'jje täujja Aanarjäu'r suõl'luin le'be njaargin, koin jie'lleš kue'lid šee'lee'l da lâä'ddid šee'lee'l. Tä'lvvpäai'k le'jje sizzmäddast uu'cci jääu'ri reeddin, koin le'jje vuäžžamnalla puälddem-muõr di še jeäkkal. Vuu'd ekksažse'rddmest maa-inast Pielpajäu'r ceerkavke'dd lâä'ssen Säisuõl'lu kie'sspäi'kk, koon jâlste'e'ji tä'lvvpäi'kk leäi Nukkumajooggâst. Pielpajäu'r ceerkavke'dd lij seillam ä'rbbvuõttbiotooppnân.

Aanar ceerkavsiidd lij šoddâm siõmmnai siõmnai pue'ri jâä'ttemkeäini luzz Juutuanjoogg njälmma. Änn'jõž ceerkavsiid voutda ra'jješ ceerkav da ceerkavpõõrteid ee'jjest 1884. Ceerkavsiid hiävtēš nuu'bb jõnn vääin looppâst ee'jj1944, da siid änn'jõž raajõsnää'll e'tkkað vääinmaññsa raajõsä'rbbvuõð. Kue'stelmnâ'llsânji ceerkavsiidd lij miälggad õõlgtē'm, leä'sa tōn päi'kk ouddhistoorlain jâlstempäai'kest Juutuajoogg njää'lmešt õhtad tōn kiidsânji kue'stelmvuu'd histoorla kue'stlma. Ceerkavsiidâst lij ee'jjest 1998 äävuum Siida, ko'st tuäimmje Sää'mmu'zei di še Meä'cchalltõõzz Pä'jj-Lappi luätkõõskõs. Siida õhtvuõðâst lij sää'm raajõsä'rbbvuõð da jie'llemvue'jjid čuä'jteei älgmu'zei.

Kue'stelmvu'vdd kollai kuei't paalgâskâä'dd, Pää'ntuõddâr da Muddusjääu'r paalgâskoo'ddi voutda. Paalgâskâä'dd raajj jâätt Juutuanjoogg čõðð. Juutuavaard–Aanarjääu'r da Tuulisvuei'v vu'vdd lij Pää'ntuõddâr paalgâskâä'dd tää'rkmõš tä'lvv-ve'stemvu'vdd, da paalgâskâä'dd miärkkteei pikalõsäidd lij siõmmna kue'stelmvuu'd äälgbeä'lnn Tupavää'rest. Otsamo vu'vdd kollai peä'lest Muddusjääu'r paalgâskâä'dd tää'rkmõžžid tä'lvv-ve'stemvu'vddid. Puäzghäädin seämma ääi'j vue'kkâ'ttem vuu'd kuästteei da tää'rkes jie'llemvue'kk lij leämmaž kuu'kk ääi'j turismm.

Kue'stelmvu'dest liä kue'htt vä'lddkääddlânji miärkkteei rajjum kulttuurpirrõõzz, Pielpajääu'r ceerkav da Ukonsuäl. 1600-lääggast a'rbbjõðvvâm ceerkavpäai'kest äärrî ee'jjest 1760 valmmštõðvvâm Pielpajääu'r poostjännamlažceerkav lij Pä'jj-Lappi puärrsummus raajõs, koon čärrsaž päi'kk peälšti tōn präppummšest nuu'bb jõnn vääin poodd. Ceerkav ä'rnn lij leämmaž vuä'mm tä'lvvsiid lää'ssen jeärmaḡpäi'kk, na-roodpõõrtâž, ställj, nää'vet di še paapp-päi'kk. Lää'ssen ceerkavsiid õhtvuõðâst liä muä'dd 1960-looggâst o'ddest rajjum ceerkavpõõrte. Ukonsuäl lij peä'lest tobddum, veiddsânji palvvum da ci'stjüm aanarsä'mmlai čuä'rvvkä'rdd.

Kue'stelmkartt

Aanarjääu'r da Juutuajoogg kue'stlmid vaaldaš veiddsõs Aanarjäu'r, koon pukin peäggum mädmeärkk lij Ukonsuäl Ukonjõõrñ nuõrtiläädast. Suäl jeärasm kilomeetri keäčča jii'jjesnallšee'm, ceäknallšee'm ää'blkes diõtt. Ka'llisuõ'l'lu tää'vbeä'lnn lij lue'vesnallšem Äu'ddmädusuäl koon vuõddasreedid liä jõuddam ääi'ji jâä'deen suõjjeed eroosioin.

Juutuajoogg njälmma šoddâm Aanar ceerkavsiid viõstârbeä'lnn kue'stelm kiddyäklõssân ä'blkâst Otsamo-tuõddâr, kää'tt kuästtai kookkas jee'res ärra Aanar älddneškue'tteen. Juutuavuõn tää'vläädast käggäätt ču'lp, ka'lljaž Pä'httnjargg, da tōn tää'vbeä'lnn keädggai Kalkuvää'r. Kalkuvää'r viõstâr- da tää'vbeä'lnn lij jiõññäi'j mošttañ uu'cces jääu'ri da ču'lpmoreeni käškksa kiälgkuälvluoõttu häämmem mosaiikki, ko'st liä vää'lljest se'rddemkeä'dgḡčuä'gḡ. Pielpajääu'r ääppalreedast lij jõ'lgges ke'dd, koon tää'vläädast lij sue'jji pirreem vuä'mm risttceerkav keäll-jue'ljines.

Aanar ceerkavsiid aaztõs lij ää'blõðvvâm čuõlmpäikka, ko'st jock, jäu'r da änn'jõžpoodd še kruunčuõkku teivva. Juutuanjoogg njää'lm kuhttu beä'lnn liä siid šuurmõõzz raajõõzz, Siida, vuä'mm de odd škooul di še Sää'mkulttuurkõõskõs Sajos. Aanar siid kue'stelmkartt lij veeidas, da sijddaaztõs leävvann vaidds voutda. Vä'lddvu'e'ss ceerkavsiid raajõõzzin lij rajjum vääini mähñ. Kue'stelmvuu'd puärrsummus raajõsnää'l da jâlstemkee'dd käunn'je ceerkavsiid lää'ssen Juutuanjoogg reeddin, Nikulapuäšš da Čuä'rvvnjäärgčuõkku kuähñsest. Ceerkavreedast, Nukkumajokknjää'lm beä'lnn, Vuõ'ppinjaargâst da Juutuanjoogg pääitei moostast ävvne ee'ttkei kuästmmõžž Aanarjäu'ra.

Ärvvraaji

Aanarjääu'r da Juutuanjoogg kue'stelm suei'mkrâ'ste määngkulttuursa ceerkavsiid histoor päi'keä'dgḡäi'j ouddäi'j jâlstumšest änn'jõžpo'dde. Vu'vdd lij aanarsää'mkulttuur määinest samai pri'meärlaž, da to'ben liä määhñ histoorlânji ärvvsa päai'k. Täk liä ouddm. vuä'mm tä'lvvsiid, Pielpajääu'r ceerkav ke'ddines, Ukonsuäl da ouddhistoorla jâlstemšäi. Vuu'd luättäärvi di še vaiddsai jäu'rkuästtmõžž da tõid reu'nn'jeei vää'r- da tuõddârvuu'di kue'stelmnallšee'm äärv liä samai ärvvsa.

Tuu'ljõžpaažtõsregisteera mie'rkkuum päai'k: 34 päi'kked

Vä'lddkääddlânji miärkkteei rajjum kulttuurpirrõõzz: Aanarsä'mmlai ekksažse'rddem tä'lvv- da kie'ssjâlstemšäi (Pielpajäu'r); Pälvvkeä'dgḡpäai'k (Ukonsuäl)

Ärvvsa ä'rbbvuõttbiotooppi: Pielpajääu'r poostjânnmamceerkav

RSO (RSP) Reddsuõjjeemprogramm: Aanar

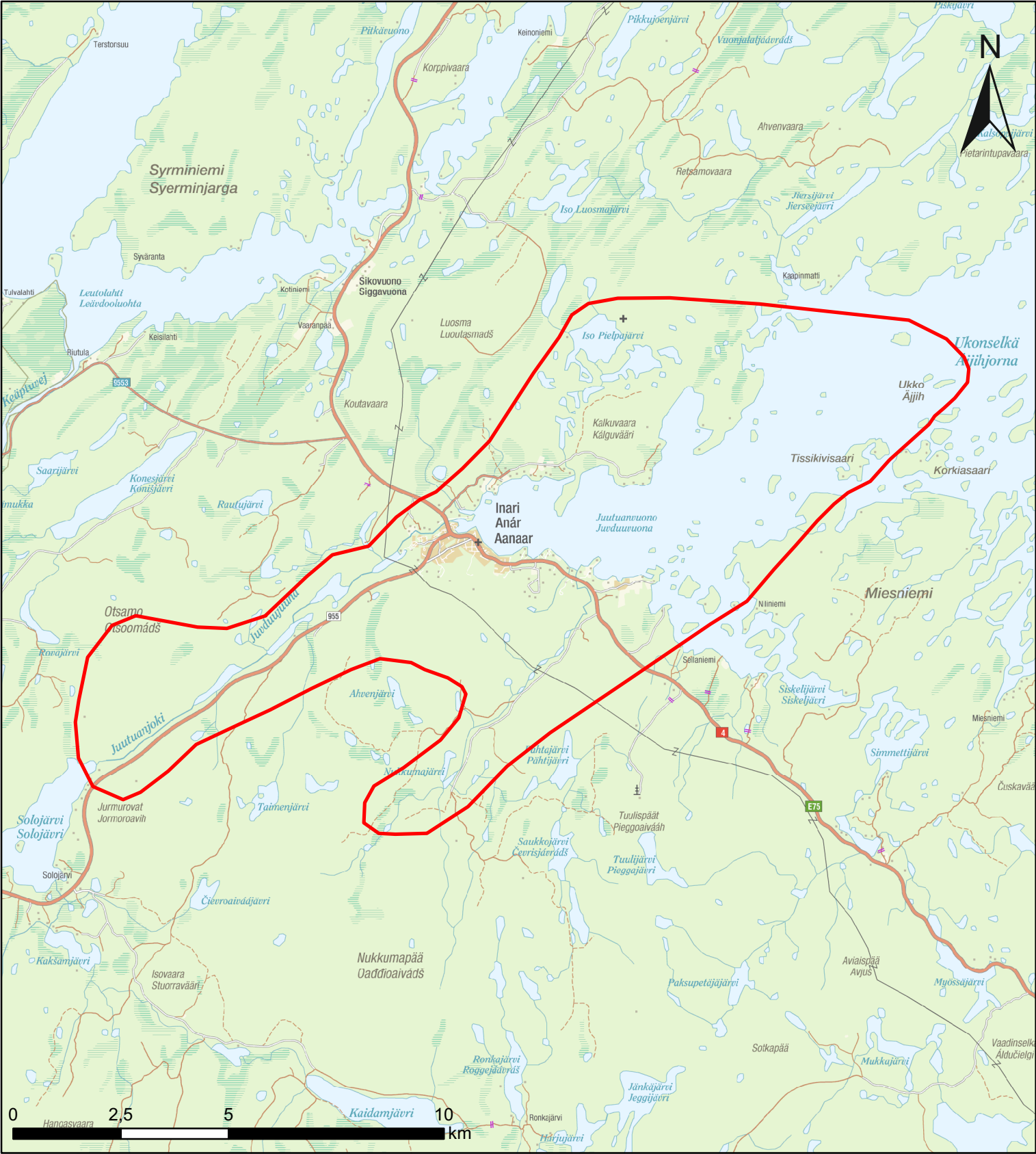
KOS (KUS) Kuõškksuõjjeemlää'jjin suõjjuum čä'ccõõzz: Juutuajokk da tõn pâ'jjipeäla čä'ccõõzz

FI Natura 2000 -säi'mmõ'sse kolljeei vuu'd: Aanarjäu'rr

Teâđ occum 26.5.2015

Aanarjääu'r da Juutuanjoogg kue'stelm

Kå'dd: Aanar
Mäddkå'dd: Lappi

 Vä'lddkåäddlânji ärvvsai kue'stelmvuu'di rajjösehtdös 2015

Kuva: Eija Ojanlatva

172. Ukonjärven ja Myössäjärven maisemat

Ukonjärven ja Myössäjärven maisemat ovat karunkaunista kirkasvetisen Inarijärven luonnonmaisemaa, joka on saamelaiskulttuurin kannalta arvokasta. Alue on ehdolla uutena kohteena valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi.

Maakunta	Lappi
Kunta	Inari
Maisemamaakunta	Peräpohjola–Lappi
Maisemaseutu	Inarijärven seutu
Pinta-ala	5 594 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 26 ha maatalousalueita: 0 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 3 579 ha rakennettuja alueita: 74 ha vesialueita: 1 916 ha

Luonnonpiirteet

Ukonjärven ja Myössjärven maisemat sijaitsevat Inarjärven eteläpuolen sirpaleisessa ja korkokuvaltaan vaihtelevassa maastossa. Alueen runkona on pitkää lahtea muistuttava luode-kaakkosuuntainen Ukonjärvi, jonka ympärillä metsäiset ja jyrkkärinteiset vaarat kohoavat noin 150 metrin korkeuteen. Ukonjärven ja Myössjärven maisemissa näkyy paljon jääkauden jälkiä, kuten valtavia siirtolohkareita ja louhikkoja. Maisema-alueen maaperä koostuu moreenista, mutta alueella on myös paljon kalliomaata ja avokallioita. Kallio-perältään alue kuuluu Lapin granuliittikompleksiin ja muodostuu pääosin granaatti-kordieriittigneissistä. Maisema-alueen pohjoisraja myötäilee kaakko-luoteissuuntaista murreta.

Maisema-aluetta peittää pääosin kuiva ja karu mäntymetsä. Järvien saarilla on laajoja avokivikkoja, joissa kasvaa vain jäkälää tai sammalta. Ukonjärven pohjoispuolella sijaitsevan Myössjärven ympäristö on tunnettu aarniometsäalueestaan, ja siellä kasvavat Fennoskandian vanhimmat männyt. Myössjärvellä sijaitsee myös Karhunpesäkivi, Suomen suurin ja tunnetuin tafoni. Karhunpesäkivi on valtaisa granuliittilohkare, jonka sisätilaan on rapautumisen ja säänvaihteluiden vuoksi syntynyt noin kolme metriä korkea ja neljä neliometriä laaja luola. Luolan katossa rapautumisen jäljet näkyvät pyöreinä kuoppamaisina koloina. Luolaan liittyy tarina, jonka mukaan paikallinen mies oli etsinyt suojaa huonolla ilmalla ja löytänyt luolan. Herätesään hän oli huomannut nukkuvansa karhun kainalossa.

Alueen järvet laskevat Inarjärveen. Ukonjärven erottaa Inarjärven suuresta selästä Ukko-niminen saari, jonka etelä- ja pohjoispäässä on kapea salmi. Niistä pohjoisempaa pitkin kulkee venereitti. Vesistöluonnoltaan järvet ovat karuja ja luonteeltaan erämaisia. Ukonjärven ja Koskivuonon kaakkoisrannoilla on suhteellisen tiheää loma-asutusta.

Kulttuuripiirteet

Ukonjärven ja Myössjärven maisema-alueelta tunnetaan tällä hetkellä seitsemän muinaisjäännöskohdetta. Alueella on sijainnut useampia kohteita, mutta niitä on tuhoutunut järven rantojen kulumisen ja Rahajärven voimalaitoksen rakentamisen myötä. Rahajärven voimala sijaitsee Rahajärven ja Ukonjärven välisen Kirakkakönkään tuntumassa matalalla kannaksella, jolta on löytynyt pyyntikuoppia. Rahajärven pinta kätkee alleen useita kivikautisia asuinpaikkoja.

Ukonjärven seutu on saamelaiskulttuurin kannalta arvokasta. Vanhaan uskontoon liittyvät Ukonjärvi, Ukko ja Akku muodostavat inarinsaamelaiselle kulttuurille tärkeän kokonaisuuden. Ukonjärven Ukon merkitykseen ja pyhyyteen viittaa erityisesti sen vanha nimitys Pasmusjärvi (> Pasemusjärvi eli Pyhinjärvi). Tämä nimi oli käytössä vielä noin 200 vuotta sitten. Ukko ja Akku on mainittu useissa historiallisissa lähteissä inarinsaamelaisten uhripaikkoina, ja vuonna 2007 Ukko-saarelta löytyi arkeologisten tutkimusten perusteella 1100–1400-luvuille ajoittuva uhripaikka. Lisäksi Konesniemen pohjoiskärjessä sijaitsee rantavedessä kolmen pienemmän kiven päällä Päällyskivi, eli tunnetummin Päiviön tai Päiviö Vuolabin kivi, johon liittyy inarinsaamelaista perinnetietoa ja tarinoita.

Ukonjärven kaakkoisrannalla on inarinsaamelaisten vuotuismuuttoon liittyvä talvipaikka, Morottajankenttä, jossa on sijainnut Morottaja-suvun talvitupa. Suvun kesäpaikka, jonne varrittiin keväällä, sijaitsee Ivalojo-kisuun Joensuunkenttäsaarella noin viisi kilometriä talvikentästä itäkoilliseen. Hämähäkkiiniemen eteläkärjestä on löydetty pienialainen kenttä, jonka asukkaista tai historiasta ei ole säilynyt tarkempia tietoja.

Ukonjärven alue on nykyistä poronhoidon maisemaa, jossa kulkee tärkeitä tokankuljetusreittejä. Ukonjärven eteläpuolella sijaitsevan Sovintovaaran lounaispuolella sijaitsee Ivalon paliskunnan Vittakurun erotusaita, jolle Inarjärveltä kerätyt porotokat kuljetetaan Ukonjärven eteläosasta, Rahajärvenkaidan eteläpuolitse. Ukonjärven luoteiskulmasta tokka viedään puolestaan Hammastunturin paliskunnan Tupavaaran aidalle.

Alueen järvien ympäristöstä löytyy myös Lapin sodan jälkiä. Myössjärvi muodosti sodan aikana asemapaikan, jonka etelärannalla sijaitsivat suomalaisten ja pohjoisrannalla saksalaisten asemat. Karhunpesävaarasta löytyy yhä saksalaisten kaivamia poteroita ja erilaisia rakenteita. Myös Ukonjärven pohjoispäässä on jälkiä saksalaisten asemapaikasta.

Maisema-alueen nuorempi rakennuskerrostuma liittyy ensisijaisesti matkailuelinkeinoon ja loma-asutukseen. Ukonjärven länsirantaa ja Myössjärven itärantaa myötäilevä Valtatie 4 on matkailijoiden suosiossa, ja Karhunpesäkivestä on kehittynyt suosittu matkailukohde parkkialueineen, polkurakenteineen ja kahviloineen. Sovintovaaran laella sijaitsee puolestaan näköalakahvila sekä Inarjärven elämästä kertova ulko- ja sisänäyt-

tely. Alueen vanhempaa matkailukerrostumaa edustavat Ukonjärven pohjoispuolella sijaitsevat vanhan keskikievarin jäännökset.

Maisemakuva

Ukonjärven ja Myössäjärven maisema-alue muodostaa yhden Valtatien 4:n kauneimmista osuuksista. Alueella kohtaavat kaksi hyvin erilaista maisemavyöhykettä, tunturiselänteen reuna-alue ja lähes merellinen Inarijärvi. Etelästä tultaessa maisema avautuu suoraan maantieltä Ukonjärvelle. Järven eteläpuolella kohoavan Sovintovaaran huipulta avautuu näkymä Inarijärven pienten, karujen saarten ja kirkasvetisten selkien muodostama mosaiikkiin. Vaaran laelta näkee myös länteen Rahajärvelle ja itään Ivalojoen suistoon. Ukonjärven eteläosassa on tiheää loma-asutusta, mutta järven länsirannalla on vain muutama rakennus.

Nelostie kulkee Ukonjärven länsilaidalla aina sen pohjoispäähän saakka, josta se johtaa Myössäjärvelle. Valtatien itäpuolella kohoavat jyrkkäpiirteinen Rahajärvenkaita ja Vaadinselkä, länsipuolella avautuu puolestaan Ukonjärven karu järvimaisema pienine louhikkaisine saarineen. Järven koillisosassa maisemaa hallitsee inarinsaamelaisten vanha palvospaikka, pyöreälakinen Akku-vaara. Akun laen ja vesistöjen välinen kivi- ja louhikkopelto on erittäin vaikeakulkuinen.

Toinen inarinsaamelaisten palvospaikka, Ukko-niminen saari, erottaa Ukonjärven Inarijärvestä. Ukon eteläosassa on jyrkkä kallioseinämä, jonka ympäristössä on useiden metrien korkuisia siirtolohkareita. Saaren pohjoisosa on loivapiirteinen, rehevä ja kostea. Ukonjärven karunjylhät maisemat jatkuvat Myössäjärven ja Karhunpesävaaran ympäristössä. Karhunpesävaaran itäpuolella sijaitsevat matalat, kirkasvetiset lompotot näkyvät valtatielle. Myössäjärven rannat ovat kiviset. Järven kaakkoisrannalla kohoaa kallioseinämäinen, jyhkeä Myössäjärvenpakka. Karhunpesävaaran kainalossa on kahvila, josta nousevat puiset portaat vaaran laelle ja sen rinteen erikoiselle rapautumiskalonahtävyydelle, Karhunpesäkivelle.

Arviointi

Ukonjärven ja Myössäjärven maisema-alueella on monikerroksisia kulttuurisia ja historiallisia merkityksiä, jotka kertovat inarinsaamelaisesta kulttuurista ja sen eri vaiheista. Ukonjärvi muodostaa Ukon ja Akun kanssa saamelaisten vanhasta uskonnosta kertovan arvokkaan kokonaisuuden. Ukko-saarella on sijainnut uhripaikka. Myössäjärven alueella on Suomen suurin tafoni sekä koko Fennoskandian vanhimmat männyt. Ukonjärven ja Myössäjärven välinen tieosuus on maisemallisesti vaikuttava, ja tien varrelta sekä vaarojen lakialueilta aukeavat näkymät Inarijärvelle ja sen ympäristöön ovat huomattavan edustavia.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 9 kohdetta

RSO Rantojensuojeluohjelma: Inari

KOS Koskiensuojelulailla suojellut vesistöt: Ivalojoen vesistö

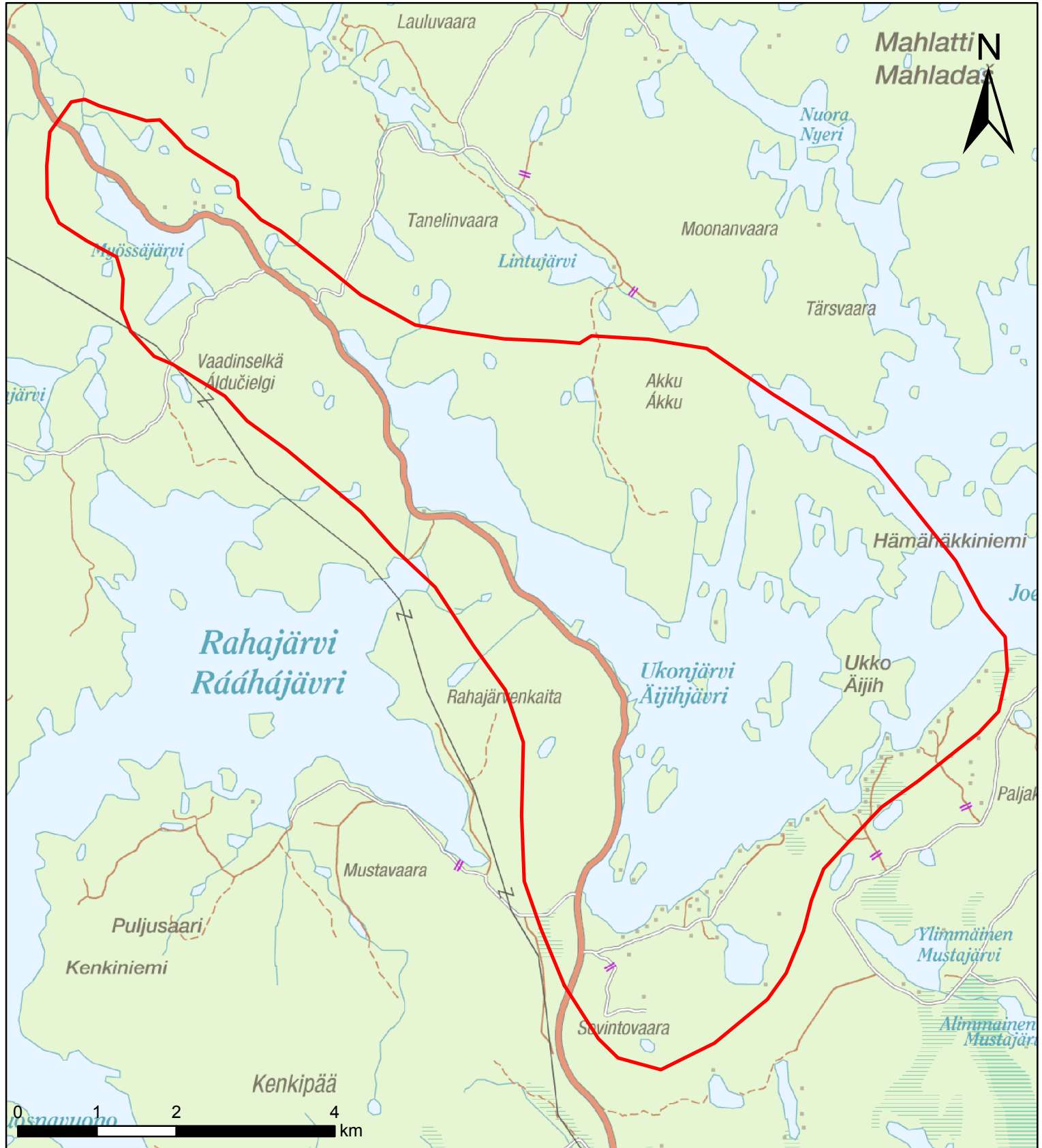
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Inarijärvi

Tiedot haettu 26.5.2015

Ukonjärven ja Myössäjärven maisemat

Kunta: Inari

Maakunta: Lappi

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Čuovgagovva: Eija Ojanlatva

172. Ádjájávrrí ja Muoisejávrrí duovdagat

Ádjájávrrí ja Muoisejávrrí duovdagat leat guorbačáppa šerresčázát Anárjávrrí luondduduovdda, mii lea sámekultuvrra dáfus árvvolaš. Guovlu lea evttohuvvon ođđa čuozáhahkan riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlun.

Eanagoddi	Lappi
Gielda	Anár
Duovddaeaganoddi	Nuorta-Lappi–Lappi
Duovddaguovlu	Anárjávrrí guovlu
Viidodat	5 594 ha, mas lavttabáikkít ja jalges jeakkit: 26 ha eanadoalloguovllut: 0 ha vuovddit sihke jalga guolbanat ja bákteeatnamat: 3 579 ha huksejuvvon guovllut: 74 ha čáhceguovllut: 1 916 ha

Luondduešvuodát

Ádjájávrrí ja Muoisejávrrí duovdagat leat Anárjávrrí máttabeale moallolágán ja allodatgova dáfus molsašuddi duovdagis. Guovllu rungun lea guhkes luovtta sulastahtti davveoarje-máttanuortasullasaš Ádjájávrrí, man birra vuovdelágán ja ceakkovieltevárit badjánit sulaid 150 mehtera allodahkii. Ádjájávrrí ja Muoisejávrrí duovdagiin oidnojit olu jieknááiggi luottat, dego hirbmat sirdinlaiggahagat ja juovat. Duovddaguovllu eanavuodu vuodđun lea moreana, muhto guovllus leat maiddáí olu bákteeatnamat ja báljeslássát. Báktevuodu dáfus guovlu gullá Lappi granulihttakompleksii ja čoaggana eanaš granáhta-kordieragneaissas. Duovddaguovllu davvirádjá čuvoda máttanuorta-davveoarjesullasaš doajáhaga.

Duovddaguovllu gokčá eanaš goike ja guorba beahcevuovdi. Jávrriid sulluin leat viiddis rabasjuovat, main šaddet dušše jeahkálát dahje sámmálat. Ádjájávrrí davábeale Muoisejávrrí biras lea beakkán árdnavuovdeguovllusteaset, ja doppe šaddet Fennoskándia boarrásamos beazit. Muoisejávrris lea maiddáí Guovžžabeassegeadgi, Suoma stuorámus ja eanemus beakkán tafona. Guovžžabeassegeadgi lea hirbmat granulihttalaigguš, man sisa lea moallaneami ja dálkemolsašuvvama dihtii šaddan sulaid golbma mehtera alla ja njealje njealjehasmehtera viiddis hoallu. Hoalu gáhtus moallaneami luottat oidnojit jorba roggelágán gohpin. Hollui laktása máinnas, man mielde báikkálaš almmái lei ohcan suoji heajos dálkkis ja gávdnan hoalu. Lihkadettiin son lei fuobmán oadđán guovžža gaigŋiris.

Guovllu jávrrit golget Anárjávrrái. Ádjájávrrí earuha Anárjávrrí stuorra čielggis Äijih-nammasaš suolu, man mátta- ja davvegeažis lea seakka čoalbmi. Dain davibu bokte johtá fanasjohtolat. Čázádatluonddu dáfus jávrrit leat guorbasat ja luonddu dáfus meahcceanalágánat. Ádjájávrrí ja Guoikavuona máttanuortagáttiin lea oalle teahitis luopmoássan.

Kulturiešvuodát

Ádjájávrrí ja Muoisejávrrí duovddaguovllus dovdet dál čieža dološbázahusčuožáhaga. Guovllus leamašlan mánggat čuožáhagat, muhto dat leat duššan gáttiid gollama ja Rááhájávrrí fápmolágádusa huksema mielde. Rááhájávrrí fápmolágádus lea Rááhájávrrí ja Ádjájávrrí gaskasaš Geavŋnesguoikka lahkasiin vuollegaš guolbanis, gos leat gávdnon bivdorokkit. Ruhtajávrrí giera čiehká vuollásit mánggaid dološ ássanbáikkiid.

Ádjájávrrí guovlu lea sámekultuvrra dáfus árvvolaš. Boares oskui gullevaš Ádjájávrrí, Äijih ja Ákku dahket anáraškultuvrrí dehálaš oppalašvuoda. Ádjájávrrí Äijih mearkkašupmi ja bassivuhtii čujuha eandalii dan boares namma Basimušjávrrí, Pasemusjávrrí. Dát namma lei anus vel sulaid 200 jagi áigi. Äijih ja Ákku leat máinnašuvvon mánggain historjjálaš gálduin anáraččaid oaffaruššanbáikin, ja jagi 2007 Äijih-sullos gávdnui arkeologalaš dutkamušaid mielde 1100-1400-lohkui áiggi dáfus árvvoštallojuvvon oaffaruššanbáiki. Lassin Konišnjárgga davágeahčen lea gáddečázis golmma smávit geadggi alde Badjálassegeadgi, nappo oahppáseappot Beaivvi dahje Beaivvi Vuolába geadgi, masa laktása anáraš árbediehtu ja muitalusat.

Ádjájávrrí máttanuortagáttis lea anáraččaid jahkodatjohtimii gullevaš dálvebáiki, Morottajagieddi, gos leamašan Morottaja-soga dálvestohpu. Soga geassebáiki, gosa fárrejedje gidđat, lea Avviljoganjálmmi Gieddesullos sulaid vihttakilomehtera dálvegiettis nuortadavvenuortta guvlui. Heavdnenjárgga máttageažis lea gávdnon smávva gieddi, man ássiin dahje historjjás eai leat seilon dárkilut diedut.

Ádjájávrrí guovlu lea dálá boazodoalu duovdda, gos johten dehálaš ealuvuojehanmáđijat. Ádjájávrrí máttabeale Lihttuvári máttaoarjjabealde lea Avvila bálgosa Vittakuru bigálusgárdi, gosa Anárjávrris čohkkejuvvon boazoealut fievrreduvvojit Ádjájávrrí máttaoasis, Rááhájávrriskáiddi máttabeale. Ádjájávrrí davveoarječiegas eallu dolvojuvvo fas Bártneuođdara bálgosa Stohpovári gárdái

Guovllu jávrriid birrasis gávdnojit maiddáí Lappi soadi luottat. Muoisejávrris lei soadi áigge sajádatbáiki, man máttagáttis ledje suomelaččaid ja davvegáttis duiskalaččaid sajádagat. Guovžžabeasseváris leat duiskalaččaid roggan dáistalanrokkat ja earálágan ráhkadusat. Maiddáí Ádjájávrrí davágeahčen leat luottat duiskalaččaid sajádatbáikkis.

Duovddaguovllu nuorat ráhkadusgearddát laktása vuosttažettiin turismaealáhussii ja luopmoássamii. Ádjájávrrí oarjegátti ja Muoisejávrrí nuortagátti čuovvu Váldgeaidnu 4 lea mátkkálaččaide bivnnut, ja Guovžžabeassegeadgi lea ovdánan turismabáiki oktan bisánansajiin, bálggesráhkadusain ja kafeain. Lihttuvári alážis lea fas oainnuskafea sihke Anárjávrrí eallimis muitaleaddji olgo- ja sisčájáhus. Guovllu boarrásut turismagearddádaga ovddastit Ádjájávrrí davábeale boares guosseviesu bázahusat.

Duovddagovva

Ádjájávrrí ja Muoisejávrrí gaskasaš duovddaguovlu dahká ovttá Váldageainnu 4:a čábbámuš oasi. Guovllus deaivvadit guokte hui earálágan duovddaavádaga, duottarčielggi ravdaguvlu ja measta mearralágán Anárjávri. Máddin boadedettiin duovdda leahkkasa njuolga eanageainnus Ádjájávraí. Jávrrí máttabeale Lihttuvári čohkas leahkkasa oainnus Anárjávrrí smávva, guorba sulluid ja šerresčázát čilggiid dahkan mosaihkki. Vári alázis oaidná maiddá oarjjas Rááhájávraí ja nuorttas Avviljoga njálmádahkii. Ádjájávrrí máttaoasis lea tehtis luopmoássan, muhto jávrrí oarjegáttis lea dušše muhtun visti.

Njelješgeaidnu johtá Ádjájávrrí oarjeravddas gitta dan davágeahčái, gos dat doalvu Muoisejávraí. Váldageainnu nuorttabealde badjánit ceakkolágan Rááhájávrrskáidi ja Áldočielgi, oarjjabeale leahkkasa bealistis Ádjájávrrí guorba jávreduovdda smávva juovváí sulluidisguin. Jávrrí davvenuortaoasis duovdaga hálddaša anáraččaid boares bálvvosbáiki, Ákku-várri, mas lea jorba aláš. Ákku aláža ja čázadagaid gaskasaš geađe- ja juovvabealdu lea hui váttis johttit.

Nubbi anáraččaid bálvvosbáiki, Äijih-nammasaš suolu, earuha Ádjájávrrí Anárjávrris. Äijih máttaoasis lea ceakko bákteseidni, man birrasis lea mánggaid mehteriid alla sirdinlaiggastagat. Sullo davvegeahči lea njoaidдохámat, veahkkái ja lavttas. Ádjájávrrí guorbaroamššas duovdagat joatkašuvvet Muoisejávraí ja Guovžžabeassevári birrasis. Guovžžabeassevári nuorttabeale vuollegaš, šerresčázát luobbalat oidnojit váldgeidnui. Muoisejávrrí gáttit leat geađgái. Jávrrí máttanuortagáttis badjána bákteseidnelágán, šumppas Muoisejávrbáhkka. Guovžžabeassevári gaigniris lea kafea, gos vulget muorra ráhpat vári aláži ja dan vieltti earenoamáš moallananhoalloidnosii, Guovžžabeassegeađgái.

Árvvoštallan

Ádjájávrrí ja Muoisejávrrí duovddaguovllus leat mánggagearddádatlaš kultuvrralaš ja historjjálaš mearkkašumi, mat mitalit anáraš kultuvrras ja dan eará muttuin. Ádjájávri dahká Äijihii ja Ákkuin sápmelaš boares oskkus muitaleaddji árvvolaš oppalašvuoda. Äijih-sullos leamašlan oaffaruššanbáiki. Muoisejávrrí guovllus leat Suoma stuorámuš tafona ja oppa Fennoskándia boarrásamos beazit. Ádjájávrrí ja Muoisejávrrí gaskasaš geaidnoossodat lea duovdaga dáfus váikkuheaddji, ja geaidnuguoras ja váriid alážiin leahkkasan oidnosat Anárjávrrí ja dan birrasii leat fuomášahtti fiidnát.

Dološbázahusregistarii merkejuvvon čuoáhagat: 9 čuoáhaga

GSP Gáttiidsuodjalanprográmma: Anár

GUS Guoikkaid-suodjalanlágain suodjaluvvon čázadagat: Avviljoga čázadat

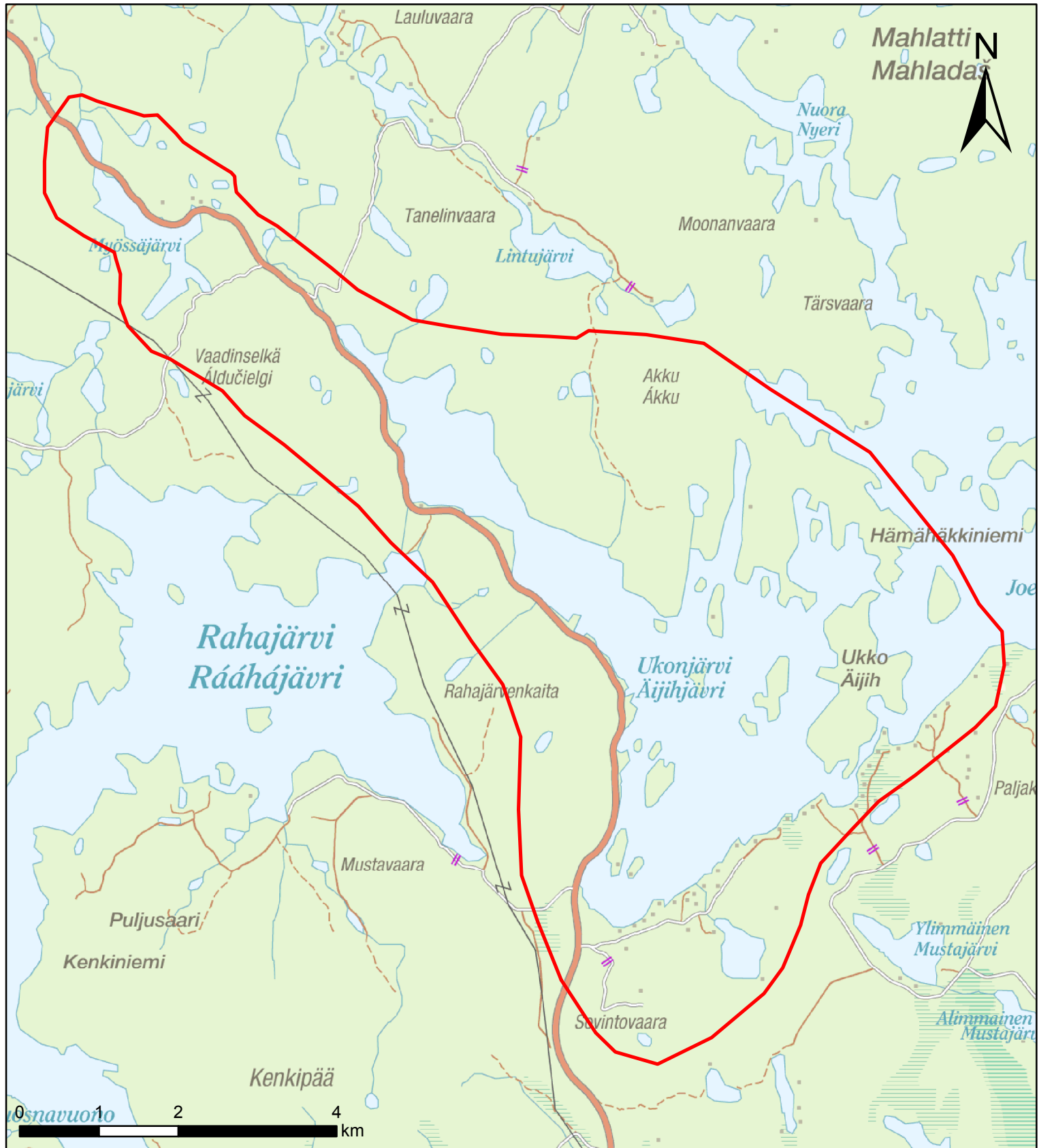
FI Natura 2000 -fierpmádahkii gullelaš guovllut: Anárjávri

Dieđut vižžojuvvon 26.5.2015

Ádjájávrrí ja Muoisejávrrí duovdagat

Gielda: Anár

Eanagoddi: Lappi

 Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid ráddjenevttohus 2015

Kove: Eija Ojanlatva

172. Äijihjäävri já Myössäjäävri enâduvah

Äijihjäävri já Myössäjäävri enâduvah láá kuorbâmuččâdeh šelis Aanaarjäävri luánduenâdâh, mii lii sâmikulttuur tááhust mávsulâš. Kuávlun lii iävtuttum uđđâ čuosâttâhân vâldikodálávt mávsulâš enâdâhkuávlun.

Eennâmkodde	Lappi
Kieldâ	Aanaar
Enâdâheennâmkodde	Peräpohjola–Lappi
Enâdâhkuávlun	Aanaarjäävri kuávlun
Vijđodâh	5 594 ha, mast njeeshi já jolgâ jeegih: 26 ha eennâmtuálukuávlun: 0 ha vyevdih sehe ávus kuolbâneh já kállee-enâmeh: 3 579 ha huksejum kuávlun: 74 ha čäcikuávlun: 1 916 ha

Luándujiešvuodah

Äijihjäävri já Myössäjäävri enâdulah láá Aanaarjäävri máddáápiäláá muálunâm já enâdub tááhust mol-suuddee meecist. Kuávu ruŋgon lii kuhes luovtâ sulâstittee taveviestâr-maadânuorttasundásâš Äijihjäävri, mon pirrâ vyevdilágán já ciäguš väärih pajaneh suullân 150 meetter alodâhân. Äijihjäävri já Myössäjäävri enâdubâin uáinojeh ennuu jienjäägi luodah, tegu hirmâd stuorrâ siirdâloigiittuvah já juovah. Enâdâhkuávu eennâmvuáddun lii mooreen, mut kuávlust láá meid ennuu kállee-enâmeh já päljiskállee. Kálleevuádu tááhust kuávu kulá Säämi granuliitkompleksân já hámášuvá ienááš graanaat-kordieriitgneissist. Enâdâhkuávu taverääji čuávu maadânuorttâ-taveviestârsundásâš toijuuttuv.

Enâdâhkuávu luávdá ienááš koške já kuorbâ pecivyevidi. Jaavrij suolluin láá vijdes ávusjuovah, main šadda tuše jäävvil tâi seevti. Äijihjäävri taavaapiäláá Myössäjäävri piirâs lii tobdos algâvyevdikuávlustis, já tobeen šaddeh Fennoskandia puárásumoseh peesih. Myössäjäävrist lii meid Kuobžâkuátikedgi, Suomâ stuáráamus já tobdosumos tafoni. Kuobžâkuátikedgi lii hirmâd stuorrâ granuliitloigâtâh, mon siisâ lii muálunem já šonjamolsâšuddâm keezild šoddâm suullân kuulmâ meetter alosâš já neelji neljihâšmeetter vijdosâš kuovdâšm. Kuovdâšm káátust muálunem luodah uáinojeh jurbâ roggelágán vuággun. Kuovdâšmân lohtâs maainâs, mon miel páihálâš almai lâi uuccâm syeje nievris šoonâst já kavnam kuovdâšm. Koccáadijn sun lâi aiccâm, et uadá kuobžâ kâŋgiris.

Kuávu jäävrih kolgeh Aanaarjäävrân. Äijihjäävri iärut Aanaarjäävri stuorrâ joorŋâst Äijih-nommâsâš suálu, mon máddáá- já taaveekeččin lii kežis čuálmi. Tain tavebáá miel jotâ kârbiskiäinu. Čácádâhluándus tááhust jäävrih láá kuorbâseh já luándu tááhust meccilágáneh. Äijihjäävri já Kuoškâvuonii maadânuorttariddoin lii viehâ sahâdis luámuaassâm.

Kulttuurjiešvuodah

Äijihjäävri já Myössäjäävri enâdâhkuávlust tobdeh tääl čiččâm toovlášpasâttâščuossâttuvâd. Kuávlust láá lamaš eenâb-uv čuosâttuvah, mut toh láá tuššâm jaavrij ridoi nuuhâm já Rááhájäävri vyeimilájádâs huksim ohtâvuodâst. Rááhájäävri vyeimilájádâs lii Rááhájäävri já Äijihjäävri koskâsii Kaareehkiävŋá aldasijn vyeligis kuádhust, mast láá kavnum kodderogeh. Rááhájäävri ase čihá vuálâsis maangâid kedgiáigâsijd aassâm-soojid.

Äijihjäävri kuávu lii sâmikulttuur tááhust mávsulâš. Puáris oskoldâhân lohtâseijee Äijihjäävri, Äijih já Ákku hámmeje anarâš kulttuurân tehálii ubâlâšvuodâ. Äijihjäävri Äijih merhâšumán já pasevuotân čuujoot eromâšávt ton puáris nommâ Pasemusjäävri. Taat nommâ lâi kiävtust vala 200 ihheed tassaaš. Äijih já Ákku láá mainâšum maangâin historjállâš kaldein anarâšâi uhredemsaijeen, já ive 2007 Äijih-suollust kavnu arkeologâlâš tutkâmušâi vuádu 1100–1400-lovvoid äigiduvvee uhresaje. Lasseen Konišnjaargâ taavaakeččin lii riddočääsist kuulmâ ucceeb keedgi alne Pajalâskedgi, adai uáppâsubboht Peeivih Vuálâppáá kedgi, moos lohtâs anarâš ärbiviehitiädu já mainâseh.

Äijihjäävri maadânuorttariddoost lii anarâšâi varriistâlmân lohtâseijee tálvipäikki, Morottajakieddi, mast lii lamaš Morottaja-suuvâ tálvitupe. Suuvâ kesipäikki, moos värreji kidduv, lâi Avveelnjälmi Kieddsuollust suullân vittâ kilomeetter tálvipäihist tavenuorttânuortâs. Evnháanjaargâ máddáákeččin lii kavnum ucessiáhâ kieddi, mon ässei tâi historjâst iä lah siäilum târhibeh tiäduh.

Äijihjäävri kuávu lii táálâš puásuituálu enâdâh, mast joteh teháliih iälvuveyjettemkiäinu. Äijihjäävri máddáápiäláá Littovääri maadâviestârbeln lii Avveel palgâs Vittakuru pygâlusäidi, moos Aanaarjäävri kuávlust čuákkejum poccuuh vyejettuvvojeh Äijihjäävri maadâuásist, Rááhájâvrskäidi máddáápele. Äijihjäävri taveviestârcievâst iälu pelestis vyejettuvvoo Pänituoddâr palgâs Tupevääri káárdán.

Kuávu jaavrij pirrâsijn kávnogeh meid Säämi suádi luodah. Myössäjäävrist lâi suádi äägi sajattâhpäikki, mon maadâriddoost lijji syemmili já taveriddoost saksali sajattuvah. Kuobžâkuátiväärist kávnogeh ain-uv saksali kuáivum taištâlemrogeh já sierâlagán ráhtuseh. Meid Äijihjäävri taavaakeččin láá luodah saksali sajattâhpäihist.

Enâdâhkuávu nuorâb huksiittâskerdi lohtâs vuosâsajasávt turismiälâttâsân já luámuasâmân. Äijihjäävri viestârrido já Myössäjäävri nuorttarido čuávvo Váldimaadij 4 lii mádhálâid piivnoh, já Kuobžâkuátikeedgist lii šoddâm pivnohis turismčuossâttâh ohtân parkkisoojijn, pälgisráhtusáin já kâhviviäsoin. Littovääri alaččist lii oppeet uánuskâhviviäsu sehe Aanaarjäävri elimist muštâleijee olgo- já sisčaitâlmâs. Kuávu puárâsub turismkeerdi ovdâsteh Äijihjäävri taavaapiälâáh puáris kestâkievar pasâttâsah.

Enâdâhkovve

Äijihjäävri já Myössäjäävri koskâsâš enâdâhkuávlvlu hâmmee oovtâ Vâldimaadij 4 muččâdumosijn oosijn. Kuávlust kuáhtáv kyehti uáli ereslágán enâdâhstiehellâs, tuodârčielgi robdâkuávlvlu já masa merâllâš Aanaarjävri. Mâddin puádiidijn enâdâh lekkâs njuolgist maadiijst Äijihjäävrán. Jäävri máddáábeln pajaneijee Littovääri alaččist lekkâs uáinus Aanaarjäävri uccâ, kuorbâ suollui já šelis joorŋai hammim mosaiikân. Vääri alaččist uáiná meid viestârân Rááhájäävrán já nuortâs Avveelnjáálmán. Äijihjäävri maadâuásist lii sahis luámu-aassâm, mut jäävri viestârriddoost lii tuše mottoom viste.

Neeljišmaadij jotâ Äijihjäävri viestârroobdâst kidâ ton taavaakeš, mast tot tuálvu Myössäjäävrán. Vâldimaadij nuorttiibeln pajaneh ciäguš Rááhájávrskáidi já Áldučielgi, viestârbeln lekkâs pelestis Äijihjäävri kuorbâ jävrienâdâh uccâ kálleesuoolluidiskuun. Jäävri tavenuorttâuásist enâdâv haaldâš anarâšâi puáris palvâlemsaje, jurbâčokkâsâš Akku-vääri. Ááhu aalaa já čácâduvâi koskâsâš keđgi- já juovâpiäldu lii uáli väädis jotteđ.

Nubbe anarâšâi palvâlemsaje, Äijih-nommâsâš suálui, iäruť Äijihjäävri Aanaarjäävrast. Äijih maadâuásist lii ciäguš kálleeseini, mon pirrâsist láá maangâi meetterij alosiih siirdâloigiittuvah. Suolluu taveuási lii njuái-duslágán, šaddaa já laavtâs. Äijihjäävri kuorbâčuálččâs enâdâvuh juátkojeh Myössäjäävri já Kuobžâkuátivääri pirrâsâst. Kuobžâkuátivääri nuorttiipiälááh cuávis já šelis luobbâleh uáinojeh vâldimaadijân. Myössäjäävri ridoh láá kiädgááh. Jäävri maadânuorttâriddoost paijaan kálleeseinilágán, vâldâlâš ”Myössäjärvempakka”. Kuobžâkuátivääri kâñjirist lii kâhviviäsu, mast pajaneh muorâporthááh vääri alaččân já ton vielti eromâš muáluuemuovduuáinámâšân, Kuobžâkuátikiädgân.

Árvutahheeh

Äijihjäävri já Myössäjäävri enâdâhkuávlust láá maangâkiärdâsiih kulttuurliih já historjálliih merhâšumeh, moh muštâleh anarâš kulttuurist já ton jieškote-uv muddoin. Äijihjävri taha Äijiháin já Áhhoin sämmilij puáris oskolduvâst muštâleijee mávsulâš ubâlâšvuodâ. Äijih-suollust lii lamaš uhresaje. Myössäjäävri kuávlust láá Suomâ stuárráámuš tafoni sehe ubâ Fennoskandia puárâsumoseh peesih. Äijihjäävri já Myössäjäävri koskâsâš maadijuási lii enâdâv tááhust vaikutteijee, já maadij piällâst sehe vaarij alaččijn lekkâseijee uáinuseh Aanaarjäävrán já ton pirrâsân láá huámâšittee fiñnáh.

Toovlášpasáttâsregisterân merkkejum čuosáttuvah: 9 čuosáttuvâd

RSO Ridoisuojâlemohjelm: Aanaar

KUS Kuoškâisuojâlemlavvâin suojâlum čácâduvah: Avveeljuuvâ čácâdâh

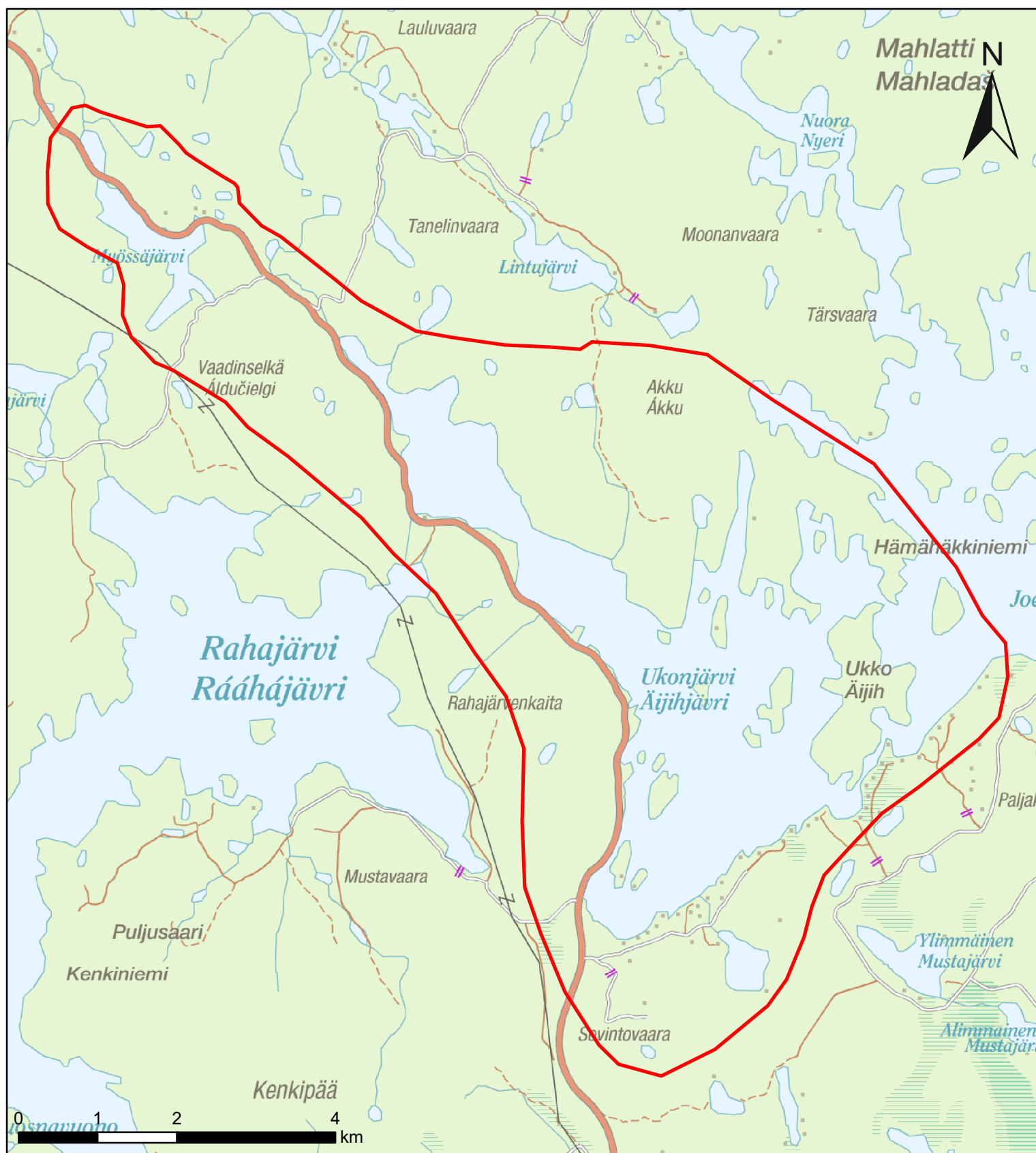
FI Natura 2000 -viärmádâhân kullee kuávluh: Aanaarjävri

Tiäduh viežžum 26.5.2015

Äijihjäävri já Myössäjäävri enâduvah

Kieldâ: Aanaar

Eennâmkodde: Lappi

 Vâldikodâlâvt mávsulij enâdâhkuávlui raijimiävtuttâs 2015

Käärt: Eija Ojanlatva

172. Ukonjääu'r da Myössäjääu'r kue'stelm

Ukonjääu'r da Myössäjääu'r kue'stelm liâ raau'tmoo'ččes čuõ'vvesčaccai Aanarjääu'r luâtt-kue'stelm, kook liâ sää'mkulttuur mie'ldd ärvvsaž. Vu'vdd lij mie'ldd ođđân päi'kķken vä'lddkåaddlânji ärvvsi'žžen kue'stelmvu'vdden.

Mäddkå'dd	Lappi
Kå'dd	Aanar
Kue'stelm-mäddkå'dd	Puäšštåå'vv–Lappi
Kue'stelmvu'vdd	Aanarjääu'r vu'vdd
Vu'vddšörrådvuõtt	5 594 ha, ko'st leäuš da äävas jie'ğğ: 26 ha mäddtäällvuu'd: 0 ha mie'cc di äävas ķiålgkuålvvi da ka'llimäädd: 3 579 ha rajjum vuu'd: 74 ha čää'ccvuu'd: 1 916 ha

Luâtnallšemvuõd

Ukonjääu'r da Myössäjääu'r kue'stelm liâ Aanarjääu'r saujiipeä'l koosksâst da âalažkaartines vaajtõõll'jest mie'ceest. Vuu'd vuâddan liâ ku'kes luut muštt'teei reddviâstar-oo'bbdnekvu'vddsaž Ukonjäu'rr, koon pirr-sest vâaid da ârddvää'r kaggâ'tte nu'tt samai 150 mettar õll'jõ'sse. Ukonjääu'r da Myössäjääu'r kue'stlmin kuâsttje jiännai jiõṇṇääi'j kiõij, hâ't mâka samai jõnn se'rddemkeä'dgğčuä'gğ da juõv. Kue'stelmvuu'd madd nârrai moreenest, leä'sa vuu'dest liâ še jiännai ka'llimäädd da ääva'lli. Ka'llivuâd mie'ldd vu'vdd kollai Lappi granuliittikompleksiia da häämašm vuei'vv-vue'zzest granaatti-kordieriittigneissast. Kue'stelmvuu'd tâ'vvraajj miõðâst reddviâstar-oo'bbdnekvu'vddsa morddâz.

Kue'stelmvuu'd peitt vuei'vv-vue'zzest kâ'skk da ra'htt pie'ccmeä'cc. Jääu'ri suõl'luin liâ vaiddâz äävuõv, koin šâ'dde pâi jeäkkal le'be seähttar. Ukonjääu'r tâä'vbeä'lnn âârri Myössäjääu'r pirrõs lij tobddum poost-meä'ccvuu'dstes, da to'ben šõddi Fennoskandia puärrsummuz pie'33. Myössäjääu'rest lij še Karhunpesäkivi, Lää'ddjânnam šuurmõs da snäätnas tafoni. Karhunpesäkivi lij samai jõnn granuliittiku'skk, koon siiskâž lij čuõmârdõõvmmõðžž da šõṇṇvaajtõõllâm diõtt šõddâm nu'tt kolmm mettar õlli da neljj mettarčioõkk-kõõsk veiddsõs keä'dgğskuõrr. Keä'dgğskuõr laaggâst čuõmârdõõvmmõðžž kiõij kuâsttje jorbba kää'ppnallšmen ku'rččen. Keä'dgğskuõrre õhttan maainâs, koon mie'ldd pääiklaž âaum leäi ooccâm suõi pannšõṇṇg poodd da kaunnâm keä'dgğskuõr. Mârrneen son leäi vuâmmšam vue'dðem kuõbž aa'ṇâst.

Vuu'd jääu'r cuäka Aanarjäu'rra. Ukonjääu'r jeä'rad Aanajääu'r samai šuurâst jõṇṇâst Ukko-nõmmsaž suâl, koon sauji- da tâ'vvkee'jjest lij kee'33es čuä'lm. Tõin tâä'vben čõðð jâatt võõnâskeäi'nn. Čaazjiluâdnalla jääu'r liâ šââdtee'm da luândd mie'ldd poostjânnamnalšee'm. Ukonjääu'r da Kuõškkvuõn oo'bbdnee'kkreeddin liâ tøn mie'ldd miälggad jiännai luõvâsvuõttaaztõðžž.

Kulttuuripiirteet

Ukonjääu'r da Myössäjääu'r kue'stelmvuu'dest toobdât âân tän pooddâst čiččâm tuu'ljõžpažztospäi'kked. Vuu'dest liâ leämmaž määṅg päai'k, leä'sa tõk liâ prâppääm jääu'r-reeddai puuttâm da Rahajääu'r viõkkstroofe'l raajjâm mie'tt. Rahajääu'r viõkkstroofe'l âârri Rahajääu'r da Ukonjääu'r kõskksa Kirakakeuṇṇaz lu'nn vue'llgast mue'tkest, ko'st liâ kaunnâm še šee'llemkää'vid. Rahajääu'r čää'33oolâž peitt vuâllses määṅgaid keä'dgğäiggasaid jâlstemšâä'jid.

Ukonjääu'r vu'vdd lij sää'mkulttuur mie'ldd samai ärvvsaž. Vuä'mm ââskldõ'kke õhttne Ukonjäu'rr, Ukko da Akku häämme aanarsä'mmli'žže kulttuu're tää'rkes obbvuoð. Ukonjääu'r Ukon miârktõðžž da pâä'ssvuõ'tte cuä'jat jeä'rben tøn vuä'mm nõõmtõs Pasmusjäu'rr (> Pasemusjävri ns. Pyhinjärvi). Tât nõmm leäi âân-nemnalla võl nu'tt 200 ee'kked määust ärra. Ukko da Akku liâ peäggtum määṅgain historlain teätkkääivin aanarsä'mmlai palvvpäi'kken, da ee'jjest 2007 Ukko-suâl'l'jest käunn'ji arkeologii tu'tkkummuž vuâdald 1100–1400-lääggid âârri palvvpäi'kk. Lää'ssen Konesnjaarg tâ'vvkee'jjest lij reddčää'33gest koolm uu'ccab kie'dj â'lnn Pâ'jjkeä'dgğ, ns. snäätnsuben Päiviõ le'be Päiviõ Vuolab keä'dgğ koozz õhttne aanarsä'mmlai ä'rbbvuõtt-teäð da mainnâz.

Ukonjääu'r oo'bbdnekreeddast lij aanarsä'mmlai ekksažsirddu õhtteei tä'lvjälstempäi'kk, Morottajake'dd, ko'st lij leämmaž Morottaja-roodd tä'lvvpõõrtâž. Roodd kie'ssälstempäi'kk, koozz ekksažsii'rdeš keäðda, âârri Ä'vveljoogguvuoðõgg Vuâllõðggke'ddsuâl'l'jest nu'tt vitt kilomettar tä'lvvkee'ddest nuõrtiäppla. Hämähäkkiniemi saaujkee'jjest liâ kaunnâm occäka kee'dd, koon jâlste'e'jin le'be historâst jiâ leäkku seil-lam tää'rkað teäð.

Ukonjääu'r vu'vdd lij âân'jõžääi'j puäžžhääid kue'stelm, ko'st mâ'nne tää'rkes čioṇṇârjää'dtemkeei'n. Ukon-jääu'r saaujbeä'lnn âârri Sovintovaara lie'tnibeä'lnn âârri Ä'vvel paalgâškää'dd Vittakuru pikalošäidd, koozz Aanarjääu'rest norrum puäžžčioõkkâr jâä'dtet Ukonjääu'r saaujbeä'lnn, Rahajääu'rskääid saaujbeä'l. Ukon-jääu'r reddviâstârkuu'limest čioṇṇâr viiggât peä'lest Pää'ntuõddâr paalgâškää'dd Tupavaara aiddu.

Vuu'd jääu'ri pirrõðžžâst käunn'je še Lappi vääin kiõij. Myössäjäu'rest âârri vääin poodd âârrampäi'k, koon saujiireeddast le'jje laa'ddi da tâ'vvreeddast saksslai âârrampäi'k. Karhunpesävaarast käunn'je pâi võl saksslai kuäivvam kää'v da jee'resnalšee'm raajõðžž. Še Ukonjääu'r tâ'vvkee'jjest kuâsttje võl kiõij saksslai âârrampäi'kest.

Kue'stelmvuu'd nuõrab raajõsriäddtõk õhttan vuõss-sâä'jest turismmie'llemvuâkka da luõvâsvuõttaaztõ'sse. Ukonjääu'r viõstâr-reedd da Myössäjääu'r nuõrtireedd miõðâstteei Vä'lddčuâggas 4 lij määtklai miõllsõðžžâst, da Karhunpesäkivestä lij šõddâm miõllsaž turismpäi'kk ârstempäi'kines,

pää'ljesraajõdzzines da kää'ffpäi'kines. Sovintovaara laaggâst âarr peä'lest čä'lddēvā'lddemkāā'ffpõrtt di še Aanarjāū'r jie'llmest mainsteei oolġ- da siiskbeā'lnn āārri čuā'jtõs. Vuu'd puārrsab turismmvuārrtõdgg ā'nne Ukonjāū'r tāā'vbeā'lnn āārri vuā'mm kuāsstemkievar paa33tõdzz.

Kue'stelmkartt

Ukonjāū'r da Myössājāū'r kōskksaž kue'stelmvu'vdd hāāmasm õõut Vā'lddčuāggas 4 moččumõdzzin vuāssõdzzin. Vuu'dest teivva kue'htt samai jee'resnallšee'm kue'stelmvuu'd, čēā'r reddvu'vdd da ālddsin miārrnallšem Aanarjāū'rr. Saauj ā'rnn puā'deen kue'stelm āvvan vuõ'i'gğest kruunčuõkkust Ukonjāūrra. Jāū'r saaujbeā'lnn āllnee Sovintovaara čāā'kkest āvvan kuāsttmmõš Aanarjāū'r uu'cci, šāddtee'm suõllui da čuõ'vvesčāccai jõõrņi ārrjam mosai'kķē. Vāā'r laaggâst vuāinn še viõsttra Rahajāūrra da nuõrttja Ā'vveljoogg vuāllõ'kķē. Ukonjāū'r saaujbeā'lnn liā jiānnai luõvāsvuõttaaztõdzz, leā'sa jāū'r viõstār-reeddast liā pāi mue'dd raajõdzz.

Kruunčuāggas jāātt Ukonjāū'r viõstārlāāidast pāi vōl tā'vvķee'jj rājja, ko'st tōt jāātt Myössājāūrra. Vā'lddčuõkku nuõrtibeā'lnn kaggā'tte ā'rddnallšem Rahajāū'rskāidd da Vaadinselkē, viõstārbeā'lnn āvvan peā'lest Ukonjāū'r šāāddtee'm jāū'rrkue'stelm uu'cces juõvv suāl'l'jines. Jāū'r āāppalbeā'lnn kue'stelm yaaldaš aanarsā'mmlai vuā'mm čuā'rvvkā'rdd, ču'lp Akku-vāā'rr. Akkulaagg da čā'ccõdzz kōskksaž ķēā'dğğ- da juõvvpeāldd lij samai samai rāāppes.

Nu'bb aanarsā'mmlai čuā'rvvkā'rdd, Ukko-nõmmsaž suāl, jeā'rad Ukonjāū'r Aanarjāū'rest. Ukko sauijbeā'lnn lij pā'htt, koon pirrõdzzāst liā määņgai mettri õlli ķēā'dğğkuu'sķ. Suõl'lu tā'vvpie'll lij lue'vesnallšem, rippõdvvām da njuõckās. Ukonjāū'r raau'tmoo'ččes kue'stelm juātkkje Myössājāū'r da Karhunpesāvaara pirrõdzzāst. Karhunpesāvaara nuõrtibeā'lnn liā vue'llga, čuõ'vvesčāccai lubbāl kook kuāsttje vā'lddčuākksa. Myössājāū'r reedd liā ķēādgai. Jāū'r oo'bbdnēkreeddast kaggāātt pā'htt, samai jōnn da jii'jjesnalla moõ'ččes Myössājāū'rpakk. Karhunpesāvaara aa'ņāst lij kāā'ffpõrtt, ko'st kaggā'tte muõrrpuārdaz vāā'r la'kķē da tōn rōddi jii'jjesnallšma čuõmārdõdvvāmskuõrrvuei'nлма, Karhunpesākivelle.

Ārvvraaji

Ukonjāū'r da Myössājāū'r kue'stelmvuu'dest liā määņķēārddsa kulttuursa da historla miārktõdzz, kook čuā'jte aanarsāā'm kulttuurāst da tōn jee'res pooddin. Ukonjāū'rr hāāmasm Ukkoin da Akkuin sā'mmlai vuā'mm āāskldõdggâst mainsteei ārvvsa obbvuõd. Ukko-suāl'l'jest lij leāmmaž palvvpāi'kķ. Myössājāū'r vuu'dest lij Lāā'ddjānnam šuurmõs tafoni di še Fennoskandia puārrsummuz pie'33. Ukonjāū'r da Myössājāū'r kōskksaž čuāggasvuāssõs lij kue'stelmna'llšāņi vaikkteei, da čuõkku kuāņņsi di vāā'ri laakkvuu'dest āvvne kuāsttmmõdžž Aanarjāūrra da tōn pirrõ'sse tōk liā samai samai ee'ttķeei.

Tuu'ljõžpaa33tõsregisteera mie'rķķuum pāāi'ķ: 9 pāi'kķed

RSO (RSP) Reddsuoijeemprograamm: Aanar

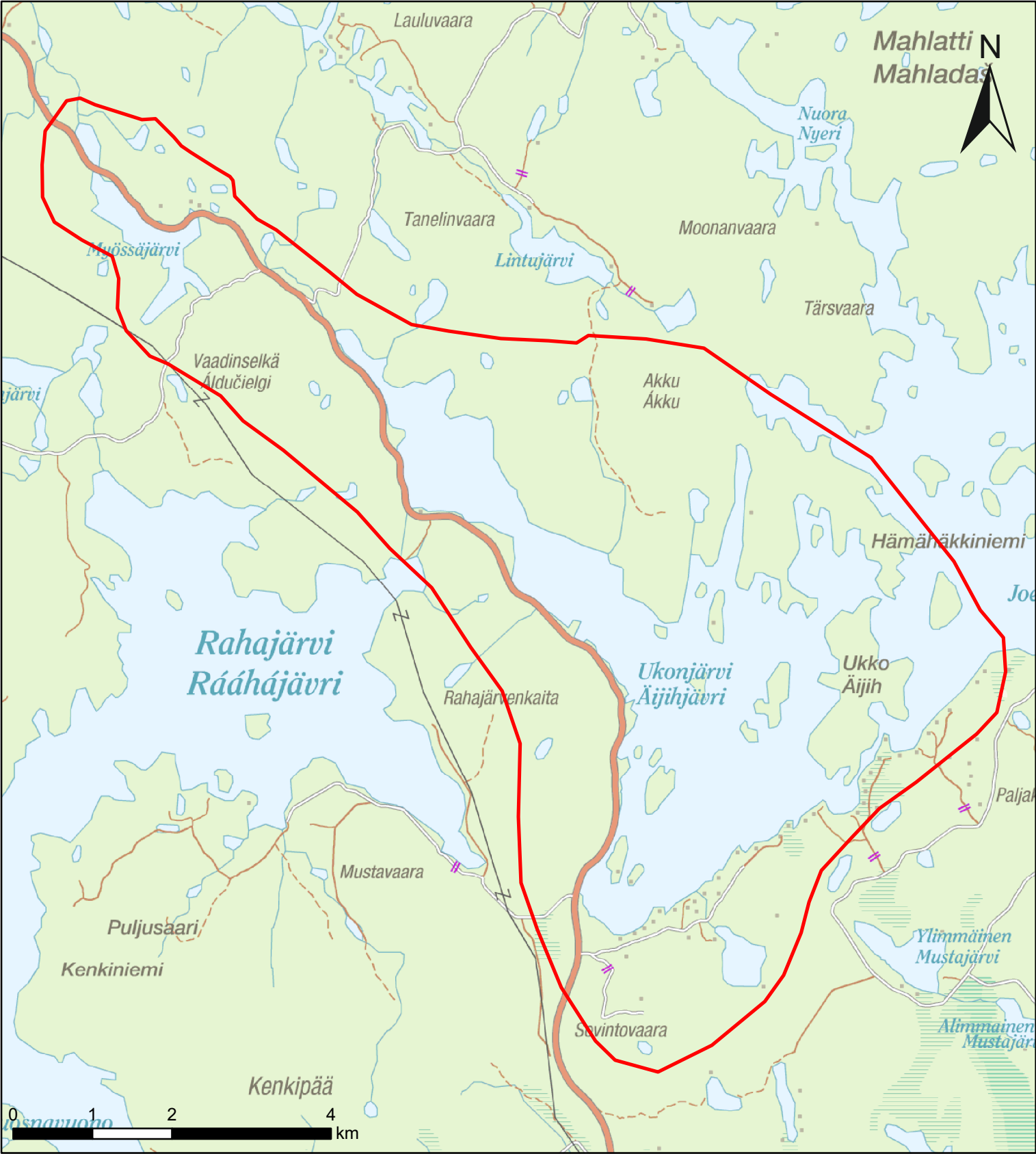
KOS (KUS) Kuõškksojjeemlāā'jjin suõjjuum čā'ccõdzz: Ā'vveljoogg čā'ccõs

FI Natura 2000 -sāi'mmõ'sse kolljeei vuu'd: Aanarjāū'rr

Teāđ occum 26.5.2015

Ukonjääu'r da Myössäjääu'r kue'stelm

Kå'dd: Aanar
Mäddkå'dd: Lappi

 Vä'lddkåäddlânji ärvvsai kue'stelmvuu'di rajjõsehdtõs 2015

Kuva: Päivi Magga

173. Paatsjoen ja Nellimin vesistö- ja asutusmaisemat

Paatsjoen ja Nellimin ympäristössä avautuvissa asutus- ja vesistömaisemissa yhdistyvät yllirajaisuus, historiallinen monikerroksisuus sekä luontoarvot. Nellimin kylä ja Nellimin koltta-asutus muodostavat maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen, joka esitetään ympäristöineen valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi.

Maakunta	Lappi
Kunta	Inari
Maisemamaakunta	Peräpohjola–Lappi
Maisemaseutu	Inarijärven seutu
Pinta-ala	22 886 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 445 ha maatalousalueita: 35 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 12 141 ha rakennettuja alueita: 146 ha vesialueita: 10 119 ha

Luonnonpiirteet

Paatsjoen ja Nellimin vesistö- ja asutusmaisemat jäsentyvät kolmen Inarijärven kaakkoiskulmassa sijaitsevan vuonon ympärille. Nellimvuono, Paksuvuono ja Paatsvuono ovat 2–6 kilometriä pitkiä itään suuntautuneita lahtia, jotka Satapetäjäselkä ja runsaat saaret erottavat Inarijärven suurselästä. Vuonoista laajin on Paatsvuono, jonka pohjukasta lähtevä Paatsjoki kuljettaa koko Paatsjoen vesistön vedet Jäämeren Barentsinmereen. Paatsjoki on voimakkaasti säännöstelty joki, jonka säännöstelystä Suomi, Norja ja Venäjä ovat laatineet sopimuksen vuonna 1959. Nellimvuonoon laskee kaakosta Nellimjoki, jonka vesistöalueella on lukuisia erikoisia järviä. Vuonojen länsipuolella maisema-alueen raja seuraa kapeaan kallioperän siirroslinjaan syntynyt Kaikunuoran kanavamaisista vesialueista Kaamassaaren länsipuolelle. Etelässä maisema-alue ulottuu Sarmijärvelle, jonka vedet laskevat Inarijärven Sarmivuonoon.

Paatsjoen ympäristö on suhteellisen karua ja kivistä moreenimaata, jonka keskellä on satunnaisia avokallio-alueita. Nellimvuonon hiekkaisella rantamaalla sijaitsevan Nellimin kylän ympäristössä on runsaasti pieniä lompoloita ja järviä sekä lohkareisia moreenikumpuja. Kylän kaakkoispuolella kulkee lounais-koillissuuntainen harju, joka loivenee kohti Nellimjokea ja Nellimjärven länsiosan hienoja hietikoita. Nellimistä Ivalon kautta Kutturaan ulottuva harjujakso kuuluu Lapin suurimpiin. Maisema-alueen korkeimmat kohdat ovat vaaroja ja vaaranselänteitä, jotka ovat paikoin hyvin louhikkaisia. Alueen kallioperää halkovat itä-länsisuuntaiset vyöhykkeet, jotka koostuvat erilaisista gneisseistä sekä kvartsi- tai granodioriitista. Kallioperässä on useita pieniä murreksia ja työntösiirroksia.

Inarijärven–Paatsjoen ympäristön mäntymetsä on laajan euraasialaisen havumetsävyöhykkeen, taigan, luoteisin uloke. Alueen lajistossa kohtaavat levinneisyytensä pohjoisrajalla olevat eteläiset lajit sekä monet levinneisyytensä länsirajalle juurtuneet itäiset lajit. Alueen aluskasvillisuus on harvaa varvikkoa, mutta järvien rannat ovat osin soistuneita ja reheviä. Nellimin kylällä on muutamia kyläkuvan kannalta tärkeitä niittyjä. Alueella on runsas erämainen metsälajisto, johon kuuluu muun muassa elinvoimaisia suurnisäkäskantoja.

Kulttuuripiirteet

Vuonojen, järvenrantojen ja Inarijärveä reunustavien pienten järvien rannoilta on löytynyt useita muinaisjäännöksiä, jotka kertovat Paatsjokea pitkin ylläpidetyistä yhteyksistä Jäämerelle. Alueen vanhimmat asutusjäljet ulottuvat kiviltaudelle noin 8 000 vuoden taakse. Erityislaatuksena muinaislöytönä voi pitää vuonojen suulla sijaitsevasta Lusmasaaresta löytynyttä pronssikautista kätköä, joka sisältää neljä kaularengasta, kolme rannerengasta, pronssilevyn palan sekä putkikirveen. Historiallisen ajan asutuksesta alueella kertovat monet asuinkentät.

Täyssinän rauhan rajakivi vuodelta 1595 sijaitsee Kaamassaassa. Tuolloin maisema-alue kuului kolttasamelaiseen Paatsjoen lapinkylään. 1700-luvulla Nellimin alue liitettiin Inarin lapinkylän Itä-Inarin siidaan. Nellimin nykyinen kyläkeskus alkoi muotoutua Nellimjärven ja Nellimvuonon välille 1870-luvulla. Nellimin kylä ja Paksuvuono ympäristöineen ovat perinteistä inarinsaamelaisen aluetta, jonka elinkeinoina ovat kuuluneet kalastus ja metsästys, sekä myöhemmin poronhoito, pienimuotoinen maanviljely ja karjatalous. Alueella on myös munitettu vesilintuja. Lisätoimeentuloa alueen asukkaat ovat hankkineet Norjaan Varanginvuonolle tehdyiltä kalastusmatkoilta, joilta on tuotu myös vuonon kauppapaikoilta hankittuja elintarvikkeita.

Nellimin ympäristön vanhat kesä- ja talvireitit kulkivat Nellimvuonolta länteen, itään ja lounaaseen. Kesäisin matkaa tehtiin vesitse muun muassa Kaikunuoraa ja Lusmanuoraa pitkin Kyrön kylästä ja Veskoniemestä Nellimiin ja Paatsjoelle. Paatsjokea pitkin kulki Jäämerelle suuntautunut väylä, jonka hankalimpien koskien yhteydessä oli vetotäipaleet. Talvitie etelään suuntautui Nellimistä lounais-koillissuuntaista Haapakurua pitkin kohti Sarmijärveä ja Ruijanjokea. Muut talvikeinot kulkivat Nellimistä itään Petsamon Suonikylään ja lounaaseen Hietajärven kautta Akujärvelle.

Alueen liikenteelliset yhteydet muuttuivat ensimmäisen maailmansodan aikana, kun Ivalosta Kirkkoniemeeseen rakennettiin talvitie turvaamaan suomalaisten puuvillatehtaiden raaka-ainekuljetukset. Tietä ryhdyttiin kutsumaan Pumpulitieksi. Tielinjaa Petsamoon alettiin parantaa jo seuraavana vuonna, ja Liinahamariin johtanut Jäämerentie valmistui lopullisesti vuonna 1931. Samalla Nellimin sataman vanha talvikylä jäi tielinjan alle. Nykyään Nellimin läpi kulkeva tie päättyy Venäjän raja-alueen Virtaniemessä, jossa ei ole mahdollista ylittää rajaa.

Liikenteellisesti merkittävä sijainti teki Nellimin alueesta strategisesti merkittävän toisen maailmansodan aikana. Talvisodan yhteydessä suomalaiset rakensivat Nellimjärven rannalla sijaitsevan Rautaportin rotkon

(inarinsaameksi Ryevediuksâ) ja Matjärven välille puolustuslinjan turvaamaan strategisesti tärkeää Jäämerentietä. Jatkosodan välirauhan aikana alueelle saapui saksalaisia sotilaita, jotka täydensivät aiempia puolustusrakenteita. Saksalaisten vetäydyttyä venäläiset sotajoukot vahvistivat asemiaan rakentamalla Paksuvuonon seudulle laajan puolustusrintaman, joka koostui konekivääripesäkkeiden, korsujen ja tukikohtien ketjusta. Alueella on säilynyt lukuisia sotahistoriallisia kohteita, kuten konekivääripesäkkeitä, kämppien jäännöksiä, korsuja, juoksuhautoja ja kaivantoja. Sotahistorialliset kohteet ovat keskittyneet pääsääntöisesti Jäämerentien ympäristöön sekä Rautaportin lahden ympäristöön. Lisäksi Inarijärven Kaamassaassa on saksalaisten vankeleirin jäännökset.

Suomen menetettyä toisessa maailmansodassa Petsamon määriteltiin Inarin kunnan itäosiin kolttala-alue Petsamon alueen kolttasaamelaisia varten. Nellimissä kolttatilojen rakennuttaminen alkoi vuonna 1948, ja vuoteen 1951 mennessä Inarijärven pohjukkaan oli rakennettu 51 asuinrakennusta, talousrakennuksia, koulu ja asuntola. Kolttatilat olivat noin kolmen hehtaarin suuruisia, pääosin vain asumiseen tarkoitettuja tiloja, joille valtio rakennutti tyyppipiirustuksia noudattaneen asuintalon. Nykyisin Nellimin kylässä on noin 170 asukasta, joita matkailu elättää perinteisten elinkeinojen ohella. Kylässä on säilynyt joitakin arvokkaiksi perinnebiotoopeiksi määriteltyjä niittyjä. Mustolan Tsarmilompoloon on pystytetty Matkamiehen risti opastauluneen muistoksi alueen tilapäisasutuksesta.

Paatsjoen ja Nellimin maisema ilmentää myös Suomen teollisuushistorian vaikutuksia erämaaluontoon ja saamelaiseen elinkeinomaisemaan. Alueen metsiä alettiin hakata jo 1600-luvulla, kun Jäämeren rannikolla tarvittiin puuta veneiden ja talojen rakennusaineeksi sekä polttopuuksi. 1800-luvun lopussa puuvarantoja ryhdyttiin hyödyntämään entistä tehokkaammin. Hakkuut laajenivat 1920-luvulla, kun Metsähallitus myi 2 miljoonaa runkoa norjalais-englantilaiselle Atif-yhtiölle. Atif rakennutti vuonna 1929 Nellimjärven ja Keskimöjärven väliin 304 metriä pitkän uittorännin, jonka korkeusero oli 16 metriä. Uittoränni restauroitiin vuosina 1994–1995. Metsähallitus rakensi vuonna 2009 uittorännin yhteyteen vanhan savottakämpän mukaisen ”uittovahdin kämpän”. Nellimissä toiminut saha tuhoutui toisessa maailmansodassa, mutta savottoihin liittyviä kämppien ja muiden rakennelmien jäännöksiä sijaitsee maisema-alueella edelleen runsaasti.

Maisemakuva

Paatsjoen ja Nellimin vesistö- ja asutusmaisemat sijaitsevat Inarijärven kaakkoisosien vaihtelevassa maastossa. Alueen maisemaa luonnehtivat rikkonaiset vesialueet, jotka muodostavat pitkiä kapeita vuonoja, runsaiden saarien erottamia selkä- ja väylävesiä, erikokoisia jokia sekä pieniä järviä ja lampia. Ranta-alueiden maasto on suhteellisen alavaa, mutta alueella on myös runsaasti korkeita vaaroja. Alueen kallioperän rikkonaisuus näkyy Inarijärven saarien ja vesialtain suuntautuneisuutena. Inarijärven itäpuolella, Nellimjärven Pahtalahden Rautaperällä sijaitsee peruskallion repeämään syntynyt Rautaportin jylhäpiirteinen kalliokauppeikko, joka on sotahistoriallisesti merkittävä kohde.

Nellimvuonon pohjukan ja Nellimjärven väliselle alueelle muodostunut Nellim on yleisilmeeltään väljä kylä, jonka rakennuskanta on pienimuotoista. Kylän asutusmaiseman rungon muodostavat sotien jälkeen perustetut kolttatilat tyyppipiirustusrakennuksineen, mutta kylässä on myös inarinsaamelaisen vanhoja asuinkenttiä. Asutustiloissa on osin huomioitu paikalliset olosuhteet ja kolttasaamelainen rakennusperinne.

Kylän tihein asutus ympäröi Nellimvuonoa, jonka pohjukassa on venesatama. Nellimvuono avautuu kylältä esteettä kohti Inarijärven Kenttäsaaria. Kylän pohjoislaidalla sijaitsee avara kenttä, jossa on vanhoja ulkorakennuksia. Hiekkaisen Santajärven rannalla on vuonna 1988 valmistunut Nellimin ortodoksikirkko hautumaineen. Kylän tuntumassa on paljon sodanaikaisia jälkiä ja rakenteita sekä vanhan metsätalouden jäänteitä. Keskimöjärven pohjoisrannalla kulkee valtionrajaan reunustava rajavyöhyke, joka on merkitty puihin keltaisin merkein.

Arviointi

Paatsjoen ja Nellimin vesistö- ja asutusmaisemat muodostavat ainutlaatuisen kokonaisuuden, jossa yhdistyvät ylirajaisuus, historiallinen monikerroksisuus sekä luontoarvot. Alueella on paljon toisen maailmansodan jälkeen rakennettuja kolttatiloja, mutta myös vanhemmasta inarinsaamelaisesta asutus- ja elinkeinohistoriasta kertovia jälkiä. Alueen maiseman kulttuurihistoriaa rikastavat 1920- ja 1930-lukujen suursavottojen sekä toisen maailmansodan aikana syntyneet rakenteet.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 29 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Kolttsaamelaisten asutuspaikat (Nellimin kylä)

Arvokkaat perinnebiotoopit: Nellimin niitty

RSO Rantojensuojeluohjelma: Inari

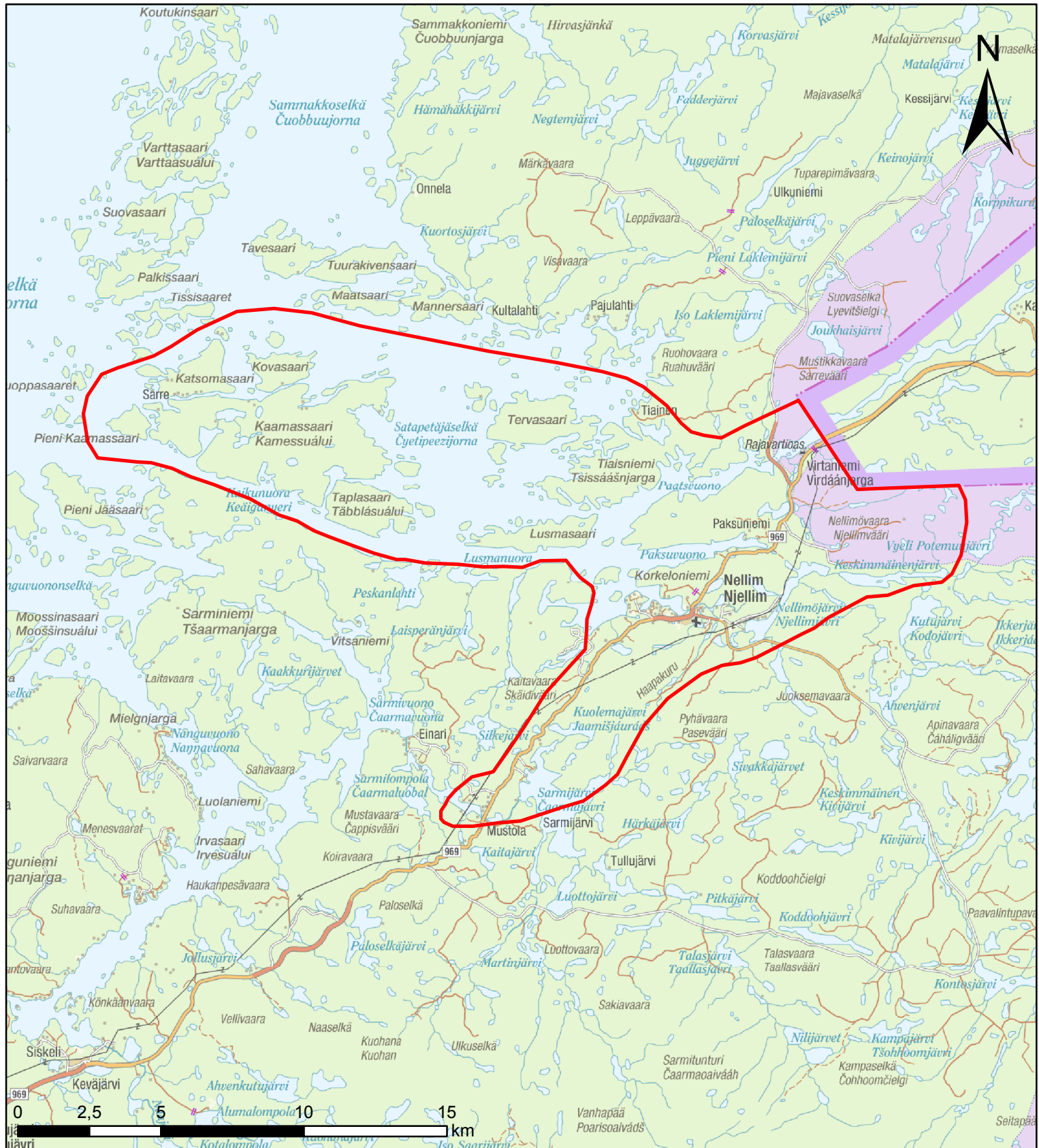
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Inarijärvi

Tiedot haettu 26.5.2015

Paatsjoen ja Nellimin vesistö- ja asutusmaisemat

Kunta: Inari

Maakunta: Lappi

Čuovgagovva: Päivi Magga

173. Báhcáveaji ja Njellima čázádat- ja ássanduovdagat

Báhcáveaji ja Njellima birrasis leahkkasan ássan- ja čázádatduovdagiin ovtastuvvet bad-
jerájálašvuohta, historjjálaš mánggageardásašvuohta ja luondduárvvut. Njellima gilli ja Njellima
nuortalašássan dahket eanagottálaččat árvvolaš duovddaguovllu, mii evttohuvvo birrasiinnis riikka-
viidosáččat árvvolaš duovddaguovlun.

Eanagoddi	Lappi
Gielda	Anár
Duovddaeaganagoddi	Nuorta-Lappi–Lappi
Duovddaguovlu	Anárjávrrí guovlu
Viidodat	22 886 ha, mas lavttabáikkít ja jalges jeakkit: 445 ha eanadoalloguovllut: 35 ha vuovddit sihke jalga guolbanat ja bákteeatnamat: 12 141 ha huksejuvvon guovllut: 146 ha čáhceguovllut: 10 119 ha

Luonduešvuodát

Báhčaveaji ja Njellima čázádat- ja ássanduovdagat sajáiduvvet golmma Anárjávrrí máttanuortti čiega Vuona birrasii. Njellimvuotna, Pakšvuonas ja Báhčaveaivuotna leat 2-6 kilomehtera guhkes luovttat nuortta guvlui, maid Čuohtebeahcečielgi ja olu sullot earuhit Anárjávrrí stuorračielggis. Vuonain viidámus lea Báhčaveaivuotna, man bađas vuolgá Báhčaveajihokka, mii fievrreda oppa Báhčaveaji čázi Jieknámeara Barentsmerrii. Báhčaveajihokka lea garrasit muddejuvvon johka, man muddemis Suopma, Norga ja Ruošša leat dahkan soahpamuša jagi 1959. Njellimvutnii golgá máttaoarjin Njellimjohka, man čázádatguovllus leat olu sierrasturrosaš jávrrit. Vuonaid oarjjabealde duovddaguovllu rádjá čuovvu seakka baktevuodu sirdolinjái šaddan Geaiggonuori kanálalágan čáhceguovllu Gámassullo oarjjabeallái. Máddin duovddaguovlu ollá Čárbmajávraí, man čázit golget Anárjávrrí Čárbmavutnii.

Báhčaveaji biras lea oalle guorba ja geađgái moreanaeana, man guovdu leat muhtun báljeslássát. Njellimvuona sáttogáddeeatnama Njellima gili birrasis leat olu smávva luobbalat ja jávrrit ja laiggahatlágan moreanabolnnit. Gili máttanuorttabealde lea hárji máttaoarjin davvenuorttas, mii njoaidu Njellimjoga guvlui ja Njellimjávrrí oarjeoasi fiinna sádduid. Njellimis Avvila bokte Guhturii olli hárjeráidu gullá Lappi stuorámusaide. Duovddaguovllu alimus báikkit leat várit ja várrečielggit, mat leat báikkuid hui juvvii. Guovllu baktevuodu luddejit avádagat nuortin oarjjás. Daid čoakkádus lea gneaisa ja kvarcihtta- dahje granodiorihhta. Baktevuodus leat mánggat smávva doajáhagat ja hoigasansirdosat.

Anárjávrrí–Báhčaveaji birrasa beahcevuovdi lea viidámus eurásialaš goahcevuovdeavádaga, taiga, davveoarje oassi. Guovllu šlájain deaivvadit leavvanviidodaga davverájá máttášlájat ja mánggat leavvamis oarjerádjái sajáiduvvan nuortášlájat. Guovllu šattolašvuolta lea hárvvess danas, muhto jávrriid gáttit leat muhtun oassái jeaggeluvvan ja veahkkái. Njellima gilis leat muhtun gillegova dáfus dehálaš niittut. Guovllus leat valjis meahccelágan vuovdešlájat, masa gullet earret eará eallinfámolaš stuorra njiččehasat.

Kulturiešvuodát

Vuonaid, jávregáttiid ja Anárjávrrí ravddaid smávva jávrriid gáttiin leat gávdnon mánggat dološbázahusat, mat mitalit Báhčaveajoga mielde dollojuvvon oktavuodain Jieknamerrii. Guovllu boarrásamos ássanluottat ollet geađgeáigái sulaid 8 000 jagi maŋos guvlui. Earenoamáš dološgávdnosiin sáhtta doallat vuonaid njálmmi Lusmesullos gávdnon bronsaáigge čiehká, mii sisttisdoalai njealje čeabetrieggá, golbma giehtarieggá, bronsapláhta stuhka ja bohceáksu. Historjjálaš áiggi ássamis guovllus mitalit mánggat ássangiettit.

Gámassullos lea Táyssiná ráfi rádjegeađgi jagis 1595. Dalle duovddaguovlu gulai nuortalaš Báhčaveaji siidii. 1700-logus Njellima guovlu laktojuvvui Anára siidda Nuorta-Anára siidii. Njellima dálá giliguovddáš šaddagodii Njellimjávrrí ja Njellimvuona gaskii 1870-logus. Njellima gilli ja Pakšvuona birrasiinnis leat árbevirolaš anáraččaid guovlu, man ealáhusaide leat gullan guolástus, meahcástus ja maŋnelis boazodoallu, smávvalunddot eana- ja gussadoallu. Guovllus leat maiddáí mannen čáhcelottiid. Lasseáigái boadju guovllu ássit leat viežžan Norgga Várjjatvuona guolástusmátkkiin, main leat buktán maiddáí vuona gávpebáikkiin skáhppojuvvon eallindárbašiid.

Njellima birrasa boares geasse- ja dálvemáđidjat leat johtán Njellimvuonas oarjjás, nuorttas dahje máttaoarjjás. Gesiid áigge mátkkoštedje earret eará Geaiggonuori ja Lusmenuori mielde Kyrö gilis ja Veaskonjárdgas Njellimii ja Báhčaveajihokkii. Báhčaveajoga mielde lea johtán fávli Jieknamerrii, mán váddáseamos guoikkaid bokte ledje geassinmuotkkit. Dálvegeaidnu máttas lea vuolgán Njellimis máttaoarje-davvenuorti Suhpenjoaskki mielde Čárbmajávrrí ja Dárošjoga guvlui. Eará dálvegeainnut leat johtán Njellimis nuorttas Beahcáma Suonnjelii ja máttaoarjjás Sáttojávrrí bokte Áhkojávraí.

Guovllu johtolatoktavuodát buorránedje vuosttas máilmmisoađi áigge, go Avvilis Kirkonjárdgii dahke dálvegeainnu dorvvastit suopmelaš bummullofabrihkaid materiálafievrredemiid. Geainnu gohčodišgohte bummullogaaidnun. Geaidnolinjá Beahcámii buoridišgohte jo čuovvovaš jagi, ja Liinahamarii dolvon Jieknámeageaidnu gárvvásmuvai loahpalaččat jagi 1931. Seammás Njellima hámmana boares dálvegilli bázi geaidnolinnjá vuollái. Dál Njellima čađa manna geaidnu nohká Ruošša rádjái Virdaanjárdgas, gos ii leat vejolaš rasttildit rájá.

Johtolaga dáfus mearkkašahtti sajádat dagai Njellima guovllus strategalaččat mearkkašahtti nuppi máilmmisoađi áigge. Dálvesoađi oktavuodas suopmelaččat dahke Njellimjávrrí gátti Ruovdeuvssa (an. Ryeviduksá) ja Máttajávrrí gaskii bealuštanlinjá dorvvastit strategalaččat dehálaš Jieknámeageainnu.

Joatkkasoadi gaskaráfi áigge guvlui bohte duiskka soaldáhat, geat dievasmahte árabut ráhkaduvvon bealuštanráhkadusaid. Duiskalaččaid geassádeami maŋŋá ruošša soahtejoavkkut nannejedje sajádagas ja ráhkadedje Pakšvuona guvlui viiddis bealuštanraddosa, mas ledje mášengivvirgođiid, gorssaid ja doarjjabáikkiid gehtet. Guovllus leat seilon olu soahtehistorjjálaš čuožahagat, dego mášengivvirgođiid, bartaid bázahusat, gorssat, viehkanhávdit ja roggamat. Soahtehistorjjálaš čuožahagat leat čoagganan eanaš Jieknámeareageainnu lahkasi ja Ruovdeuvssa luovtta birrasii. Lassin Anárjávri Gámassullos leat duiskalaččaid fängaleirra bázahusat.

Go Suopma manahii nuppi máilmmisoađis Beahcáma de meroštalle Anára gielda nuortasiide nuortalašguovllu Beahcáma guovllu nuortalaččaid várás. Njellimis nuortalašdáluid huksen álggi jagi 1948 ja jagi 1951 rádjai Anárjávri moskái ledje huksen 51 ássanráhkadusa, dálloalloráhkadusat, skuvla ja ásođat. Nuortalašdálut ledje sulaid golmma hektára sturrosaččat, eanaš dušše ássamii oavvilduvvon dálut, maiddái stáhta huksehii tiipatevnnegiid mielde ássanviesu. Dál Njellimis leat sulaid 170 ássi, geat ožžot ealáhusa turismmas árbevirolaš ealáhusaid lassin. Gilis leat seilon muhtun árbebiotohpan meroštallon niittut. Mustola Čárbmaluobbalii lea ceggejuvvon Mátkealbmá ruossa oktan oahpistantávvaliin guovllu gaskaboddasašsamma muitun.

Báhčaveaijoga ja Njellima duovdda čájeha maiddái Suoma industriijahistorjjá váikkuhusaid meahcceanalundui ja sápmelaš ealáhusduovdagii. Guovllu vuvddiid čuollagohte jo 1600-logus, go Jieknámeara rittus dárbbášedje muora fatnasiid ja dáluid materiálan ja boaldinmuorran. 1800-logu loahpas muorresurssa ávkástallagohte ain beaktilabbot. Čuollamat viido 1920-logus, go Meahciráddehus vuvddii 2 miljon ruŋgu norgalaš-englándalaš Atif-ftinodahkii. Atif huksehii jagi 1929 Njellimjávri ja Gaskamušjávri (Koskmuijávri)gaskii 304 mehtera guhkkošaš vuojuhanrenne, man allodat earru lei 16 mehtera. Vuojuhanrenne restaurerejuvvui jagiin 1994-1995. Meahciráddehus huksii jagi 2009 vuojuhanrenne oktavuhtii boares vuovdebargobartta mielde “vuojuhanfávttá bartta”. Njellimis doaibman sahá bulii nuppi máilmmisoađis, muhto vuovdebarguide gullevaš barttaid ja eará ráhkadusaid bázahusat leat duovddaguovllus ain valjit.

Duovddagovva

Báhčaveaij ja Njellima čázádat- ja ássanduovdagat leat Anárjávri máttanuortasiid molsašuddi duovdagis. Guovllu duovdaga čájehit biedggus čáhceguovllut, mat dahket guhkes seakka vuonaid, valjis sulluid earuhan čielge- ja fávlečázit, sierrasturrosaš jogat sihke smávva jávrrit ja láddot. Gáddeguovlluid duovdda oalle vuollegaš, muhto guovllus leat valjit alla várit. Guovllu báktevuoddu biedggusvuotta oidno Anárjávri sulluid ja čáhceguovlluid sullasašvuotta. Anárjávri nuortabealde, Njellimjávri Bákteluovtta Ruovdebađas lea vuodđolássa luoddaneapmái šaddan Ruovdeuvssa rámsohápmásaš báktebohki, mii lea soahtehistorjjálaččat mearkkašahhti čuožáhat.

Njellimvuona moskki ja Njellimjávri gaskasaš guvlui šaddan Njellim lea almmolašoidnosa dáfus luomus gilli, man huksenmáddodat lea smávvalunddot. Gili ássanduovdaga ruŋgu dahket sođiid maŋŋá vuodđuduvvon nuortalašdálut tiipatevnnetráhkadusaidisguin, muhto gilis leat maiddái anáraččaid boares ássangiettit. Ássandáluin leat muhtun oassái váldojuvvon vuhtii báikkálaš dilit ja nuortalaš huksenárbevierru.

Gili teahttasamos ássan birastahtá Njellimvuona, man moskkis lea fanashámman. Njellimvuonas leahkkasa gilis eastagiid haga Anárjávri Gieddesulluid guvlui. Gili davveravddas lea luomus gieddi, mas leat boares olgoráhkadusat. Sáttojávri gáttis lea jagi 1988 gárvvásmuvvan Njellima ortodoksakirku oktan hávdeeatnamiin. Gili lahkasiin leat olu soadiáigge luottat ja ráhkadusat ja boares vuovdedoalu bázahusat. Gaskamušjávri davviravddas johtá stáhtarájá birastahtti rádjeavádat, mii lea merkejuvvon muoraide fiskes mearkkaiguin.

Árvvoštallan

Báhčaveaijoga ja Njellima čázádat- ja ássanduovdagat dahket áidnalunddot oppalašvuoda, mas ovtastuvvan dáhphuvvá badjerájálašvuotan, historjjálaš mánggageardásašvuotan ja luondduárvvuin. Guovllus leat olu nuppi máilmmisoađi maŋŋá huksejuvvon nuortalašdálut, muhto maiddái boarrásut anáraš ássan- ja ealáhusistorjjás muitaleaddji luottat. Guovllu duovdaga kulturhistorjjá riggudahttet 1920- ja 1930-loguid stuorra vuovdečuollamiid ja nuppi máilmmisoađi áigge šaddan ráhkadusat.

Dološbázahusregistarii merkejuvvon čuozáhat: 29 čuozáhat

Riikkaviidosáččat mearkkašahtti huksejuvvon kulturbirrasat RKY: Nuortalaččaid ássanbáikkit (Njellima gilli)

Árvvolaš árbebiotohpat: Njellima niitu

GSP Gáttiidsuodjalanprográmma: Anár

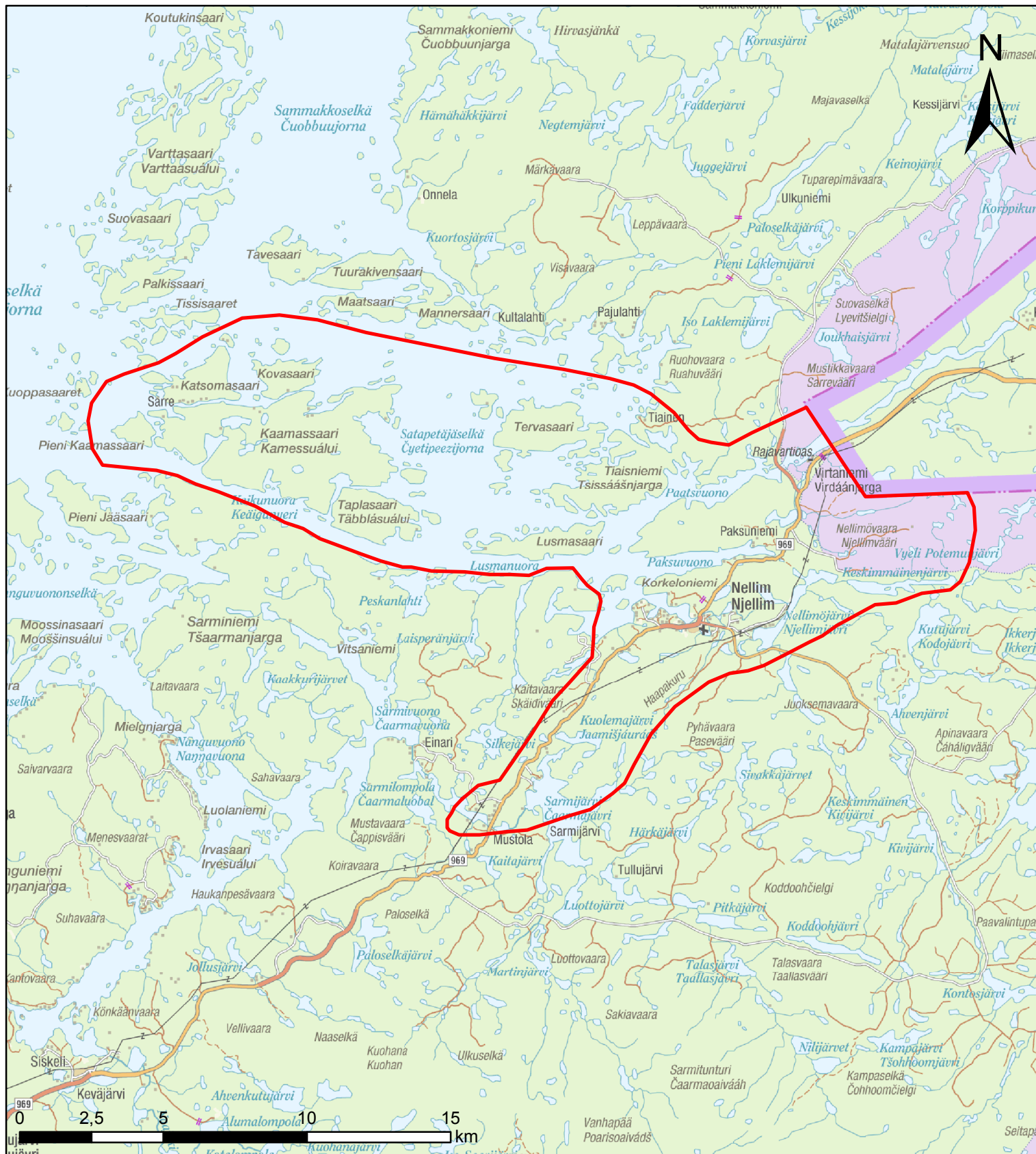
FI Natura 2000 -fierpmádahkii gullevaš guovllut: Anárjávri

Diedut vižžojuvvon 26.5.2015

Báhčáveaji ja Njellima čázádat- ja ássanduovdagat

Gielda: Anár

Eanagoddi: Lappi

 Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid ráddjenevttohus 2015

Kove: Päivi Magga

173. Paččvei já Njeellim čácádâh- já aassâmenâduvah

Paččvei já Njeellim pirrásist lekkâseijee aassâm- já čácádâhenâduvâin ovtâstuveh paijeelrájálâšvuotâ, historjállâš maangâkiärdásâšvuotâ sehe luánduáárvuh. Njeellim sijdâ já Njeellim nuorttâlâšaassâm hammiv eennâmkodálávt mávsulâš enâdâhkuávl, mii iävtuttuvvoo pirrásijnis vâldikodálávt mávsulâš enâdâhkuávlun.

Eennâmkodde	Lappi
Kieldâ	Aanaar
Enâdâheennâmkodde	Peräpohjola–Lappi
Enâdâhkuávl	Aanaarjäävri kuávl
Vijđodâh	22 886 ha, mast njeeši já jolgâ jeegih: 9 228 ha eennâmtuálukuávluh: 35 ha vyevdih sehe ávus kuolbâneh já kállee-enâmeh: 12 141 ha huksejum kuávluh: 146 ha čácikuávluh: 10 119 ha

Luándujiešvuodah

Paččvei já Njeellim čácádáh- já aassâmenâduvah sajaduveh kuulmâ Aanaarjäävri tavenuorttâčievâ vuonâ pirrâ. Njellimvuonâš, Pakšvuonâš já Paččvuonâ láá 2–6 kilomeetter kukkosiih nuortâs cähhee luovtah, maid Čyetpecjornâ já maangah suolluuh iärutteh Aanaarjäävri stuorrâjoornâst. Vuonâin vijdâsumos lii Paččvuonâ, mon poodâst kulgiideijee Paččvei joođet ubâ Paččvei čácâduv čaasijd Jienâmeerâ Baareentsmeerân. Paččvei lii korrâsâvt heiviittállum juuhâ, mon heiviittâlmist Suomâ, Taažâ já Ruoššâ láá ráhtâm sopâmuš ive 1959. Njellimvuonâžân kolgâ maadânuortâst Njellimjuuhâ, mon čácádâhkuávlust láá maangah jieškote-uv stuáru-siih jäävrih. Vuonâi viestârbeln enâdâhkuávlust ráäji čuávu kezis källeevuádu siirdâlinjâžân šoddâm Kiäi-gunyere kanavalágán čäcikuávlust Kamessuollu viestârbel. Mäddin enâdâhkuávlust olâ Čaarmâjäävrân, mon čäasih kolgeh Aanaarjäävri Čaarmâvuonân.

Paččvei piirâs lii viehâ kuorbâ já kiäđgâas mooreeneennâm, mon kuávdoo láá motomeh päljiskälleekuávluh. Njellimvuonii čunoiriddoenâmist Njeellim siijdâ pirrâsist láá valjeest uccâ luobbâlâáh já jávrâáh sehe loigâttâhlágán mooreenämmireh. Siijdâ maadânuortâbeln lii maadâviestâr-tavenuorttâsundâsâš puolžâ, mii njuáidusmuvá Njellimjuuvâ já Njellimjäävri viestârúasi fiijnâ vuoddâsij kulij. Njellimist Avveel pehti Kut-toorân ollee puolžâúasi kulâ Säämi stuárrâámussáid. Enâdâhkuávlust alemuuh sajah láá väärih já vâričielgih, moh láá pááihui uáli juovviih. Kuávlust källeevuádu luádduh nuorttâ-viestârsundâsâš stielâseh, moh čokkáseh sierlâlgán gneissijn sehe kvartsâ- tâi granodioriitist. Källeevuádust láá maangah smaavâ toijuuttuvah já uigâmsirdáttuvah.

Aanaarjäävri–Paččvei piirâs pecivyevdi lii vijdes euraasialâš kuácceevyevdistiellâs, taiga, taveviestârmus uási. Kuávlust šlaajâin kuáhtâjeh leevvânmis taverääji maadâšlaajah sehe maangah leevvânmis viestârráájân sajadum nuorttâšlaajah. Kuávlust vuálâáššadolâšvuotâ lii härvis toonâs, mut jaavrij ridoh láá uásild jeggilum já lijgešoddâm. Njeellim siijdâst láá motomeh sijdâkove tááhust teháliih niijtoh. Kuávlust láá valjeest meelâlgán vyevidišlaajah, moid kuleh eres lasseen eellimvuáimáliih stuorrâ njomâtteijeh.

Kulttuurjiešvuodah

Vuonâi, jávriidoid já Aanaarjäävri pirâstittie uccâ jávrâi riddoin láá kavnum maangah toovlášpasâttâsah, moh muštâleh Paččvei mielt toollum ohtâvuodâin Jienâmeerân. Kuávlust puárâsumoseh aassâmluodah ulâtteh keđgiáágán suollân 8 000 ive tuáhâ. Eromâsumosin toovláškâvnusin puáhtâ anneeđ vuonâi njäälmi Lus-mesuollust kavnum pronssiáigâsâi čäivâ, mii tuálâ siste nelji čeveriäggâ, kulmâ kietâriäggâ, pronssituálbus pitâ, sehe pocceäákšu. Historjállâs ääigi asâmist kuávlust muštâleh maangah aassâmkiedih.

Kamessuollust lii Tâyssinâ ráávhu rájikeđgi ivveest 1595. Talle enâdâhkuávlust kuulâi nuorttâlâš Paččvei sä-misiijdân. 1700-lovvoost Njeellim kuávlust lohtui Aanaar sämisiijdâ Nuorttâ-Aanaar siijdân. Njeellim táálâš sijdâkuávdâš hámâsuuškuodij Njellimjäävri já Njellimvuonii kooskân 1870-lovvoost. Njeellim sijdâ já Pakšvuonâš piirâsijnis láá ärbivuáváliih anarâšâi kuávluh, moi iälâttâssáid láá kuollâm kuálâstus já mecci-pivdo, sehe mañelâá puásituálu, uceslágán eennâmviljâlem já šiiveettuálu. Kuávlust láá meid monniittâm čäciluudijd. Laseáigápuádu kuávlust ässeeh láá haahâm Taažân Varjâvuonân toohum kuálâstusmaadhijn, moin láá puáhtâm meid vuonâ kävppisoojijn haahum purrâmâškáálvuid.

Njeellim piirâs puáris kesi- já tâlvikiäinuh láá jottâám Njellimvuoniist viestârân, nuortâs já maadâviestârân. Keessiv madhâšii ienááš čaasij mielt eres lasseen Kiäigunyere já Lusmenyere mielt Kyrö siijdâst já Viäs-koonjaargâst Njellimân já Paččviäjân. Paččvei mielt lii jottâám vävli Jienâmeerâ kulij, mon váduhumosij kuoškâi ohtâvuodâst lijji keessimmedhih. Tâlvikiäinu máádâs lii vuálgâm Njellimist maadâviestâr-tavenuorttâsundâsâš Supenjuáski mielt Čaarmâjäävri já Tarruujuvâ kulij. Eres tâlvikiäinuh láá jottâám Njellimist nuortâs Piäccâm Suonnjelsiijdân já maadâviestârân Vuodâsjäävri pehti Áhujäävrân.

Kuávlust jotolâhvuodah puárâni vuossâmmu maailmsuádi ääigi, ko Avelist Kirkkonjaargân huksejui tâlvi-maadij turvid syemmilâš pumbulfabrigij amnâsfievidmijd. Maadij koččoodškuottii noomâin Pumbumaadij. Maadijlinjâá Piäccâmân pyereedškuottii jo čuávuvâá ive, já Liinahamarin tuálvum Jienâmeerâmaadij valmâštui lopâlâvt ive 1931. Siämmâst Njeellim haammân puáris tâlvisiijdâ paasij maadijlinjâá vuálâ. Táálâá ääigi Njeellim čoodâ mannee maadij nohá Ruošâ ráájân Virdâanjaargâst, mast ij lah máhđulâš rastaldittid ráäji.

Jotoluv tááhust merhâšittie sajadâh toovâi Njeellim kuávlust strategilâvt merhâšitten nube maailmsuádi ääigi. Tâlvisuádi ohtâvuodâst syemmiliih huksejii Njellimjäävri taavaakeeji äävzi Ryevdiuuvâ já Maatjäävri kooskân piäluštâsliinjâá turvid strategilâvt tehâlâš Jienâmeerâmaadij. Jotkâsuádi koskâráávhu ääigi kuávlust

pottii saksaliih suáldátteh, kiáh tievâsmittii ovdeláá rahtum piáluštâsráhtusijd. Ko saksaliih kiásádettti te ryešiliih suátijuávuh nanodii sajattuvâidis huksiimáin Pakšvuonii kuávlun vijdes piáluštâsrintama, mast lijji maašinkiiveerkuádi, sehe korsui já toorjâsojij kuálus. Kuávlust láá siáilum maangah suátihistorjálliuh čuosáttuvah, tegu maašinkiiveerkuádi, kámpái pasáttâsah, koorsuh, kaččâmháävdih já kuáivuttuvah. Suáti-historjálliuh čuosáttuvah láá čokkânâm ianááš Jienjameeramaadij pirrásân sehe Ryevediuvsâ luovtâ pirrásân. Lasseen Anaarjäävri Kamessuollust láá saksalij fangáleeirâ pasáttâsah.

Ko Suomâ monâttij Piäccám nube maailmsuádist, te miäruštellii Anaar kieldâ nuorttâossijd nuorttâlâškuávu- lu Piäccám kuávu nuorttâlâsámmilij várás. Njellimist nuorttâlâštáálui huksiitem aalgij ive 1948, já ive 1951 rái Anaarjäävri nuorttâchiehân lijji huksejum 51 aassâmviásud, táluuáluuráhtusijd, škovlá já asáttâh. Nuorttâlâštááluh lijji suullân kuulmâ hehtaar stuárusiuh, ianááš tuše asâmân uáivildim tááluh, moid staatâ huksiittij tijppásárgusijd vuáduhd aassám-táálu. Táál Njeellim siijdâst láá suullân 170 ässed, main tuurism eeleet árbivuávilij iäláttâsâi lasseen. Siijdâst láá siáilum motomeh mávsulâš árbivyehibitooppân miäruštál- lum nijtoh. Mustola Čaarmâluobbâlân lii cegáttum Mátkialmaa ristâ raavâtavluinis kuávu koskápuđâlâšvuodâ mušton.

Paččvei já Njeellim enâdâh čáittá meid Suomâ ráhtulâšvuodâhistorjá vaikuttâsâid meccikuávluluándun já sámmilâš iäláttâsenâdâhân. Kuávu vuovdij čuopâškuottii jo 1600-lovvoost, ko Jienjameerâ riddoost tarbâšii muorâ kárbái já táálu huksimamnâsin já puáldimmuorrân. 1800-lovo loopâst muorâresurssâin ávhástâlškuot- tii ovdiist pehtilubboht. Čuoppâmeh vijdâni 1920-lovvoost, ko Meccihaldáttâs vuobdij 2 miljovn rungod taažâ-englandlâš Atif-finnodâhân. Atif huksiittij ive 1929 Njellimjäävri já Koskmuuäävri kooskân 304 met- terid kuhes vuojâtemränni, mon alodâhiäru lâi 16 meetterid. Vuojâtemränni restauristui iivijn 1994–1995. Meccihaldáttâs huksij ive 2009 vuojâtemränni ohtâvuotân puáris saavootkámpâ miäldâsâi ”vuojâtemvaavtâ kámpâ”. Njellimist toimâm sáhá tuušâi nube maailmsuádist, mut savottâid lohtâseijee kámpái já eres ráhtu- sij pasáttâsah láá enâdâhkuávlust ain-uv valjeest.

Enâdâhkovve

Paččvei já Njeellim čácádâh- já aassâmenâduvah láá Anaarjäävri tavenuorttâoosij molsâšuddee meecist. Kuávu enâduv čáittih piädgus čáikuávluh, moh hámmejuh kuhes kezis vuonâid, valjaas suollui iäruttem jorjâ- já vävličaasijd, jieškote-uv stuárusijd juuvâid sehe uccâ jávrâid já lááduid. Riddokuávu mecci lii viehá vyelligâš, mut kuávlust láá meid valjeest ollâ väärih. Kuávu källeevuádu piädgusvuotâ uáinoo Anaar- jäävri suollui já čáciáldái sundâšumevuotân. Anaarjäävri nuorttiibel, Njellimjäävri Pähtiluovtâ Ryevedi- poodâst lii vuádukaltee kiškánmân šoddâm Ryevediuvsâ čuálččááš källepohe, mii lii suátihistorjálávt merhášittee čuosáttâh.

Njellimvuonii poodâ já Njellimjäävri koskâsâš kuávu šoddâm Njellim lii almolávt uáinin piädgusiáhâ aassum sijdâ, mon huksiittâšvuádu lii smaavâluándusâš. Siijdâ aassâmenâduv rungo hámmejuh soodij maŋa vuáduhdum nuorttâlâštááluh tijppásárgushuksiittâsâidiskuun, mut siijdâst láá meid anarâšâi tovlááh aassâm- kiedih. Aassám-tááluin lii uásild valdum vuotân páihálâš tile já nuorttâsámmilâš huksimärbivyehi.

Siijdâ sahádumos aassâm pirâstit Njellimvuonii, mon poodâst lii kárbishaammân. Njellimvuonâš lekkâs siijdâst estuittá Anaarjäävri Kieddisuollui kulij. Siijdâ taverobdâst lii vijdes kieddi, mast láá puáris olgo- huksiittâsah. Vyeleeb Čunoijávrâá riddoost lii ive 1988 valmâštum Njeellim ortodoksâkirkko hävdienâmi- nis. Siijdâ aldasiijn láá ennuu suátiágásiih luodah já huksiittâsah sehe tovláá meccituálu pasáttâsah. Kosk- muujäävri taveriddoost jotâ staatârääji robdâstíttee räjisrielâs, mii lii merkkejum muorâid fiskis merháguin.

Árvutahheeh

Paččvei já Njeellim čácádâh- já aassâmenâduvah hámmejuh ánoošlajâsâi ubâlâšvuodâ, mast ovtâstuveh pai- jeelrájálâšvuotâ, historjállâš maŋgâkiärdâsâšvuotâ sehe luánduárvuh. Kuávlust láá ennuu nube maailm- suádi maŋa huksejum nuorttâlâštááluh, mut meid puárasub anarâš aassâm- já iäláttâshistorjást muštâleijee luodah. Kuávu enâduv kultuurhistorjá rigosmíteh 1920- já 1930-lovoi stuorrâsavotij sehe nube maailmsuádi ääigi šoddâm huksiittâsah.

Toovlášpasáttâsregisterân merkkejum čuosáttuvah: 29 čuosáttuvâd

Väldikodálávt merhášittee huksejum kulttuurpirrâseh: Nuorttâsámmilij aassâmsajeh (Njeellim sijdâ)

Mávsuláš árbivyehibiotoopeh: Njeellim nijtto

RSO Ridoisuoječálemohjelm: Aanaar

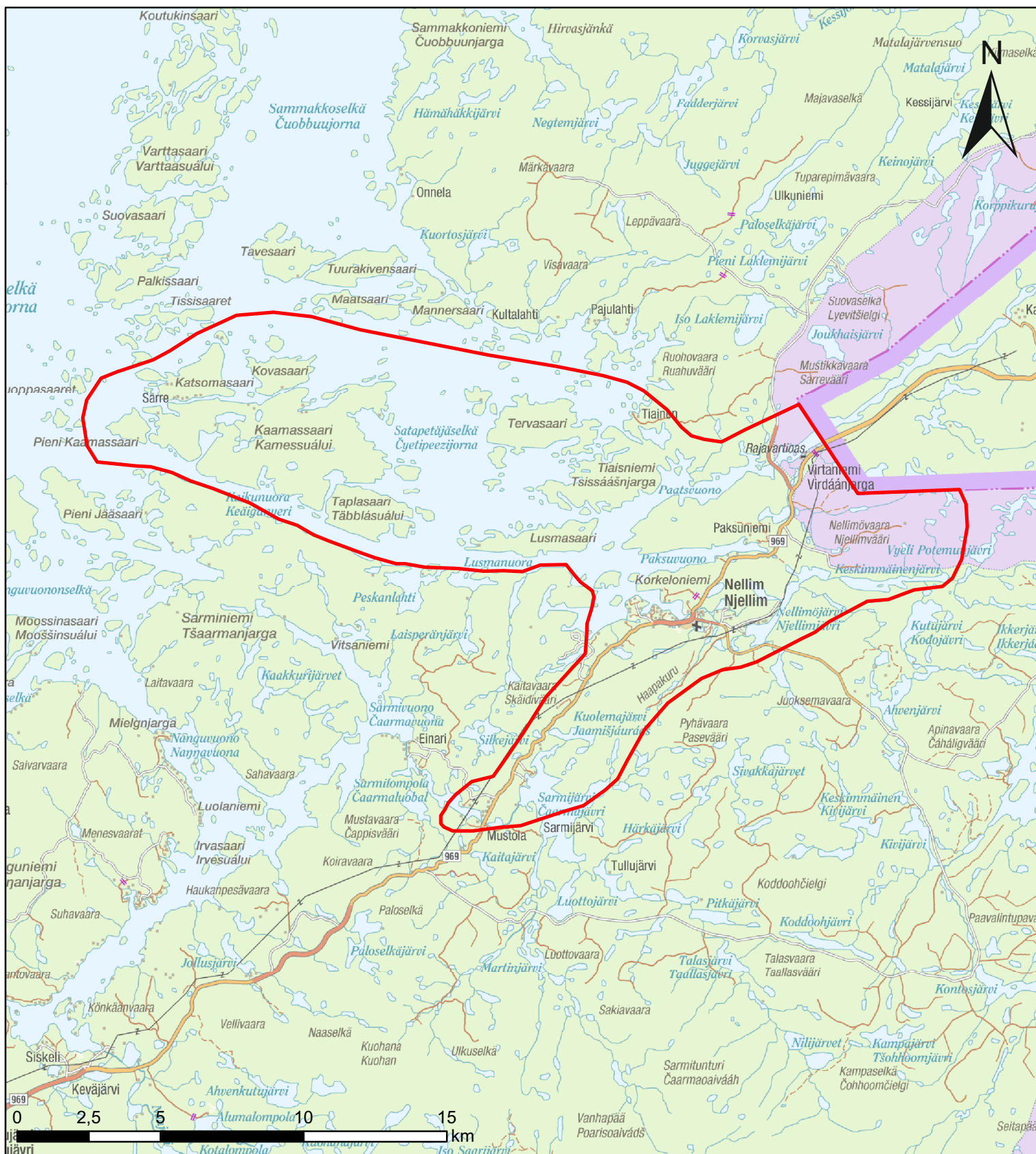
FI Natura 2000 -viärmádâhân kullee kuávluh: Aanaarjävri

Tiäđuuh viežžum 26.5.2015

Paččvei já Njeellim čácádâh- já aassâmenâduvah

Kieldâ: Aanaar

Eennâmkodde: Lappi

☐ Vãldikodãlavt mãvsulij enãdãhkuãvlui raijimiãvtuttãs 2015

Väldikodálávt mávsuliih enâdâhkuávluh (MAPIO-pargojuávhu iävtuttâs) © SYKE
Maadijkárttá (GT) © Karttakeskus Oy

Käärt: Päivi Magga

173. Paaččjoogg da Njeä'llem čä'ccõs- da aassâm kue'stelm

Paaččjoogg da Njeä'llem pirrõõzzâst ävnee aaztõs- da čä'ccõs kue'stelmin õhtne pâ'jraajvuõtt, historlaž määngkeârdvuõtt di še luättäär. Njeä'llem sijdd da Njeä'llem sää'maaztõs häämme mädckääddlânji ärvvsa kue'stelmvuu'd, kää'tt čuä'jtet pirrõõzzineez vä'ldckääddlânji ärvvsi'žžen kue'stelmvu'vdden.

Mädckâ'dd	Lappi
Kâ'dd	Aanar
Kue'stelm-mädckâ'dd	Puäšštâ'vv–Lappi
Kue'stelmvu'vdd	Aanarjääu'r vu'vdd
Vu'vddšõrrâdvuõtt	22 886 ha, ko'st leäuš da äävas jie'gğ: 445 ha mädckäällvu'u'd: 35 ha mie'cc di äävas kiälgkuälvvi da ka'llimääd: 12 141 ha rajum vu'u'd: 146 ha čää'ccvu'u'd: 10 119 ha

Luâtnallšemvuõđ

Paaččjoogg da Njeä'llem čä'ccõs- da aassâmku'e'stel'm vuäzltä'vve koolm Aanarjääu'r oo'b'dnee'k'k- kuu'l'mest áárru vuõn pirrs. Njeä'llemvuõnn, Pakšvuõnn da Paaččvuõnn liä 2–6 kilomettar ku'kes nuõrttja vu'vddšõõvvâm luut, kook Čue'ttpie'ccseä'lğg da vâä'llj suõllu jeä'rde Aanarjääu'r šuurjõõrnâst. Vuõnin veeidsummus lij Paaččvuõnn, koon luhtpõõđâst vuõ'lğgi Paaččjokk jâä'dat tøn obbnes Paaččjoogg čä'ccõõzz čaa'zzid Jiõõgmie'rre. Paaččjokk lij ravvsânji rää'jtum jokk, koon rää'jtummšest Lää'ddjânnam, Taarr ja Ruõššjânnam liä raajjâm suâppmõõžž ee'jjest 1959. Njeä'llemvuõ'nne kâlgg oo'b'dnee'k'kest Njeä'llemjokk, koon čä'ccõsvuu'dest liä looggte'e'm jee'res-šõõra jääu'r. Vuõni viõstârbeä'lnn kue'stel'mvuu'd raajj seu'rrai kee'zzes ka'llivuâđ se'rddõsli'njje šõõdâm Kaikunuora kanaalnalšee'm čää'ccvuu'd Kaamas-suõllu viõstârbeälla. Saau'jest kue'stel'mvu'vdd vuall Sarmijäurra, koon čää'zz kâ'lğge Aanarjääu'r Sarmivuõ'nne.

Paaččjoogg pirrõs lij miâlggad šââdtee'm da keä'dggai morenmâdd, koon kõõskâst liä to'b de tääi'b ääv-ka'llivuu'd. Njeä'llemvuõn vuõddsai reddmääddast áárru Njeä'llemsiid pirrõõzzâst liä vâä'lljest uu'cces lubbâl da jääu'r di še jõnn kuu'skin áárru morenčuu'lp. Siid oo'b'dnekbeä'lnn jâätt vuärjjal-äâppalvuu'd viõrr, kâä'tt lættsmââvv till Njeä'llemjoogg da Njeä'llemjääu'r viõstârbeä'l mooččas vuõddsai pääi'k. Njeä'llest Ä'yvel čõõđ Kuttura vuállai viõrrvuâr kollai Lappi määdkää'dd šuurmõõzzid. Kue'stel'mvuu'd õll'jummuž pääi'k liä vää'r da vää'rrčiõ'lj, kook liä paai'ki samai juõ'vvi. Vuu'd ka'llivuâđ luä'dde nuõrti-viõstârvu'vddsa vuu'd, kook nârrje jee'resnallšmin gneissin di še kvartss- le'be granodioriittin. Ka'llivuâđast liä määng uu'cc morddâz da oi'ggamse'rddõzz.

Aanarjääu'r–Paaččjoogg pirrõõzzâst áárru pie'ccmeä'cc lij veiddsõs euraasiaala kuä'ccevmeä'ccvuu'd, taiga, reddviõstraž äuggõs. Vuu'd šlajjtõõzzâst teivva leävvnemvuõdes tâ'vвраajâst áárru saaujbeä'l šlaai di še määng leävvnemvuõdes viõstâr-ra'jje aainâs paššnam nuõrtila šlaai. Vuu'd vuâddšâddvuõtt lij reátkai re'ssõk, leä'sa jääu'ri reedd liä vue'zzest jeäggõõvvâm da vâ'lljporrmõšla. Njeä'llem siidâst liä mue'dd sijddkaart määine'ld tää'rkes kee'dd. Vuu'dest lij vâ'llj poostaijânnamlaž meä'ccšlaajjõs, koozz kollai ouddm. jie'llemviõkkksa šuurnjeežžlažkuõ'ddi.

Kulttuurnallšemvuõđ

Vuõni, jâu'rr-reeddi da Aanarjääu'r reu'nn'jeei uu'cci jääu'ri reeddin liä käunn'jam määng tuu'ljõžpaažtõõzz, kook čuä'jte Paaččjoogg čõõđ ooudâs juä'ttkkem õhttvuõdin Jiõõgmie'rre. Vuu'd puärrsummus aassâmkiõij vuälla keä'dğgäigga nu'tt 8000 ee'jj tuákka. Spesiaalslaajjnalšmen tuu'ljõžkäunnsen vuäitt âä'nned vuõni njää'llest áárru Lusmasuâl'l'jest käunn'jam pronssäiggsa käunnaz, kâä'tt âân se'st nellj čeäppathie'rv, kolmm teigghie'rv, ble'ttkpronss kuu'sk di še pâ'ccäüš. Histoarla ääi'j aaztõõzz vuu'dest čuä'jte määng jâlstemkee'dd.

Kaamas-suâl'l'jest áárr Täyssinä rääh raajjkeä'dğg ee'jjest 1595. De tõ'nt kue'stel'mvu'vdd koll'ji nuõrttsä'mmli'žze Paaččjoogg lappisi'jdde. 1700-lâaggast Njeä'llem vuu'd õhttee Aanar lappisiid Nuõrti-Aanar si'jdde. Njeä'llem änn'jõž sijddkõõskõs aa'ljä häämmes Njeä'llemjääu'r da Njeä'llemvuõn kõ'skke 1870-lâaggast. Njeä'llemsijdd da Pakšvuõnn pirrõõzzineez liä ä'rbvuođla aanarsä'mmlai vuu'd, koi jie'llemvue'jjid liä koll'jam kue'llšee'llmõš da mie'cstummuš, di še mâ'õõlest puäžžhâidd, u'cnnallšem määdtuejj da skoott-tääll. Vuu'dest liä še vie'kktam kue'dded mõõ'nid čää'cclää'ddid. Lää'sspi'rğgeemtiânnsid vuu'd jâlstei liä ha'õkkääm Ta'rre Varangivuõ'nne tuejjeem kue'llšeellem-maa'tkin, koin liä põhttam še vuõn kaup-paai'kin ha'õkkeem jie'llemtarbbsid.

Njeä'llem pirrõõzz vuä'mm kie'ss- da tä'lvvkeäin liä jâättam Njeä'llemvuõnâst viõsttra, nuõrttja da vuärjjla. Kie'zz poodd mää'tk liä tuejjääm võnnsin ouddm. Kaikunuora da Lusmanuora mie'ldd Kyrõ siidâst da Veskonjaargâst Njeällma da Paaččjo'k'ke. Paaččjoogg čõõđ lij jâättam Jiõõgmie'rre vu'vddšõõvvâm keäin, koon rää'ppes kuõški õhttvuõđâst le'jje kie'ssem-mue'tk. Tä'lvvkeäinn saauj ärra lij jâättam Njeä'llest vuärjjal-äâppalvuu'd Suu'ppkurr čõõđ till Sarmijääu'r da Ruijajoogg. Jee'res tä'lvvkeäin liä jâättam Njeä'llest nuõrttja Peäccam Suõ'nn'jelsi'jdde da vuärjjla Vuõddâsjääu'r čõõđ Akujäurra.

Vuu'd trafikla õhttvuõđ mõttje vuõssmõs jõnn vâäin poodd, gu Ä'vvlest Keärknja'rğge ra'jješ tä'lvvčuõkku staaneed lää'ddi pombbâlollfabriikki aaunâsjâättmõõžž. Čuõkku a'lğgeš koččât Pombbâlčuäkkksen. Čuâggasliinj Peäccma a'lğgeš pue'reed ju'n nuu'bb ee'jj poodd, da Liinahamari ärra jâättam Jiõõgmie'rrečuâggas valmmštõõvi obbnes ee'jjest1931. Da tä'l še Njeä'llem säätka vuä'mm tä'lvvsijdd kuäddji čuâggasliinj vuälla. Änn'jõž poodd Njeä'llem čõõđ joo'tti čuâggas põõtt Ruõššra'jje Ve'rddnjaargâst, ko'st ij leäkku vuäittmõš mõõnnâd raai pâ'jjel.

Trafikkilânji miärkkteei päi'kk tuejjii Njeä'llem vuu'dest strategiilânji miärkkteei nuu'bb jönn vääin poodd. Tä'lvv-vääin õhttvuõdâst lä'ddla ra'jje Njeä'llemjääu'r reeddast âârri Ru'vddçuälluus rää'gğ (aanarkiõ'le Ryevidiuksâ) da Matjääu'r kõ'skke peälštõsliinj staaneed strategiilânji tää'rkes Jiõõõmiärçuõkku. Lää'ssvääin kõskkräüh poodd voudda puõ'tte sakssla säälдат, kook tiuddee ääibuid peälštõsraajõõzzid. Saksslai keässõõdeen ruõšš väinnjoouk nâanee päai'kees raajee'l Pakšvuõn voudda vaiddâz peälštõsväinnviõgg, kää'tt nârrji mašinapesskuâdi, koorsi da âârrampaai'ki kuällsest. Vuu'dest liä seillam låaggte'mes väinnhistoorla päai'k, ouddm. mašinapesskuâd, keâmpi paa3ztõõzz, koors, určâmhääu'd da kää'v. Väinnhistoorla päai'k liä činlmõõvvâm vuei'vvää'ssest Jiõõõmiärçuõkku pi'rrosse di še Ru'vddçuälluus luut pi'rrosse. Lää'ssen Aanarjäu'r Kaamas-suâl'l'jest liä saksslai vanngleeir paa3ztõõzz.

Lää'ddjânnam mõõnteen nuu'bb jönnvääin poodd Peäccam meä'rrtõõlât Aanarkää'dd nuõrtibeä'lid sää'mvu'vdd Peäccam vuu'd nuõrtsä'mmlaid. Njeä'lmest sää'mtääl raajtummuš aa'ljii ee'jjest 1948, da ekka 1951 mõõnee'st Aanarjäu'r luhtpõ'tte le'jje raajtum 51 jâlstepõõrt, täälraajõõzz, škool da päärnaijâlstepäi'kk. Sää'mtääl le'jje nu'tt koolm hehtaar šõõra, vuei'vv-vue'zzest päi jâlstem diõtt ju'rddum tääl, koid valdia raajjti šlaajjirstõõzzid jää'kkte'zet jâlstepõõrt. Änn'jõžääi'j Njeä'llem siidâst liä nu'tt 170 jâlstei, koid turismm jeä'lad ä'rbbvuõdlai jie'llemvue'jjin seämma ääi'j. Siidâst liä seillam kook-ne ärv-vsi'žžen ä'rbbvuõttbiotooppân meä'rtõõlum kee'dd. Mustola Tsarmiluõbbli lij ceäkkum Mä'tkkoummu ristt vuä'ppestaaulines mõštân vuu'd kõskkäggsa3jâlstummeest.

Paačjoogg da Njeä'llem kue'stelm suei'mkrâ'stt še Lää'dd indushistoor vaikkõõzzid poostjânnamluõttu da sää'mli'žže jie'llemvue'kk-kue'stlma. Vuu'd mie'ccid a'lğgeš čuõppâd ju'n 1600-låaggast, tä'l gu Jiõõõmiär reeddast taarbšeš muõrid vönnsi da raajõõzzi da põõrti raajõsaunnsen da puälldemmuõrrân. 1800-låagg looppâst muõrr-ree'ğgesvuõd a'lğgeš äü'kkeet pue'rben da viõkksânji. Čuõppmõõžž šõõrne 1920-låaggast, gu Meä'cchalltõs kaaupši 2 miljoon keäjasmuõrid taa'je-enggla Atif-õõutstõ'sse. Atif raajjti ee'jjest 1929 Njeä'llemjääu'r da Keskimõjäu'r kõ'skke 304 mettar kuu'kk vuõjtemrään, koon õllvuõttjeä'rdõs leäi 16 mettar. Vuõjtemrään restaurõõstet ee'jjin 1994–1995. Meä'cchalltõs raaji ee'jjest 2009 vuõjtemrään õhttvuõ'tte vuä'mm za'vodkeâmp meäldla "vuõjtemvaut keâmp". Njeä'lmest tuäimjam saakkânjpäi'kk prâppii nuu'bb jönn vääin poodd, leä'sa zavoo'de õhtteei keâmpi da jee'res raajâlmi paa3ztõõzz ärra kue'stelmvuu'dest võl še vâä'lljest.

Kue'stelmkartt

Paačjoogg ja Njeä'llem čä'ccõs- ja aassâmku'e'stelm liä Aanarjäu'r oo'bbdnekbeä'li vaajtõõlli luâdâst. Vuu'd kue'stelm luânddee to'b de tääi'ben âârri čää'ccvuud, kook häämme ku'kes kee'zses vuõnid, vâä'llji suõl'lui jeä'rdem jõõõõ- da keäinnčaa'3zid, jee'res-šõõra jooggid di še u'cc jääu'rid da lubblid. Reddvuu'di luât lij miälggad vuellai, leä'sa vuu'dest liä še vâä'lljest õll vää'r. Vuu'd ka'llivuâd muärrjemvuõtt kuâsttai Aanarjäu'r suõl'lui da čää'cckää'vi vu'vddvuõttân. Aanarjäu'r nuõrtibeä'lnn, Njeä'llemjääu'r Pä'htluut Ru'vddpõõdâst äârr vuâddka'lli leäpõtõ'sse šõõdâm Ru'vddçuälluhss šurnallšem ka'llipääggaz, kää'tt lij vä-innhistoorlânji miärkkteei päi'kk.

Njeä'llemvuõn luhtpõõd da Njeä'llemjääu'r kõskksi'žže voudda häämeei Njeä'llem lij takaikicstõõggin luâblõs sijdd, koon raajõsvuâdd on u'ccnallšem. Siid aassâmku'e'stelm vuâd häämme vääini mângja rajjum sää'mtääl šlaajjirstõsraajõõzzineez, leä'sa siidâst lij še aanarsä'mmlai vuä'mm jâlstemke'dd. Jâlstemtääl lij valddum mie'ldd še pääikla jâlstemjeä'llmõš da nuõrtsä'mmlainallšem raajõsä'rbbvuõtt.

Siid nagg aaztõs pirrâätt Njeä'llemvuõn, koon luhtpõõdâst lij võõnäs-sätkk. Njeä'llemvuõnn ävvan siidâst cõõggkani till Aanarjäu'r Ke'ddsuõl'luid. Siid tää'vlääidast äârr veiddsõs ke'dd, ko'st liä vuä'mm äuggraajõõzz. Vuõddsai Santajäu'r reeddast lij ee'jjest 1988 valmmštõõvvâm Njeä'llem ortodokssceerkav jaamm'ji ruõkkâmsäâ'jines. Siid älddsin liä jiännai väinnäiggsa kiõij da raajõõzz di še vuä'mm meä'cctääl paa3ztõõzz. Keskimõjäu'r tä'vvreeddast jâätt valdiara'jje reunn'jeei raajjvu'vdd, kää'tt lij mie'rkkuum muõrid vi'skkes miärkin.

Ärvvraaji

Paačjoogg da Njeä'llem čä'ccõõzz- da aassâmku'e'stelm häämme o'dinaknallšee'm obbvuõd, ko'st õhttne pä'jjraajjvuõtt, histoorlaž määngkeârdsazvuõtt di še luâtäârv. Vuu'dest liä jiännai nuu'bb jönn vääin mângja rajjum sää'mtääl, leä'sa še puärsab aanarsä'mmlai aaztem- da jie'llemvue'kkhistoorâst čuä'jteei kiõij. Vuu'd kue'stelm kultuurhistoor regsmä'tte 1920- da 1930-låaggi suurzavoo'di di še nuu'bb jönn vääin poodd šõõdâm rajjõõzz.

Tuu'ljōžpaaz33tōsregisteera mie'rkkuum pääi'k: 29 päi'kked

Vä'lddkååddlânji miârkkteei rajjum kulttuurpirrõõzz: Nuõrttsä'mmlai aazztempäi'k (Njeä'llem sijdd)

Ärvvsa ä'rbbvuõttbiotooppi: Njeä'llem ke'dd

RSO (RSP) Reddsuojjeemprogramm: Aanar

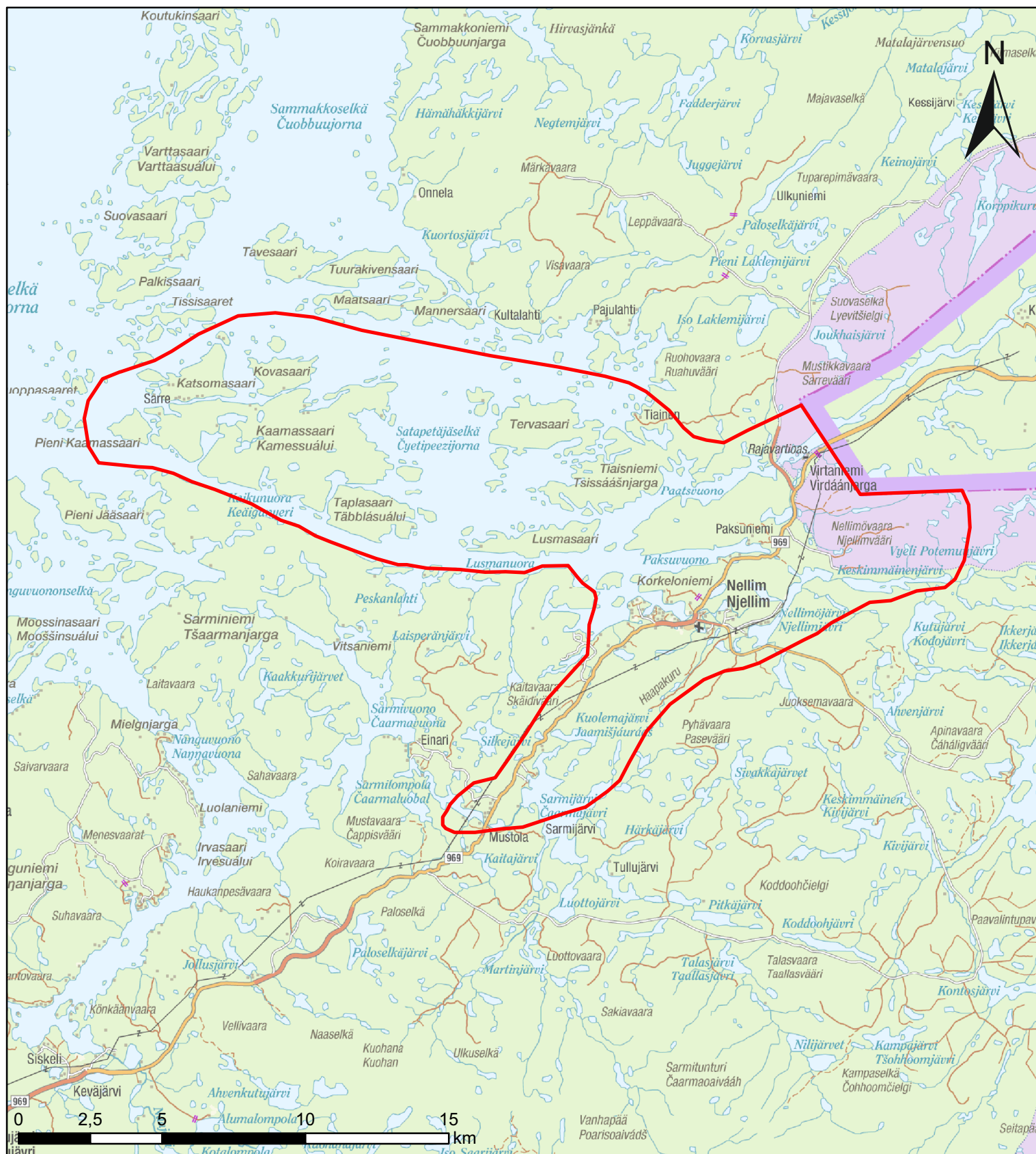
FI Natura 2000 -säi'mmõ'sse kolljeei vuu'd: Aanarjäu'rr

Teäđ occum 26.5.2015

Paaččjoogg da Njeä'llem čä'ccōs- da aassâm kue'stelm

Kå'dd: Aanar

Mäddkå'dd: Lappi

 Vä'lddkåäddlânji ärvvsai kue'stelmvuu'di rajjōsehtdōs 2015